

בעוֹהשִׁית

וְהַשּׁעַר לְדָי צְדִיקִים יָבוֹאֶנּוּ

ספר

וְשַׁלְאֵל עֲרָבִים

מבואר לאור ההלכה

גודל החוב המוטל על כל ישראל להשתדל להציל
ילדי ישראל המתהננים במוסדות כפירה ושמד
להביבם ולהכניהם למופדות תורה ויראה וקדושה
לחנכם לTORAH ולמצות

כל אלה חוכמו יהודיו בעוזרת ה' יתברך ויתעלה
ע"י הצעיר באלפי

ישראל דוד הארפונענס

רב דביההמ"ד "ישראל והזמנים"

ומו"צ בבית הוראה שע"י התאחדות הרבנים
מח"ס ישראל והזמנים ג"ח, שו"ת ויברך דוד ב"ח
ס' חינוך ישראל, שו"ת מקדש ישראל, ס' נשמה ישראל
שו"ת נשמה שבת ה' חלקיים, ושה"ס

סיוון ה'תשס"ה

© Copyright '05
All Rights Reserved

להשיג שאר ספרי המחבר

ספר	ישראל וחוותניהם	ג"ה	על ענייני זמני היום והלילה, ודיני המצוות התלויים בזמניהם
ספר	יוברך דוד	ב"ה	בירורי הלכות בדבר הלקוי ש"ע להלכה למעשה
ספר	חונוך ישראל		על מצוות חינוך הבנים והבנות – הלכות וחוروفות
ספר	נשנת ישראל	ב"ה	על הלכות אבלות
ספר	מקדש ישראל		בירורי הלכות בשאלות חמניות לספרות העומר וחג השבעות – לימי חנוכה – ולחג הפסחים – בין המפערדים – ולימים נראים
ספר	נשנת שבת	ה"ה	בירורי הלכות בשאלות חמניות בחלוקת שבת רבתיה לשבעת הוראות להצלחה בלימוד התורה (תורה)
ספר	ישראל ואורייתא		ישראל קדרושים על חוב שמירת עינים (עבודה)
ספר	ישראל ערבים		בחוב ערבות לקרב רוחקים (גמלות חפדיים)
קובץ הלכות	למענות הרקיע		פסקי הלכות
קובץ הלכות	לימוי בין המציגים		לימוי חול המועד

כתובת המחבר
Y.D. HARFENES
244 Hewes St.
Brooklyn N.Y.11211
Tel. (718) 384-0255

בארכ' ישראל, משפט' בלומענטיאל
רחוב הושע 19, ירושלים ת"ו

תוכן עניינים

פתח דבר	ה
פרק א' - החיוב מצד ערבות	ט
פרק ב' - החיוב מצד מצות תוכחה	כח
פרק ג' - החיוב ללימוד תורה לאחרים	מו
פרק ד' - הזכות של המזכה את הרבים	עא
פרק ה' - החיוב מצד מצות פדיון שבויים	פא
פרק ו' - החיוב מצד מ"ע של אהבת ה'	קי
פרק ז' - החיוב מצד מצות צדקה	קטז
פרק ח' - החיוב מצד מל"ת של לא תעמוד על דם רעך	קלב
פרק י' - החיוב מצד השבת אבידה	קנא
פרק יא - החיוב מצד מ"ע של ואהבת לרעך כמוך	קע
פרק יב - החיוב מצד ל"ת של ולא תשא עליו חטא	קעה
פרק יג - החיוב מצד מל"ת של ולפני עור לא תתן מכשול	קעה
פרק יד - החיוב מצד מל"ת של ולא יהיה בך ערות דבר מצות תשובה - מצות ובערת הרע מקריבך - מצוה לשבר ולאבד ע"ז, מצוה	

ישראל ערבים

לנקום ולנטו ר ממסית, מ"ע של ונקדשתי בתוך בני ישראל,
מ"ע למןות דינים, חיוב דרבנן לחנוך בני"י ----- קעה

פרק טו - כשועושים ע"י ממונו והשתדלותו חשוב כעשאו בעצמו--- קעה

פרק טז - כשגורם לו ביטול תורה ----- קעה

פרק יז - אי יש חיוב על האדם לחזור על הפתחים לקבץ מעות----- קעה

פתח דבר

קונטרם זה מיסוד לבאר גודל החיוב המוטל על כל אחד ואחד אשר מאמין בה, ובתורתו הקדושה להשתדל בין גופו ובין במוינו אשר ילדי ישראל ילמדו ויתחנכו במוסדות תורה ויראה, ועוד יותר בזמןינו אלה אשר בעוה"ר חושך כיסה הארץ ורבבות מלדי ישראל מתחנכים במוסדות כפירה ושמדן הן בארץ ישראל והן בארץ"ב ובשאר מקומות הש"י, וע"י השתדלות ומאמצים זעירים יכולין להכנס תחת כנפי השכינה אף ילדים מהבח"י ולהעמיד בזה דורות של שומרי תורה ומצוות.

ובקונטרם זה נbaar בעזה"י מקורות איתנים מתורה נביים וכתובים ש"ס ופוסקים ואשנונים ואחרונים גודל החיוב עפ"י הלכה המוטל על כל אחד להתעסק בעניין זה בין גופו דהינו לדבר על לב האבות שיתנו לבניהם חינוך של יהדות, ובין במוינו דהינו שמי שאין בידו להשתדל בגופו מחויב עכ"פ להחזיק במומו להעוסקים בזה, וכן חיובא רמייא להקים ולתמוך המוסדות המתמסרים למטרה נשגבה זאת, לסייע ולאפשר שכל ילד וילדה מעדת ישראל יכולים לקבל חינוך של תורה ויראת שמים.

הן אמת שכל אחד עם הרבה צדקות להחזקת הרבה מוסדות התורה בא"י ובחו"ל, וגם بعد יחידים נצרים והכسط כלה וכו', אבל יש לדעת דלהחזיק מוסד העוסק בהצלחה רוחניות של ילדי ישראל להצללים מצפוני חינוך של כפירה ו邏יגיות וזה מה הוא חיוב המונח אקרקטה דגברא מטעם הרבה מצוות עשה ול"ת כאשר יתבادر בקונטרס שלפנינו, וכן כן חיובא רמייא למד ולהורות את האנשים והנשים המבוגרים שרצו נם לדעת דיני התורה ולהתנהג בדרך התורה (גם להקים להם קהילות עצמן עם רב הכלול שיתandalone בעד כל צרכיהם, בין עם ההורים ובין עם הילדים וכו', שהנסין הוכיחה שהדרך היותר מוצלח בעבודת ההצלחה).

ויש לדעת שאין חיובו מצד מצות צדקה גרידא, דיהא האדם יכול לפטור את עצמו מחובבו ומהשתתפותו בזה לאחר שכבר נתן לצדקה מעשר מנכסיו ולבא בטענה לומר דיוטר מזה לא חייבו התורה וחוז"ל, או שהוא יכול להשתמט מליתן לדבר זה לומר שהברירה בידו לבחור ליתן הצדקה לאיזה נצץ או לאיזה מוסד שרווחה (דכל דלא קיימי עניינים קמיי יכול

ישראל ערבים

לבחור ליתן לאיזה דבר מצוה שירצה, וגם בדקדיקתי עניין אם העני או אחרים הולכים לקבץ בעודו שוב היחיד אי"צ ליתן לו די מהסרו, ויוצא במה שנutan לו דבר מה), או לומר שעצם הדבר ליתן מעשר מהכנסותיו אינו חיוב גמור לכמה פוסקים, או לטעון שאין חיוב על אדם להוציא ממון לסיע לבנים של אחרים (הדרים בערים אחרים) למדם תורה (דזה חייב רק האב לנפק בשו"ע יי"ד הל' ת"ת).

דכל תירוצים אלו לא שייך לעניינו דלהציל נפשות ישראל מיד הקמים עליהם להחטאים ולעkor מהם אמונה ה' ותורתו הק' הוא מ"ע דאוריתא המונח אקרקפתא דגברא כמו הנחת תפילין ותקיעת שופר, כמו שיבורא בעזה"י בארכאה בקונטרס הזה בפנים, דמלבד חיוב הערכות שקיבלו כלל ישראל בהר גריזים ובהר עיבל והעונשים הגדולים בהם אינו מקיימן שהוא נעשה שותף גמור לכל חטאיהם ועוונוניהם מחמת זה [ונראה שחיובא רמייא על האדם להוציא ממון מחמת חיוב ערבות כמו שחייב להוציא ממונו על כל חייביו וממצוות התורה, יותר מזה מבואר במג"א (ס"י תרנ"ח סק"ב) שאם בעיר אחרת אין להם אתרוג ישלח להם אתרוג המยอด שלו והוא יצא בעירו באתרוג של הקהיל (וע' א"ר שם)], יש עוד בזה כמהמצוות עשה ולא תעשה, וביניהם מ"ע של הוכחה תוכיה את עמיתה וגוי, מ"ע של אהבת ה', מ"ע של אהבת לרעך כמוך וגוי, מ"ע של לימוד תורה לזרים, מ"ע של צדקה וגמר"ח,מצוות לא תעשה של לא תעמוד על דם ריעך, מל"ת של ולא תשא עליו חטא, מל"ת של ולפניהם עור לא תתן מכשול, ועוד הרבה תולדות וسنיפים של כמהמצוות עשה וממצוות לא תעשה כאשר יבורא בארוכה בס"ד, וממילא שלא נפטר חיובו بما שנutan צדקה לשא"ד, ואף אם כבר נתן שיעור מעשר עדין מחייב בזה, כמו מי שנתן מעשר לצדקה שאינו פטור מלങנות תפילין וד' מיניהם, וממילא שלא משנה וגם אין נפק'ם כמה נתן לצדקה עדין מחייב עפ"י הלכה להשתדל בזה או להזיל מכיספו לסיע להעוסקים בזה, וגם שלא מהני זה שיעור מעשר מנכסיו, דמחויב לפזר بعدמצוה זה לכל הפחות חומש מנכסיו כמו שחייב לפזר על כל מ"ע חייבת המונח אקרקפתא בגברא (ואולי אף כל נכסיו) כמבואר כל זה בארוכה בפנים הספר.

ישראל ערבים

עוד זאת דמボאר בחז"ל דהתקין רבי יהושע בן גמלא שבני העיר מהויבין להושיב מלמדי תינוקות בכל עיר ועיר כדי שכל בניו אורה העיר העניים יוכל ללמד אצלם תורה (חנן אין כספ), והוא תקנה קבועה מחזק'ל, ונפסקה ג"כ להלכה בשו"ע (יו"ד סי' רמ"ה ס"ז) דמושיבין מלמדים תינוקות בכל עיר ועיר וכו', ובמボאר בשו"ע חו"מ (סי' קס"ג) דמצד תקנה זו חייבין כל הקהל להשתתף בהחזקת התית' אף מי שאין לו בניים, וכופין את העשירים להחזיק בני העניים, מילא שמצד תקנה קבועה הנ"ל בכל עיר ועיר שמתיישבים בתוכה פלייטים מדיניות הקומוניסטיות (כגון מדיניות רוסיא) או מדיניות הערביים (כמו מדינת ארץ) וכו' והם מסכימים לשולח את בנייהם לתלמוד תורה או חיובא רמייא על כל בני אותה העיר להמציא ולשכור מלמדים ללמד את בני הפליטים העניים תורה ומצוות - חנן אין כספ (על כן תושבי ירושלים מהויבין לשכור מלמדים ללמד את כל הילדים הדרים בירושלים, ותושבי נוא יארק מהויבין ללמד תורה לכל ילדי עיר נוא יארק, וכן תושבי לנאנדאן לבני לנאנדאן וכו'), ואף שבועה"ר בזמנינו עתה אין יד בי"ד תקופה לכוף ולהוציא (בעל כרחו) ממון מיד בני העיר על זאת, אבל כל אדם יש לו לדעת חובתו בעולם כי בנפשו הוא.

* * *

ובאמת שאין להבין הקרירות השרורה בין הציבור הרחב בשטח זה, הלא מלפנים זאת בישראל כشنפש אחד מישראל נפל בצפרוני השמד התרגוז תבל ומלואה וינוועו אמות הסיפים וכל ישראל התאזורו חיל באש מתלקחת להצלהו, ולא נתנו שינה לעינייהם ותנומה לעפעפיהם עד אשר עלהה בידם בס"ד להצלו, אבל עתה בעוה"ר שלענינו נשמדים רבבות מילדי ישראל, והעולם שקט ושלו איש תחת גפנו ותאנתו, ואין איש שם על לב להשתדל להצילם, ואין מריעשים תבל ומלואה על כן.

הלא בודאי אם hei שומעים שרצו להרוג נפש אחת מישראל hei מפוזrin ממן רב להצלהו (וכמו שרואין בעזהשיות כשןחלה ח"ו א' מישראל בחולי מסוכן רח"ל ואין לכספ מוצא לרפואתו איזי תומ"י מספים וממצאים סכומים גדולים להצלהו), כל שכן אם הי שומעים

שמשפחה שלימה עומדת בסכנת קלון וק"ז כפר שלימה, או עיר שלם ח"ו, וק"ז ב"ב של ק"ז מדינה שלימה, ודאי שכסף לא הי' נחشب לכלום וכל' אי' הי' מפוזר הון תועפות להצלתם, ובעה"ר בזמנינו עתה חלק גדול מכליות עם ישראל מתחנכים במוסדות של שמד וכפירה והורו לנו חז"לגדול המחתיאו יותר מההורגו שההורגו בעזה' והמחטיאו הורגו בעזה' ובעה"ב, אבל לדאובניינו אין איש שם על לב לעמוד לימים להצלתם, אין זה אלא שמחמת שיעבוד הגלויות אין אלו מרגישים אמיתיות דברי חז"ל הנ"ל ואין הדבר קבוע לבינו ובהרגשותינו, ואין בשר המת מרגיש.

בוואו וראו איך נגע הדבר לנפשו הטהור של מרא הארץ דישראל וריש גלוות מרן הגה"ק מסאטמאר זי"ע שהדגיש כמה פעמים שמתירא שבulous העליון יctrיך ליתן דין וחשבון על שלא עשה כדי הצורך להצלת רוחניות של עדת אחכני" הספורדים (אף שבנה עולמות של תורה במוסדותיו הקדושים ב"ד כנפות תבל שבו נתחנו ומתחנכים עשוות אלףים בנימ ובנות על דרך התורה והיראה וחסידות), וכן ידוע שנחלה במחלה מסווגת שלא נתרפא ממנו בשלימות עד עת פטירתו לגבاهי מרים כשנצעת על הצלחה רוחניות של ילדי מאראק"א (שהעלו אז הציונים הטמאים לארצינו הקדושה על מנת להעבירם על הדת רח"ל), ובמשמעותו בעת חליו מהפעולות הגדולות של חברת "יד לאחים", אשר

ואספраה לדור אחרון מה שעורוני לעסוק במצבה זה, בשנת תש"ב לפ"ק בעת שמדינה רוסיה פתחה מסך הברזול ונantha רשות לאחכני" לצתת מדיניהם לאייה מדינה שירצז, ורוכם על לארצה"ק, ובכואם שם סיידרו אותם הציונים במושבות שאין שם רוח תורה ויראה ואת בניהם סיידרו למוסדות שמד וכפירה, סוף מעשה במחשבה תחילת להעבירם על דתם ועל דת קונם, וקמו עסוקני המוסד הקדוש "יד לאחים" להציגם מהקיים עליהם וביקשו שככל ישראל יעדטו לימי, איז ציווה כ"ק אדמו"ר מסאטמאר זצוק"ל זי"ע לבחורי ישיבתו ה'ק' שבמשך שבוע ההוא ימציאו סך של עשרה אלף דאללער לסייע סיוע כספיות לעסוקים הנ"ל [אשר מעולם לא עשה מרן זי"ע דבר כזה לחיב בחורי הישיבה בסכום קצוב לשום מטרה, אף לא למוסדות שלו כשבמדו במצרים], ואיז נתמנתי ע"י הרב הגאון ר' נתן יוסף מייזעלס שליט"א (ראש הישיבה דאו), וכעת אבדק"ק דק"ק אבני שלמה במאנשי נ.י. יצ"ז) עם עוד תשעה בחורים להיות הגבאים לגבות הסכום הנ"ל מהבחורים, ואני ה'ק' נתמנתי להיות הי"ר של

ישראל ערבים

כידוע עוסקים במסי"ג להכנס ילי ישראל למוסדות התורה ויראה אמר אילמלי הי' לי כה התייחס הולך לקבץ ממון מביתם בעד פעולתם, וכן תמן במלוא עוז ותבע לתמוך את שאר המוסדות הקדושים העוסקים בהצלחה רחניות.

אבל בעזה ר' רוב האנשים אין שמיים על לב גודל חיוב העניין והאחריות הגדולה והעונשיות המרוכבים הקשורים למי שאינו משתדל בזה, והסיבה מפני שאין מתבוננים בדבר שבמעט פעולות יכולין להציל דורות שלימים לה' ולתורתו המה ובניהם ובניהם עד סוף כל הדורות, ואינם מתבוננים שככל רגע מתרשלים בזה נאבות דורות שלימות מכל ישראל לכוחות הסט"א ר'יל, מחמת רוח הכפירה וההפקרות הגדולה השורר בבתי החינוך החפשיים שבזמנינו ובפרט בבתי החינוך של הכהנים הציונים בארץ ישראל רח"ל, גם לDOBוט החינוך החפרי - הכהני וההפרק השורר בכל העולם כולו, ובפועלות קטנות תלוי המשך דורותיהם, הלנו או לצרינו, שהרי אם נחמיר את השעה מלאשתדל בזה בעוד מועד כשעדיין עת הכהשור להבאים תחת כנפי השכינה (שאבותיהם של הילדיים עדין יש להם רוח אמונה וחלק גדול מהם מסכימים פחות או יותר שבניהם הי' שומר תורה ומצוות) יפלו ח"ז בני שערי טומאה המה ודורותיהם (משמעותם לא יתרצו לשלווח בניהם למוסד תורה ויראה), וIOSIFPO גם המה על שונאיינו להרף ולגדף מערכות אלקינו ישראל ולנאותו בכל רגע מימי חייהם, כמה צער יש להשכיה הקדושה ולכנסת ישראל מזה, אהה !! !^ב לבי לבי על חליהם.

הגבים, ובעה"ת זכינו לברך על המוגמר וקדום עבורי הזמן הי' בידינו יותר מסכום הנדרש, ונכנסנו אל הקודש פנימה ומסרנו המועת ליד כ"ק אדרמו"ר ז"ע, וממש צלה פניו מרוב שמחה ובירכנו במאור פניו, וב"ה מאז ועד עתה הנסי עוסק בדב"ז לסייע לכל המוסדות העוסקים בזה.

בזול"ק כ"ק רבינו מסאטמאר ז"ע (דברי יואל מכתבים, ח"א מכתב קכ"ב)... לבי על אותם ילדי ישראל אשר גודלו וטופחו על ברכי התורה ועתה הוועלן בזאת השנה לאלה"ק ולאסונו פשטו מעלהם עדדי הר חורב, ולא לאמונה גברו בארץ, גזוו אותם מהICK התורה הכניסו אותם לבתי ספר של מינות וככירה והעבירו אותם על דתם רח"ל, וקROL דמי זרעינו צווקים אלינו להצילים, ומגבר יוכל למלא נפשו אחריות גודלה זו הרובצת על כל אחד ואחד, אחרי שלא עשינו די הצורך להקהל ולעמוד על נשף יליינו שלא יפלו תהום רבה בראשת

ישראל ערבים

ולעומת זה אם מקרים אוטם תחת כנפי השכינה כמה שמהה ותענוו
הוא גורם בעולמות העליונים להשכינה הקדושה ולכנסת ישראל במא
שבני המקום ב"ה ונשומות של נדחי ישראל שבים אל חיק האמונה.

והנה אין דברינו בקונטרס זה לחיב לצעת בין פושעי ישראל ולדבר על
לבם לשוב לחיק יהדות ולהוכחים על פשעיהם ולהתווכח עמהם לעשותם
בעלי תשובה,-DDבר זה צריך מתיינות גדול ולא נמסר רק לגודלים בתורה,
אשר בטוחים בנפשם בדבר זה לא יזיק להם, וגם יודעים מה מותר ומה
אסור לדבר, ושלא לעשות פשורת וכור' וכו', דבלא"ה כמה קלוקלים יכולם
לצמוח מזה, וכידוע פי' הח"ס (פ' אמור) לנפש לא יטמא בעמיו שבשביל
שרוצה לקרב נפשות הנדחות לייחדות לא יטמא בעמיו לא יטמא את עצמו
או אחרים שעמך במצוות, וע"ע דברי יואל (ח"ו ע' ש"ע) מה שכ' בעניין
זה, גם כבר נקבעו ובאו בעניין זה מפי ספרים וסופרים בס' יימדר דעתך.

אולם בקונטרס זה דברינו אודות להשתדל להביא למוסדות התורה
ילדים קטנים שעדיין לא טעמו טעם חטא, אשר לאבותיהם אין להם הדעת
להבדיל בין קודש לחול ובין טמא לטהור, ולאותן שאין הכח או היכולת
והאמצעות לסדר ילדיהם למוסדות התורה (גם יש ביניהם אשר דרים
במקומות מפוזרים אשר מוסד תוי' מרוחקות מabitם מאות פרוסות)

טמנו להם, ואוי לדוריינו שכך עלתה בימי לישב בשלוחה בשעה אשר להט החרב
מהתהפקת יום יום על ראשינו ילדי ישראל ואין דורש ואין מציל... עכל"ק.
עו"ש (במכח קפ"ו, לטובת חברת רב-טוב) בזמן האחרון הגיע הרכבת פליטים
מאחנבי' מרוסיא... צריכים لكمם לחיים של תורה ושמירת המצוות... ונadol
המצויה של הצלה ישראל אין לשער... להציל מה שאפשר להציל מצפוני
הכפירה רח"ל לתורה ויהדות... ואשרי חלקו של כל מי שמשיע לדבר גדול
ונשגב כזה להציל נפשות מישראל עכל"ק.

ג ובאמת שגם זה אינו כלל, דאיתא בסה"ק פאר לישרים (דף כ"א) משמי' דאור
שבעת הימים הבעש"ט החק' זי"ע שהבעש"ט ציווה לאנשיו לנסוע לתקן העולם,
ואמר שאף שע"כ נדבק בו מן הרע עפ"כ צריך ליריד לגיהנם למען השית"ב,
אללא שלאחר שתיקן העולם צריך לנ��ות עצמו כמו שננקין המרדה (המכבדות)
לאחר שכיבד החצר עכל"ק ואין אנחנו יודע עד מה, ובמק"א הארוכתי בזה, וכן
בס' חי' מוהר"ן (פ' עבודת ה' סי' צ"ו) שכמ"פ הזהיר מאד לקרב נפשות
להשיית לדבר עם בני"א לעורר ולהשיכם لكمם להshit"ב.

ישראל ערבים

וממלא שנותנים ילדיהם ללימוד בהמוסדות אשר במקומם אשר תוכזותיו מיישרנה רחל", וכיוז שרבים חללים הfila.

ומלבד ההשתדרות להכnis הילדים של הפליטים הללו למוסדות התורה דרוש עוד הרבה עסקנות [כגון למולם - ללימוד תורה והלכות עם ההורים - להמציא להם תשתיות קדושה - להכשיר המטבחים שלהם - שיעורים בכשרות ובזהירות מאייסור בשר בחלב - הילדים שחולשים בחדר ללמידה עמהם קצת בערב - שידוכים - לסדר להם חופה וקידושין - למדם טהרת המשפחה - להזמין על שבתות בשכונות חרדיים (שידעו וירגשו מה זה שבת) - להעמיד להם מגידי שיעורים ורבענים ומורי הוראות - בבר מינן לסדר להם שיבואו לקבר ישראל, וככהן וככהנה], על כן מי שמרגש בನפשו שיווכל לסייע בגופו בעסקנות הנ"ל חיובא רמייא עליו להשתדר בזה.

* * *

ואף שישוד הקונטראס מיום על עניין הנשגב להביא לידי ישראל הנדחים תחת כנפי השכינה, אבל באמת על הכלל כולו יצא שחייב גדול ונורא מוטל על האדם בכל חלק החיים להיות בכלל מוצי את הרבים, כגון הרבות שיעורי תורה, ולהשתדר לשפר מצב החינוך בתלמידות תורות ובכתי החינוך לבנות, שהם דורות העתידות, וכל ילד או ילדה שיכולים להגבירו במעלה יותר בתורה וביראת שמים הוא חיוב וזכות גדול, וכן כשרואה מי שאינו מניח תפילה עד או שאין כשרים עפ"י הלכה (וכן בנוגע ציצית) לעוררו על כהה, או כשרואה חברו שמתחרש לבא לביהכ"ן להתפלל לעוררו על כך, וכן אין יש חיוב למחות בעוברי עבירה, כגון למחות בהמדברים לשון הרע או רכילות (כל שכן ניול פה ח"ו) או בהמדברים בבייהכ"ן באמצעות התפלה או קרה"ת, וכן לעמוד על המשמר בכל פירצה ופירצה בענייני צניעות והמאדע"ס וכו', וכן למחות בכל חומר הדין בהחטאים את הרבים רח"ל וכו', או כשרואה חברו קורא עתונים ובפרט מגזינים"ן או יודע שמחזיק בביתו כלים טמאים טעלעוויזשע"ן או ווידייא"ו וכו' להוכיחו על כך עד שישיר מזה, וכן להוכיח מי שokane מأكلים עם הזרים מפוקפקים, וכו' וכו' אשר אי אפשר להעלות הכל על הכתב.

ישראל ערבים

קראתי שם הקונטראס "ישראל ערבים" על פי מה שאחז"ל ישראל ערבים זה לזה, שבני ישראל קיבלו עליהן ערכות איש על אחיו לקיים כל מצוות התורה (וכמובן באורךה בפנים בפרק א'), וגם כי שמי הדל בקרבו.

קונטרם הנוכחי הדפסתי לראשונה בתור נספח לספריו ישראלי והזמנים מהדורות (שנת תשמ"ה לפ"ק), ומماז נדפסה עוה"פ (עם תוספות מרובה) ע"י מפעל הקדוש יד לאחים העוסקים במסנ"פ בעבודת הצלת נפשות בארצינו הקדושה, ואח"כ חזר ונדפסה ע"י המוסד הקדוש חסד לאברהם (שנת הייסדה ע"י כ"ק אדמור"ר מסkulען זצ"ל זי"ע) העוסקים במסנ"פ בעבודת הצלת נפשות בארא"ק ובחו"ל, ושוב נדפסה ע"י עסקני המוסד הק' נחמת ישראל העוסקים במסנ"פ לסדר שאחנן"י יוצאי בוכארה ורוסיא הדרים פה בברוקליזלא ישלחו ילדיהם למערכת החינוך הממלשתית (פובליל"ק סקו"ל בלע"ז) רק למוסדות התורה שבביבותינו ליתן להם חינוך יהודי, וכעת הנני חוזר ומדפיסו לתועלת ול贊cy הרבים, בין פסה לעצורתה שנת תשס"ה לפ"ק.

ובוכות שנשתרל לקרוב נדחי ישראל במהרה יקיים בונה ירושלים ה' נדחי ישראל יכנס (שלآخر שנדחי ישראל יתכנס תחת כנפי השכינה יבנה השית"ב ירושלים עיה"ק וערוי יהודה), ויקיים הפסק והשיב לב אבות על בניים ולב בניים על אבותם, ומלאה הארץ דעתה את ה' כמים לים מכסים בב"א.

ישראל דוד הארבענים

פרק א'**חייב מצד מצות תוכחה**

- א) ב' בთוה"ק (פ' קדושים יט יז) הוכיח תוכחה את עמידת גור'(א), והוא מ"ע מה"ת לכל מוני המצוות, והדברים מבוארים בגם' מס' ערכין (דף ט"ז ע"ב) וברמב"ם הל' דעתו ובשאר מקומות, (וע' תומ' ברכות דף ל"א ריש ע"א דגמ' על מידי דרבנן צריך להוכיחו).
- ב) ז"ל הריקאנטי (בטעמי המצוות מ"ע צ"ט) טעם מצווה זו פשוט כיון שאתה ערבי פרעון (וקי"ל דבע"ח) רצה מזה גובה רצה מזה גובה (על כן) צריך אתה להוכיחו פן תלכדר בעונו עכ"ל.

א) אף שיש פוסקים דס"ל דברו ממר להכweis ליכא מצות תוכחה [עשווית מהר"ם שי"ק (או"ח סי' ש"ג) ושווית חלק לווי (יו"ד סי' ס"ב) ולא חייבUberbotות, ואינן מצוים להפרישו מאיסור ע' דגומ' (יו"ד קנ"א), ובס' דרך פקודיך (מל"ת י"א אות ד') כי דמי שאינו מאמין בתורה ובמצוותיה הנה מה גמורים ואינם נכנסים עמנו בגדר הערובות], והלא מחלל שבת בפרהסיא דיןנו כמפורט להכweis ולכאורה להנ"ל אין עליהם מצות תוכחה, וכן בס' פי צדיק (ע' פ"ז) מביא משמיה דהגה"ק מラン מצאנז זצ"ל שאמר בזוה"ל עברנו ש"ס וראשונים ואחרונים ולא מצינו שניהה ערבים רק עד כדי חילול שבת בפרהסיא שאז נפסק הערובות, ושם ציין מס' נועם מגדים (פ' מסעי בד"ה ובספר) כי המחלל שבת הרי הוא ככופר בעיקר ואיןו בכלל ישראל ובערובות.

ובם' תחלת חיים (ע' קנ"ט) מביא בשינוי קצת מימרא דבעל דברי חיים זצ"ל hn"l, וא"כ נימא נמי שאין חייב להביא ילדים מחללי שבת תחת כנפי השכינה, זה אינו חרוא דקטנים מחללי שבת אין דינים כמומרים מאחר שלאו בני מצוות נינחו וכמ"ש בס' נשמת שבת (ח"ה, סי' תצ"ה-ב), ועוד דילדיים אלו נידונים כתינוקות שנשבו דלכו"ע דין-canonis ובודאי דיש בהם חייב תוכחה וערבות כמובא ביו"ד סי' קנ"ט בהג"ה.

נ) ז"ל הרמב"ם (ספה"מ מצו' ר"ה) שצונו להוכיח החותם ולמנוע אותו ממנה במאמר התוכחה וכו' אנחנו מצוים שלא נחטא ושלא נזועב זולתינו מאומתינו שימרה וכו' עכ"ל.

ועוד דאף במומרים להכיעיס דעת הרובה פוסקים דמצווים להוכיחם [כמו שכי בברכ"י ובגלוון מהרש"א (י"ד סי' קנ"א) והפמ"ג בס' מתן שכрон של מצוה (חקירה ד', דמומר מיקרי עמידך) ובשות' עין יצחק (אה"ע סי' א') ובס' מנ"ח (מצוה ר"ה) ובמהר"ם שי"ק (עה"מ שם) שות' דברי יואל (י"ד סי' נ"ט), ועיי"ש דמחוייבים לבנות מקוואות אף בבתי מדרשים פסולים שאסור ליכנס לתוכן כדי להצליל בני ישראל המומרים מאיסור נדה, והסכימים לדבריו בשות' מנהת יצחק ח"ד סי' ע"ט), וע' בה"ל (סי' תרכ"ח ד"ה אבל].

ובשות' מהר"ם שי"ק (חאו"ח סי' ש"ג) כי דאף למצות תוכחה ליכא במומר להכיעיס אבל חייב ערבות יש כל שיכולה בידו לאפרושי מאיסור (אלא דכשאינם רוצחים לשם ולקבל ממנו אז ליכא גם ערבות), אלא שבשות' אבני נזר (י"ד הל' ע"ז סי' קכ"ו) כי דעת מומר ליכא ערבות (דחויבו מدق' וכשלו איש באחיו ומומר לאו בכלל אחיו הוא) וכן הוא בס' דרך פקודין הנ"ל.

ועוד די"א דחייב לאפרושי מאיסורא איכא אף במי שאינו בכלל תוכחה כמו שכי בתשב"ץ (ח"ג סי' קל"ג) דאף עכו"םמצוין להפרישו (אף בדברכו"ם ליכא חייב ערבות), ועmeg"א ומ"ב (סי' שמ"ז) מהג"א דגם בעכו"ם שי"ק איסור מסיע ידי עוברי עבירה (אף באופן שלא שי"ק לפני עור כגון בחד עבר דנהרא).

ובעיקר הדבר ידוע שי"אadam מtabiyish לחיל שבת בפני adam גדול לא חשיב מומר לכל התורה, ושיטת בעל העיטור דאיינו מומר אא"כ מחיל שבת בעבודת קרקע, ובשות' נשמת שבת בחלוקת התשובות לשׂו"ע סי' שכ"ט הארכנו בזה הרבה.

ובם' מעורר ישנים (אות ע"ח) כי שמחוייבים לעשות תקנה גם לרשעים עוברי עבירה לתיאבון (ואף מחללי שבת) שלא יחתאו.

ד) **וזיל** רבינו יונה (שער ג' אות ע"ב) הוכיח תוכחה את עמיתך ולא תשא עליו חטא, הוחרנו בזה שלא נשא חטא בחטא חברינו בהמנענו מהhocיה אותם וכו' כל העדה יענשו עליו אם לא יוכיחו וכו' ואפילו אומות העולם (יענשו בחטא אחרים) כרמצינו בזונה שאמרו הגויים ונדרעה בשל מי הרעה הזאת^(ב), כשה"כ ישראל שם ערבים זה בזה.

ב) וכ"כ בספר חסידים (אות תשכ"ד) דכשרואה עכו"ם עושה עבירה ימיחה בו שהרי שלח הקב"ה יונה לנינוח להשיבם (כי כשהקב"ה כועס אין עת רצון), וכ"כ בס' התשב"ץ (ח"ג סי' קל"ג) שחייב להפריש ולמנוע את עכו"ם מלעbor על ذ'מצוות שלhn, וכן בmahרש"א (סנהדרין דף נט:) , ויויתר מזה כי במל"מ (פ"י מהל' מלכים ה"ז) שאם אינו מפריש את העכו"ם מלעbor עלמצוות שלhn עובר על לפני עור, מיהו בש"ך מבואר דאך ישראל מומר ליכא איסור מסיע מחויב להפרישו מאיסור, כל שכן לא עכו"ם, והארכנו מזה בשוו"ת ויברך דוד ע' שמו' בהגה שמתחתuko, וע' בהמצוין בדברינו שם ואכ"מ, ועשוו"ת דברי יואל (חיו"ד סי' צ"ב אות ג') ובס' ילמד דעת (ע' תקי"ד).

דרך אגב יוצא מזה: א) שחייב תוכחה הוא אף למי שאינו עמו בתורת ערבות (כעכו"ם שלא קיבלו בני"י ערבות עליהן), ב) שגם מצדמצוות תוכחה (לא מצד ערבות) אם לא הוכיחו הוא נתפס בעוננו, וע' בס' משנת רבי אהרן (מוסר ע' רמ"א), מיהו יש לדחות דברישראל שיש דין ערבות אם לא מיהה נתפס על אותו עון ממש שחטא הלה (כעраб بعد ממון שנתחייב באותה סכום ממון שלוה הלה) מלבד על מה שבittel מצות תוכחה, אבל אצל עכו"ם דליך קבלת ערבות ורק מצות תוכחה אם לא הוכיחו רק נגעש על שעבר עלמצוות תוכחה אבל לא נתפס על העון עצמו שעבר הלה.

עוד מוכח מזה שלא כמו שכ' הפמ"ג בתיקת גומא (חקירה ד') להסתפק اي מחויב להוכיח אדם עלמצוות עשה כיוון דתוכחה מדין ערבות

וערב אינו משועבר רק שלא יפסיד הבע"ח לא שירוייה, ולהנ"ל הלא מצות תוכחה אינו מצד ערבות אלא שני דברים הם (שהרי אף על עכו"ם יש מצות תוכחה), ובאמת שכן מפורש בספר חסידים (ס"י ה') דמצוה להוכיח אף על מ"ע [וממשמעותו שם דהינו אף על מ"ע דרישות שכ' שם דמצוה להוכיח על כל רמ"ח מ"ע, ועיי"ש בהגחות משנת חסידים ובמקו"ח], הרוי שערבות ותוכחה שני עניינים הם, וכ"מ מד' החינוך שכ' (במצווה רל"ט) גם נשים מצוין על מצות תוכחה, אף שכ' הרא"ש דנשים אינם בכלל ערבות [מובא בדרכינו להלן בפרק ב' וע' מה שהארכנו שם בזוה]. ובמס' ע"ז (דף י"ח ע"א) שאשתו של רחוב'ת נענשה על שלא מיחתה בבעלה, וכן הוכיחו האחוריים שהייב להוכיח גם את נשים מההוא דמס' שבת (דף נד: אנשי ביתו וכו') ומס' ברכות (דף כ). סבר דעתך ישראל ומשם (דף ל"א ע"א שעלי הכהן הוכיח את חנה), וכן במס' שבת (דף נד:) פרתו של שכינתו של ראב"ע הייתה יוצאה ברצועה שבין קרניה שלא ברצון חכמים, ומתווך שלא מיחה בה נקראת העבירה על שמו, [מיهو זה יש לדוחות להסבירים دائיש לאשה הוא בכלל ערבות], וכ"כ בשוו"ת מהר"ם שיק (או"ח סי' ש"ג) דשני מצותן, וכן מביא בשדי"ח (אסיפת דיןין מערכת האות ב') משם ס' צורור החיים, בעל כנה"ג ובבעל חקרי לב (או"ח סי' מ"ח), והוכיחו כן מגם' מפורשת במס' ביצה (דף ל' ע"א) דשייך תוכחה על מ"ע דתוספות יום היכפורים, גם מבואר שם דגם לנשים חייב להוכיח אם לא שברור שלא ישמעו שאז מوطב שייהיו שוגגין ולא מזידין), וכ"כ בס' טוריaben (על הרמב"ם לבעמ"ס שמן רוקח פ"ו מהל' דעתות ה"ז), [אמנם בפ"ת (יו"ד סי' קנ"ז סק"ה) ובאווחה"ק (פ' דבריםעה"פ במדבר) כתבו שמצוות תוכחה הוא מטעם ערבות וצ"ע, וכן בשוו"ת מהר"י אלגזי סי' ב') לאחר שהחליט שתוכחה הוא מטעם ערבות כדמותם ממש' שבועות (דף לט:) דילפין מפסק דוכשלו איש באחיו שכל שיש בידו למחות ואינו מוחה הוא נתפס ונענש עליו, כי דמיית מדרבנן יש חיוב תוכחה אף بلا טעם ערבות ובזה יתיישב ד' הרא"ש מקושית מהר"ח אבולעפיא ז"ל שהוקשה על מה שכ' הרא"ש דשים אין בכלל ערבות ואילו מהגמ' במקומות הנ"ל מוכח דשייך מצות תוכחה לגבי נשים, וכן פשיט"ל בשוו"ת מהרש"ם (ח"ו סי' מ"ח) דתוכחה הוא מטעם ערבות

ה) ובאחרונים כתבו שהוא דמצינו כמ"ק בש"ס דיש חיוב לאפרושי מאיסורה הוא דבר תורה מהמת מצות תוכחה^(ג) שמצויה מה"ת לא להניח בן ישראל לחטוא, ועשו"ת ח"ם (חו"מ סי'

(ובאמת המגי' שם עמד על דבריו), ובעצם הדבר לא הבנתי ראי' הנ"ל כלל דבר מס' שבזאת הנ"ל המדובר רק בגדיר ערבות וונש למי שיש בידו למחות שהוא יתרה מצויה תוכחה, כמו שהערב נכנס לגמרי במקום הלווה לשלם החוב הכנ"ז שאר בנ"י נכנסים במקום העבריין להענש על העבירה עצמה, אבל עצם מצות תוכחה הוא מ"ע אחריתא כדכ' הוכח תוכחה את עמיתך וגוי והmbטללה נענש על ביטול מ"ע זאת כמו שנענש על ביטול שאר מצוות עשה שבתורה, וע"ע בשו"ת דבר יهوשע (ח"ג יו"ד סי' ע"ח וכח"ד סי' ס"ב).

ונם גופך דבריו שלא שיק ערבות על מ"ע לא זכיתי להבין לפמש"כ הראשוניים בטעם דAMILTA דאף מי שיצא מוציא את אחרים דהוא מדין ערבות, הרי דיש מצות ערבות גם על מ"ע.

ובענין אי כופין את העכו"ם לקיים ז' מצוות בני נח ע' רמב"ן (עה"ת ויקרא יח-כח) ושו"ת מהנה חיים (ח"א סי' צ"א, וח"ב יו"ד סי' ח', וח"ג סי' מ"ז - דכופין) וס' המקנה (כלל ח' פ"ה, ושם סוח"ג), וע' במג"א (סי' תצ"ח סק"א) ובשו"ת ש"מ מהדורות ח"ב סי' קל"ג), ישועות יעקב (סי' נ") ובק' נפש חיים (להגרח"פ, מערכת ת').

ובמה שכתבנו שאין ערבות לעכו"ם כן נמי כי בשו"ת בית יהודה (יו"ד סי' י"ז) ועל כן כי שבעו"ם (בז' מצוות שלhn) ליכא חיוב לאפרושי מאיסורה שאין ערבות לעכו"ם, וצ"ע מה שבס' רב ייבי (עה"ת פ' וישב, עה"פ וירוש הורד למצרימה) מביא משמיה דאור עולם מרנן הבעש"ט הקי' זי"ע שבשבע מצוות בני נח יש ערבות לישראל بعد האומות.

ג) וכדק"יל ביו"ד (סי' ש"ג ס"א) דהרואה כלאים של תורה על חבירו אfilledו hei מהלך בשוק ואfilledו hei רבו קופץ וקורעו מעליו, אף בקטן יש פלוגתא בגם' בקטן אוכל נבלות اي ב"ד מצוין להפרישו אבל בגודל

קע"ז) דחוב זה לאפרושי מאיסורה מוטל על כל אחד ואחד מישראל למחות ולפנעו בעברי עבירה והב"ד הם רק שליחים של הציבור להשניה עיי"ש. [ואף מצינו כמה פעמים בש"ם ופוסקים שהקילו באיזה איסורים כדי לאפרושי מאיסורה, ובמק"א אחטבנו מזה].

ודאי לכ"ע מצוין עליו להפרישו, וכן מבואר בשאג"א (ס"י נ"ח) דחוב לאפרושי מאיסורה הוא מה"ת (עיי"ש שדן אי מותר למנוע מלאפרושי מאיסורה ממשום כבוד הבריות, דהלא גדול כבה"ב שדווחה ל"ת שבתורה), וככ"כ בשו"ת כתוב סופר (י"ז סי' פ"ג) דהוא מה"ת מצד מצות תוכחה, וככ"כ בס' שדי חמד (אספ"ד מע' ה' כלל ב') ושכ"כ בבית יודא (חו"ד סי' י"ז) ובמנחת חינוך (מ"ח סק"ה), וככ"כ המ"ב (בשעה"צ סי' שמ"ז) [אלא שכ' שם דאיינו מה"ת מצד מצות תוכחה אלא כשבידו למנוע מחבירו לעשות העבירה, אבל כשהAINO בידו אינו אלא מדרבן, ועל כן כ' הפוסקים דלהושיט איסור לישראל בחד עבר דנהרא (שיכול ליטלו בעצמו) אינו אלא איסור דרבנן ממשום מסיע ידי עובי עבירה].

ובשו"ת ח"ס (י"ז סי' י"ט) מבואר שהוא מטעם חיב ערבות שקיבלו ישראל זה זהה [ועל כן כ' שם דלעכומ"ם אין חיב לאפרושי מאיסורה אף באיסורים (ז' מצוות) שהן מצוין עליהן], וככ"כ בשו"ת בית יהודה (עייאש, י"ז סי' י"ז, וכי' ג"כ שמה"ט אין חיב לאפרושי את עכו"ם מלעבור על ז' מצוות בני נח שאין ערבות לעכו"ם), ובשו"ת דברי יואל (חו"ד סי' נ"ט) הוכיחה דלאפרושי מאיסורה הוא מה"ת מצד מצות תוכחה וערבות, ועשה"ת פרי יצחק (ח"א סי' כ"ו) ושעו"ת משפטיך ליעקב (י"ז סי' מ"ד).

ובשו"ת ר' שלמה איגר (או"ח סי' ט"ו) כ' דהוא מצד חיב מצות השבת אבידה (דעל ממונו חס נפשו לא כל שכן) וע' עוד שם בחלק הכתבים (סי' י"ט).

מייחו בב"ח (ס"י ש"ג) מבואר שהחיב לאפרושי מאיסורה הוא רק מדרבן שאسمכווה על לאו דלפנ"ע.

ועשו"ת מהרש"ל (ס"י נ"ה) שכ' דמצות תוכחה הוא עיקר ויסוד
ויתר גדול לחיזוק רחינו.

) ב' דברי מנחם (או"ח תר"ח) הוכיח מהא דמצינו אצל שמואל
הנביא שהי' סובב והולך מעיר לעיר בכל מקום מושב בני'
כדי להדריכם בדרך ישירה ולהוכיחם על מעשיהם (בדב' בשם אל א'
ז-ט"ז והלך מרדי שנה בשנה וסבב בית אל והגנאל והמצפה ושפט את
ישראל וגנו') דמצות תוכחה שייכה אף בשאין רואים החוטא שחוטא,
אלא צריך לסבב ולראות אולי יש חוטאים(ד).

(ד) ומה שביא שם דדעת המערבי לב (ח"ב דף רמ"ה) אינו כן המעניין
בדבריו המובא בשדי"ח (אספ"ד מע' ה' כלל ב') יראה שלא בא אלא
לאפוקי זהה החיוב עד כדי הכהה דshima לא יקבלו תוכחה, אבל אם ברור
לו שיקבלו תוכחותיו מפורש שם דמחויב לחזור ולסבב בעירות להוכיח
והבן, וכדבריו יש להוכיח מלשון הזה"ק המובא לקמי' דבעי למידך
בתר חיבא עכל"ק, ובשו"ת מחנה חיים (ח"ב או"ח סי' כ"ב) כיadam יודע
בבירור שאדם רגיל לחטא בהנה מחויב לילך ולהשתדל להוכיח עיי"ש,
(וצ"ע המובא בשם שבילי דוד או"ח סי' תצ"ו אין צורך למחות
במתפרצים נגד הש"ית שבעיר אחרת שרצים אחר תאوت לכם וכיו'
והשבילי דוד חולק עליו עיי"ש וצ"ע, וצ"ל דשא"ה כיוון שעושין כל בני
העיר להכעיס), עוד נראה adam נתודע לו שיש חוטאים אף שאינו רואם
בשעת מעשה שחוטאים לכוי"ע מחויב להוכיחם וכוונת המערבי לב לחזור
לראות אם יש חוטאים, ונראה להוכיח כן מהמובא לעיל בדברינו דנעשו
ערביין אף על הנסתירות, והיינו דהחיוב לחפש ולחקור אף על עובי
עבירה בסתר, ואף שהבנו שם מהירושלמי דביבנה נתבטל חיוב ערבות
על הנסתירות הינו מפני שאין כח ביד בי"ד להעניש ולכפות, אבל לא
עצמם חיוב תוכחה וערבות שמחויב להוכיח בעל עבירה אף שאינו רואה
בשעה שעובר ממש, שאולי אף מחויב לחפש ולחקור אחרי עובי עבירה
ול証明ם.

ובן בספה"ק משכיל אל דל (בהקדמה) ב' אדם יש דרך לסבב כל ערי ישראל להדריכם ולנהלם, בודאי בלי שום ספק שרמיה עליו לעשות כן בדרך שעשה שימוש.

ז) **בسم"ג** (מ"ע ג') מביא שנגע מעיר לעיר וממדינה לממדינה להוכיהם (קיימים מצות תפילין).

וע' סמ"ע (חו"מ סי' רמ"ט סק"ד) בטעם אמרם ז"ל דשונה מתנות ייחי, שהוא משומש שהלהות אחר מתנות צריך להחניף את הבריות ואיןו מוכיחן על מעשיהם הרעים שרוואה בהם [ומזה דנו האחרונים להתריך לקבל מתנות מן עכו"ם להפוסקים שאין מצות תוכחה לעכו"ם].

ח) ב' בם' שדי חמד (אספ"ד הל' יו"ט) דמשאחו"ל כל מי שיש בידו למחות ואיןו מוחה נתפס על העוניל"פ בידו דייקא דהינו בעט שבידו בקן קולמסו שיכתוב להודיע ברבים למחות ביד עובי עבירה.

* * *

ועשו"ת זכרון יהודה (ח"ב סי' פ"ח) שג"כ הוכיה כן כיוון שהחוב תוכחה הוא מטעם ערבות, וע"ע לשון השע"ת לרביינו יונה (שע"ג אות ע"ג), ולשון החובות הלבבות (שער חשבון הנפש פ"ג ד"ה והשבעה עשר) דהיוشب בבדידות אין עליו חובת תוכחה, ויל' דמיירי שאין יודע בהדייא שהם חוטאים (וקאי על מה שהקדים דהיושב בין עמי הארץ צריך תמיד להוכיהם ממשתמא מפני קווצר ידיעתם מצות התורה ודנייו הם עוביים עבירות, וכמماחוז"ל ולא ע"ה חסיד), משא"כ אם שמע וידע שהם חוטאים מחויבليسע לשם להוכיהם.

מעלת המוביה

ט) בזוה"ק (פ' תרומה) ול"ק^(ה) אוף ה'כ ההוא וכאה בעי למירך
בתר חייא ולקני לי' באגר שלים וכו' בגין דיתחשב
על' כאילו הוא ברא לי', ודא איהו שבכא דיסתלק ב' יקרא דקוב"ה
יתיר משבחא אחרא ואסתלקותא דא יתר מכלא וכו' תא חוי כל מאן
דאחד ביזא דחיבא ואשתדל ב' למשבק ארחא בישא איהו אסתלק
בתלת סלוקין מה דלא אסתלק ה'כ בר נש אחרא, גרים לאכפייא

ה) והוא לך דברי הזזה"ק מתרגמו לשון הקודש מתוך פ' הסולם:
אף כך, צדיק ההוא צריך לרודוף אחר הרשות ולקנותו בשכר מלא, כדי
שיעביר ממנה זומרה ההוא, ולהכניע הסטרא אחרא, ויעשה אותו, כי
נחשב לו כאילו הוא ברא אותו. וזה הוא שבח, שיתעללה בו כבוד הקב"ה,
יותר משבח אחר, והתעלות זו היא יתרה מכל. מהו הטעם. משום שהוא
גרם להכניע הסטרא אחרא, ולהעלות כבוד הקב"ה. ועל זה כתוב באהרן,
ורבים השיב מעון. וככתוב בריתתי הייתה אותו. בוא וראה, כל מי שאוחז ביד
הרשות, והשתדל בו שייעזב דרך הרע, הוא עולה בגין עליות, מה שלא עליה
כך אדם אחר: גורם להכניע את הסטרא אחרא, וגורם שיתעללה הקב"ה
בכבודו, וגורם לקיים כל העולם בקיומו למעלה ולמטה. ועל אדם זה
כתוב, בריתתי הייתה אותו החיים והשלום. "זוכה לראות בניים לבניו, זוכה
בעולם הזה, זוכה לעולם הבא. כל בעלי הדין לא יוכל לדון אותו בעולם
זה ובעולם הבא". נכנס ב"ב שעירים שברקיע, ואין מי שימחה בידו. ועל
זה כתוב, גבור בארץ וגוי וכו', (וכרו ז' יוצא וקורא ואומר, עלינו
ותחתונים העידו עדות, מי הוא שעושה נפשות ומזכה את הרשעים, דהינו
شمוחרים למוטב, ההוא שרואו לעטור אותו בעתרת המלכות על ראשו,
ההוא שרואו לבא עתה לפני המלך והמלכה. כי המלך והמלכה שואלים
עליו וכו'. אז מזדמנים ב' עדות, מallow עני ה' המשוטטות בכל העולם
(דהינו המלאכים המשגיחים על העולם) ומעידים עדות זו וכו'. אז נתყיר

(לכפota) סטרא אהרא גורם דאסתלק קב"ה ביקרו', גורם לקיימה כל

- עלמא בקיומי' לעילא וחתא ועל האי בר נש כתיב בריתו היהת אותו
- ה חיים והשלוי', זובי למחמי בניין לבניין, זובי בהאי עלמא זובי לעלמא
- דאית, כל מארוי דיןין לא יכלין למידן לי' בהאי עלמא ובעלמא דאית,
- על בתריסר תרעוי (י"ב שערים) ולית מאן דימחי ביד' ועל דא כתיב
- גבור בארץ יהי' זרעו דור ישראל יבורך, הון ועושר בביתו וצדקהו
- עומדת לעד זרח בחשך אור לישרים וגוי' וכוי' כדין גoon אהרא דנחות
- להתא קאים ואחד בשפולי דהאי אדרא וכרווא נפיק וקاري ואמר
- על אין ותתאי אסיהדו סהדותא מאן איהו דעבד נפשאין זובי לחיביא
- ההוא דעתרא דמלכותא על רישי' וכוי' דהא מלכא ומטרוניתא שאלי'
- על' כדין אודמן תריין סהדין מאינין עני' ה' דמשטטי בכל עלמא
- וקיימין בהר פרגונדא (מחיצה) וסהדין סהדותא דא ואמרי הא אנן
- סהדין על פלניא בר פלניא וכוי' כדין אתיקר הקב"ה בחודה שלימתא,
- בי' שעטה אודמן חד ממנה דאייהו גברא על דיווקני רצדייקיא וכוי'
- ורמוו קב"ה לההוא ממונה ואיתוי דיווקני' דההוא בר נש דעבד נפשן

הקב"ה בשמחה שלמה. אשרי חילקו, "שגם אביו נזכר לטובה" (כי העידו עליו פלוני בן פלוני). וכוי' ומוסרים בידו של הצדיק ע' מפתחות, שככל אוצרות אדונו בהם וכוי' או המלך מברך לזרות צדיק ההוא בכל הברכות שבירך את אברהם כשבעה נפשות הרשעים. והקב"ה רומו לד' מהchnerות מלאכים עליונים ולוקחים צורה ההוא והולכים עמה, "זהו נכנס לע' עלמות גנוויז, שלא זכה בהם אדם אחר זולתו. כי אלו הגנוויזים הם לאוותם שעושים נפשות הרשעים". ואם בני אדם היו יודעים כמה תועלת זכויות זוכים בשביבם כשמזוכים אותם בתשובה, היו הולכים אחריהם ורודפים אותם כמי שרודף אחר החיים. עני מזכה בני אדם בכמה טובה בכמה אוצרות עליונים, והוא אינו כמי שזכה את הרשעים, מה בין זה לזה. אלא מי שמשתדל ועשה צדקה עם העני, הוא משלים חיים לנפשו,

דחויביא וקאים ל' קמי' מלכא, ומטרנוגה ואנא אסחדנא עלי' שמי' וארא דביהו שעה מסרין ל' לההוא דיוקנא וכו' ומסרין בידי' ע' מפחן דבל גנויא דמארה בהו, כדין מלכא בריך לההוא דיוקנא בכל ברcean דבריך לאברהם כד עביד נפשאן דחויביא וקב"ה רמו' לד' משריין עלאין ונטליין לההוא דיוקנא ואולין עמי' ואיהו יעל לע' עלמיין גנוין דלא זכי בהוא בר נש אחרא בר אינון גנוין לאינון דעבידין נפשיה דחויביא ואילמי' הו ידע בני נשא כמה תועלתה זכו זוכאן בגנייהו כד זכי להונ הווי אולי אbatchריהו ורדפי לון כמאן דרדיף בתר חיין... מסכנא (ענין) זכי לבר נש בכמה טבאן בכמה גנוין עלאין, לא איהו כמאן חזci בחיוובא וכו' (דהמוחה לחויבא יותר טוב מצדקה לעני). ניצוצי אורות להheid"א(ⁱⁱ), מאן דاشתדל בתר מסכנא איהו אשלים חיין לנפשי וכו' ומאן דاشתדל בתר חויבא איהו אשלים יתר, עביד לסתרא אחרא דאליהם אחריים דאתקפיא ולא שלטא ואבעיר ל' משפטנותי, עביד דאסטלך קב"ה על כורסי' יקר', עביד לההוא חויבא נפשא אחרא, זכא חולקי' עכל'ק.

וגורם לו להתקיים, זוכה בשבילו כמה טובה בעולם ההוא, "זומי' שמשתדל אחר הרשעים להזיזם בתשובה, הוא משלים יותר", כי עושה לצד האחר דאליהם שייכנע ולא ישלוט, וublisher אותו ממשלתו. עושה שהקב"ה מתעלה על כסא כבודו. עושה לוותו רשות נפש אחר, אשרי חלקו עכל'ק (מתורגם לה"ק).

ו) ומתבادر מדר' הזזה"ק אלו דזכות צדקה זו גודלה מעלהה הרבה יותר מצדקה שנונותים לעננים דברים שהם לצרכי הגוף של האדם, וכל שכן מה שנותנים להכנסת כלה וכו', וכן יוצא מהמעשה מהישmach משה ז"ל ממש רשיי המובא בדבידינו לקמן בפרק ד', והארכתי מזה בשוו"ת ויברך דוד (ח"א סי' ט' וס"י ק") להוכיח כן מהרבבה מקומות.

ו) **מן-** מה זכה ורבעם למלכות מפני שהוכיה את שלמה, (סנהדרין ק"א ע"ב).

יא) **ולמוכחים** יنعم ועליהם תבא ברכת טוב (משל כי), ודרשו על זה דכל זמן שתוכחות בעולם נתת רוח באה לעולם, טובה וברכה באין לעולם, ורעה מסתלקת מן העולם שני' ולמוכחים יنعم וגנו, זוכה לחלקו של הקב"ה, ולא עוד אלא שימושם עליו חוט של חמד, אר"ש בר נחמני כל המוכיה את חבירו לשם שמיים זוכה לחלקו של הקב"ה וכו' ולא עוד אלא שימושם עליו חוט של חמד. במס' תמיד (דף כח).

יב) **כל** הידוע להוכיה ומוכיה את הרבים הרי הוא עושה קורת רוח לפניו קונו (תנא דבי אילוי רבה ג'), ומה שניצל נח ממי המבול היה שכרו על מה שהוא מוחה באנשי דור המבול (שם זוטא פ"ב).

יג) **אהוב** את התוכחות (אבות פ"ז מ"ז) **שייה'** הוא מהמוכחים לעם ויאhab אחרים, כי למוכחים יنعم ועליהם תבא ברכת טוב, ואין טוב אלא תורה שבScar זה מתגלו לו רזי תורה. (מדרש שמואל).

יד) **בשבחי ר' חיים וויטאל** (עי' ל"ה) מביא שראה בחלום פתשנן כתוב כל מאן דאנגע ומתברר סטרא אחרא וכל מאן דרדיף בתיר חייביא לאעכרא מיניהו ההוא זההמא ולאכפייא לסטרא אחרא אשים את כסאו למעלה ממט"ט (פי' דמי שמכנייע ומישבר הסט"א, והורדף אחר החוטאים להעביר מהם הזזהמא והסט"א הקב"ה משים את כסאו למעלה ממלאך מט"ט).

טו) **כ'** המבי"ט בהקדמה לספרו "בית אלקיים" דכשם שמי שיש בידו למחות ואינו מוחה נתפס באotta העון, בן המוחה בעושי

עבירה יש לו זכות יותר, שהלא מדת טובה יתרה על מדת פורעניות [ועי"ש שעל בן חיב כל אדם שתורתו אומנתו להתקשת בתכשיטי ת"ח שייהי כה בידו למחות בעושי רעה, ולהיותו זוכה ומזכה שלמדו ממנו אחרים עובדת השית"ב (מיهو עם כל זה יעשה תלמודו עיקר שת"ת בנגד כולם)].

טו) ב' מעבר יבך (מאמר א' שפטין צדיק פ"ד) דעל ידי שמהעסק להחזיר הרשעים בתשובה עי"כ מתעללה כבוד ה' ומחלייש כה החיצונים.

יז) עוד שם (במאמר ד' ח"ג, מנחת אהרן, פ"י"א) דהמשתתף עצמו בתיקון כלויותיהם של עם ישראל בזה גרים שפע והרוחה לישראל (וכל ישראל ערבים ול"ז שכן ישראל חברים הם במחצב נשמותיהם ככתב כל הנשמה תהלל יה בלשון יחיד), עו"ש (במאמר הא' אמרנו נועם פמ"ב) בעית אשר האדם מותטפל ללמד נעריו בני ישראל קריית התורה שבכתב ופיסוק טעמיים או נשמו נعشית מרכבה להנהגת עשייה רוחניות.

יח) **הנביא** מלאכי (ב-ו) משבח את אהרן ואלייעזר ונחם הכהנים שהשיבו רבים מעון, וולה"כ בשלום ובמושור הלק' אתי ורבים השיב מעון, ובמשנה (פ"א דמס' אבות מ"ב) והוא מתלמידיו של אהרן וכו' אהוב את הבריות ומרקbn לתורה, (וע' באבות דרבי נתן (פ"ב) הדריך שי' אהרן הכהן עושה זאת).

יט) כל מי שיש בידו יכולת למחות ומוחה וכו' הקב"ה כורת עמו ברית ולורעו אחריו כמו שעשה עם פנחים (ראשית חכמה ש"ה פ"יב).

ולහלן בדרכינו בפרק ד' הארכנו הריבור בוכות של המובה את הרכבים, והמוכיח את חבירו נוטל חלק כחלק בכל המצויות ומעש"ט שהלה עושה^(ז).

כ) **בספר** ג nied ומצוה (ע' ק"ג) מי שרוצה שיעלה נשמהו למעלה בלילה בסוד פקדון להוציא ניצוצות שבתוך הקליפה צריך באותו היום לקיים ה' תנאים וא' מהם לוכות לחיביא ולמנוע לאיזה אדם מעבירה ולהחזירו בתשובה מעון ההוא (וכן ליתן צדקה - לכוון בתפלתו - **שהיה** חטאיו נגד עיניו - **שהיה** לבוש בתפלין כל היום **בלא** היסח הדעת).

כא) **בם'** תורה נתן (לבעל מצת שמורים - ע' מ"ז) דהמובה לחיביא הטוב שברשע נתן להצדיק והרע שבצדיק נתן להרשע כי עסק בו ומתחבר עמו) וכוי עי"ש.

כב) **בם'** הזכרונות (למהר"ש אבוחב ז"ל - זכרון ר' פ"ז) שאין לך אהוב לשמיים כמו שמוכיח את חבירו לשמה.

* * *

ז) ואיתא בספר חסידים (ס"י ה') דקיים מצות תוכחה אף שלא קיבלו הלה, וככ"כ בשורת לבושי מרודי (ח" ס"י), [וכע"ז בסה"ק דברי חיים עה"ת פ' נח], וככ"כ הגדר"א בביורו למשלי (י"ב - י"ד), שהרי הוא עשה מה שMOTEל עליו, וambil שם שם הארייז"ל שאם מוכיח לרשות והלה איננו שומע לו הוא נוטל כל הטוב שברשע, והרשע נוטל חלק הרע מן הצדיק, וככ"כ בס' מקדש מלך על הוזה"ק (כ"ד) וע' בס' הגלגולים להאריז"ל ובס' חס"ל.

מעלה המוציא יקר מזולל

בג) **הنبيא ירמי** מהנביא בשם ה' (ירמי טו יט)这么说 כה אמר ה' אם תשוב ואשיבך, ואם תוציא יקר מזולל (פירושי) אם תוציא אדם הגון מאדם רשות, שתחוירנו לモטב) כפי תהי' וגוי', פירושי (שהתהי' פיך כפי הקב"ה כביכול) שאני גוזר גוירה ואתת מבטלה עכל'ק, ובגמ' מס' ב"מ (דף פ"ה) כל המלמד בן חבירו תורה זוכה ויושב בישיבה של מעלה שנאמר אם תשוב ואשיבך לפני תעמוד (פירושי) אם תשוב ישראל לモטב בתוכחתך תעמוד ותתקיים לפניו), וכל המלמד את בן עם הארץ תורה אפילו הקב"ה גוזר גוירה מבטלה בשבילו שנאמר ואם תוציא יקר מזולל כפי תהי' וגוי'ח).

כד) **בם'** המרות (למהר"ן מברסלב וזוק"ל, ערך תוכחה) דמי שמקרב את הרוחקים לעבודת הש"י הברכות מסוריות בידו.

* * *

עונש המבטל מצות תוכחה

כה) **ואתת** בן אדם וגוי ולא הזהירתו ולא דברת להזהיר רשות מדרכו הרשעה לחיתו הוא רשע בעונו ימות "ודמו מידך אבקש" (יחזקאל ג-יח), ובתנא דברי אליהו (רבה פי"א) לפי שביל ישראל

ח) ועי' באו"ז (הגadol באלו באיטה אותן ד') דאלמא דעתיך המלמד תורה לבן עם הארץ מהמלך בן חבירו ת"ח, ועיי"ש שדרש נוטריין אל"ף שהוא גם אותיות אפ"ל ודרשינן אל"ף אפ"ל פי' שתלמיד תורה לבן ע"ה שהוא אפל וחושך בעולם (מןני שאין בו תורה), ועיי"כ תוכחה לבטל גזירותיו של הקב"ה, [וכן מזה למד בספר חסידים (ס"י תתקמ"ו) שмотב ללימוד עם ע"ה מעם חברים טובים (כשאין להם אחר ללימוד עמהם), ועיי"ש שאף שהוא מפסיד מעט מתורתו, עי"כ תוכחתו מתקימת בידו].

ערבים זה לוה, עוד שם כל מי שסיפק בידו למחות ואינו מוחה - להחזר את ישראל למوطב ואינו מחוור כל הדרמים הנשפכין בישראל אינם אלא על ידו.

כו) לא חרבה ירושלים אלא בשבייל שלא הוכיחו זה את זה (מס' שבת דף קיט):, ובמדרש (aicah ב') מבואר שהתחילה הפורענות מלאה שלא הוכיחו, שקפיצה קטורגיא' לפני כסא הכהן ואמרה לפניה רבב"ע איזה מהן נהרג על שמק איזה מהן נפצע מוחה על שמק איזה מהן נתן נפשו על שמק, [וע"ע ריש"י גיטין (דף פ"ח סוע"א ד"ה אותן) שנגלו בימי הושע הוואיל שלא מיהו].

כו) ד' במשפט יבא עם זKENI עמו ושריו (ישע"ג ג') אם שריהם חטאו זKNIM מה חטאו אלא אימא על זKNIM שלא מיהו בשרים (מס' שבת דף נ"ה ע"א).

כח) למד אדם ולימד שמר ועשה והי' סיפק בידו למחות ולא מיחה הרוי"ז בכלל ארור אשר לא יקים את דברי התורה הזאת, לא למד ולא עשה ולא שמר ולא לימד לאחרים ולא הי' סיפק בידו למחות ומיחה הרוי"ז בכלל ברוך (ויק"ר פ' קדושים כ"ה, ירושלמי מובא ברמב"ן עה"ת).

כט) [ובשע"ת לרביינו יונה (שע"ג י"ט) הוסיף שהאדם נתחייב להיות ציר נאמן ועובד משכיל בכל מלאכת אדוניו, והפועל הנאמן ישגיח על מלאכת חבריו הפעלים ויעניו על דרכיהם לראות אם באמונה הם עושים, ויזהירם ויודיעם את המעשה אשר יעשון, כי חפצו ורצונו שתיתעשה מלאכת אדוניו ללא רמי עי"ש].

לו) בשבייל ד' דברים נכסי בעלי בתים נמסרים למלכות וכו' על שהי' סיפק בידם למחות ולא מיחו (סוכה דף כת):

ופירש"י שם שדבריהם (של הבעה"ב) נשמעין מלחמת עשרם והבריות
יראים מהם ולא מיהו בהם עכ"ל(^ט).

לא) אין הגירה אלא על מי שיש בידו למחות ולא מיהה (ילקוט
רות).

לב) על כן תאבל הארץ, מפני מה מפני שאין מוכיחין את ישראל
שנאו' אך איש אל ירב ואל יוכח איש (ילקוט פ' כי תשא).

לג) ויהוושע (הכהן גדול) הי' לבוש בגדים צואים וגוי (זכריה ג')
שהי' בניו נושאין נשים שאינן הגנות ולא מיהה בהן
(סנהדרין דף צג).

לד) קח את כל ראשי העם והוקע אותם וגוי בראשי העם תלה על
שלא מיהו בני אדם (תנומה בלק י"ט).

לה) מי שבידו להוכיח ואין מוכיח נלכה בצרעת (זוה"ק ח"ג דף
מ"ז).

לו) שה פורה ישראל, מה דרכו של שה לוקה באחד מאבריו וכולם
מרגישים אף ישראל אחד חוטא וכולם נענסים (ויקרא רבה).

לו) אם הי' כתוכ העיר (החותם שמרבה בשחוק ושיחה ותפלות)
לבסוף הוא מגלה את כל בני העיר וכו' מפני שלא הי'
מוכיחין את ישראל (תנא دبي אליו פ"ג).

^ט) [לדריכינו יל"פ דמיורי באופן שעל ידי ממון יכולין להוציא יקר מזולל
ולחזר אהבנ"י תחת כנפי השכינה, והם לא עשו ככה ע"כ ח"ז
נכסייהם נמסרים למלכות].

לה) **במדרש יונה** (אוצר המדרשים ח"א דף רכ"ב) דכל מי שיש בידו להחזיר חבירו בתשובה ואין מחוירו סוף בא לידי צער גדול.

לט) **הרמב"ם** (פ"ד מהל' תשובה ה"א) כשמונה את הכה"ד דברים המעכבים את התשובה, כ' ארבעה מען עון גDEL והעשה אחד מען אין הקב"ה מספיק בידו לעשות תשובה לפי גDEL חטאו, ואלו הן: א) המחתיא את הרבים, ב) המטה את חבירו מדרך טוביה לדרך רעה, ג) הרואה בנו יוצא לתרבות רעה ואין מוחה בידו דהואיל בנו ברשותו אילו מיחה בו הי' פורש ונמצא כמחטייו, ובכלל עון זה כל שאפשר בידו למחות באחרים בין יחיד בין רבים ולא מיחה אלא ייחם בכשלונם עכ"ל, [וזדוע מה שאמרו חז"ל במש' אבות דהמחטיא את הרבים אין מספיקין בידו לעשות תשובה, וחטא הרבים תלוי בו].

ט) **החתמן** הקטן כשהיסכימו עליו דעת הרבים וכו' שלא למחות בו, הנה הוא ומה עון פלילי וחטא הכהל כולם, ולא ניתן למחילה אם לא בפורענות הכהל והוא הי' עון סדום (שער העקידה ט').

טיא) **כל** מי שאפשר לצות לטוב ולהויר מן הרע ואין עווה הוא בכלל מחתיא את הרבים שאין מספיקין בידו לעשות תשובה, [ספר יראים (עמוד היראה סי' ל"ז) סמ"ג (מי"א) חובת הלבבות (שער התשובה סופ"ט) ובחינוך (מצור' כ', וכו' שהוא רשע)].

טב) **כ'** התום' (במש' עריכין דף טז: ד"ה והענוה) דהמנגע עצמו מתוכחה הוא רשע גמור, וכו' כ' בם' התנייא (לקור"א פ"א) דמי שיש בידו למחות ואין מוחה נקרא רשע.

מן) **ראשי** ישראל שיש בידם למחות ומתרפים, ובידם לעשות תקנה (כנגד הרשעים שלא יחטאו), גם הם ירשו גיהנם. (ס' חסידים סי' רע"ח).

מד) **ברשבי** (פ' וירא יט-ד) שאצל אנשי סדום לא היה אף אחד שהיה מוחה בידם (שאפילו צדיק א' אין בהם) ובשביל זה נענסו כל בני העיר, [ושמעתי שושק"א ה' אנשי סדום נסכו על הבית מגער ועד זkon כל העם מקצת, דבאמת אי אפשר כפשותו].

מה) ב' הרמב"ם (סוף"ט מהל' מלכים) דמה שכל אנשי שכם נתחיבו הרינה הוא משומש שראו את שכם גול (את דינה) ולא מיהו.

מו) **מצינו** בחז"ל (ב"ר עו-ט, מובא ברשבי פ' ל'ב כ"ג) שיעקב אבינו נענש על שלא נתן את דינה לעשו שאולי היהת מחזירתו למוטב, ועי' במדרש ובאלשיך ה' ואוחה"ק (ריש פ' נה) דנה איש צדיק אבל לא היה נחשב צדיק גמור מחמת שלא יצא להוכיה בני דורו [ומובא בן משמי' דהאריז"ל, ושעל בן בא נח בגנגול משה רבינו ע"ה שלמד ולימד דרכי ה' את כלל ישראל, ובזה תיקן מה שעיוות בಗנגול הקודם (MOVAA בס' קדושת לוי ריש פ' נה, ועיי"ש שהאריך בזה)].

מו) **בשבחי** רבינו חיים וויטאל (ע' י"ג) שהאריז"ל לא נתגלה זמן רב לרוח"ז ז"ל מפני שהפסיק מלדורש ולהוכיה את העם בתשובה, ואמר לו שלא בא לעזה"ז כי אם להחזיר את העם בתשובה.

מח) **בתורת** משה להח"מ דחטא בני אהרן שמתו לפני ה' ה' בשוביל שלא עסקו בתיקון אחרים [ופי' בוה מקראי קודש ובנים לא ה' להם פ' שלא העמידו תלמידים (הנקראים בנים)]

שזהו העיקר לתקן זולתו, ויע' להלן בחלוקת הדרושים (לפ' אחרי) שהבאו המשך דבריו בוה[].

מט) **יסורים** שבאים על צדיק הוא על שלא מיחה בעובי עבירה, וכן הא צדיק נתפס בעונן הדור הוא משומש שהי' לו למחות בהם, (חוות הלבכות שער הבטחון). ויע' פרדס יוסף (פ' נח דף מ"ט ע"א, ושם דף נ"ה ע"א).

נ) ב') בם' בינה לעתים (לבעמה"ס גדוולי תרומה) דעון כבישת והעלמת התוכחה הוא יותר עצום ונורא מאד מעון מי שאינו שומע ומקבל תוכחה (שהוא עון פלילי שהיויתו אותם אונו מלשומו תוכחה אי אפשר למצוא תרופה למכחו).

נא) בם' מדרש שמואל (עמ"ס אבות פ"ב) מביא בשם הר"ש ז"ל לפרש המשנה כל תורה שאין עמה מלאכה סופה בטללה ונוררת עון דהכוונה שם הרב איןנו עוסק במלאכת שמים להשיב רבים מעון (שואת הוא מלאכת החכם) או סוף תורה בטילה ונוררת עון לאחרים, שהוא מהטייתם את הרבים בהתרשלותו.

נכ) **באוחחה"ק** (ויקרא כ-כב) עה"פ ושמרתם את כל חקותי וגנו' ולא תקיי הארץ אתכם וגנו' דר"ל שצרכין לשומר המצוות שלא יתבטלו בין מהם ובין מזולתם ובזה לא תקיי הארץ אתכם, הא למדת שם לא יהיו נשמרין המצוות תקיי הארץ גם את השומרים (המצוות) על שלא מיחו בשלא שמרו.

נד) בם' משכיל אל דל (כלל ה' פרט ר') דעתזומים כל הרוגני ואחוז"ל שזהו ת"ח שהגע להוראה ואין מורה, נאמר על צדיקים וקדושים הרכבים בה' ואין מוכיחין, ותפלותיהם נואלו, ולהיפך

המדריך את אחרים לתפלתו נשמעת (כמובואר במדרשי שוח"ט המרובק בגמ"ח מבושר שתפלתו נשמעת, וזה הגדרה שבגמ"ח) עי"ש.

* * *

בשאינו מוכיח נתפס באורתו עון

נד' **במס' שבת** (דף נ"ד ע"ב) פרתו של ראב"ע יצאה ברצואה בין קרני', לא שלו ה' אלא של שכינתו ומתחך שלא מהה בה נקראת על שמו וכוי' כל מי שאפשר למחות לאנשי ביתו ולא מיהה נתפס על אנשי ביתו, באנשי עירו נתפס על אנשי עירו, בכל העולם כולו נתפס על כל העולם(י), ובירושלמי שם ללמדך שכל מי שהוא סיפוקו למחות ואין מוחה קלקלתו תלוי בו, ועי"ש עוד שלא יצאת אלא פעם אחת והשחררו שנייו של ראב"ע מן הוצאות!! [נורא ואיום שם על ערכות על עבירה של פעם אחת צם עד שהשחררו שנייו מחמת התענית, מה נעה אן אบทריה על עבירות של כל רגע ורגע ושל אלף ישראל].

נה) **ובשלו איש אחיו וגנו** (ויקרא כ"ז) דרשו חז"ל דהיו איש בעון אחיו (כשיש בידו למחות) שכל ישראל ערבים זה זהה (מס' שבאות דף ל"ט ע"א, ובמס' סנהדרין דף כ"ז ע"ב).

י) ושמתי מגיד שכמו שהאדם יודע וمبין שאחריות בני ביתו מוטל עליו, ושאם לא ידריכום בדרך התורה והיראה ענש יענש על כל חטאותיהם, וכן יעשה כל השטדות שבעולם שח"ז שום אחד מבני ביתו לא יצא לתרבות רעה רח"ל, ממשיענו חכ"ל שכמו האחריות המוטל עליו بعد בני ביתו כמו כן גבול וחיבוב ואחריות מוטל על כל אדם (שבידו להשפיע) על כל אנשי עירו, אף של כל אנשי דורו, ושאם לא ימחה ענש יענש על כל חטאותיהם.

נ) הובח הוכחה וגנו' ומאן דלא מוכחה נתפס בההוא עון, מאן דלא מוכחה באנשי ביתו נתפס על אנשי ביתו, באנשי עירו נתפס על עירו, בכל העולם נתפס על כל העולם וכו', כחיב והכרתי ממך צדיק ורשע וגנו' צדיק על שלא מיחה ברשות (תנחותא פ' משפטים).

נ) **בממ'** שבת (דף נ"ה ע"ב) אצל פנהם כתיב בני בליעל, אף שפנהם לא חטא מ"מ מתקף שהי' לו למחות לחפני ולא מיחה מעה"כ כאילו חטא.

נח) **בממ'** סנהדרין (ק"ג ע"א) בצדקו הינו כתיב וייש הרע בעני ה' וגנו' שהי' בידו למחות ולא מיחה.

ט) **איתא** בילקוט (שופטים י"ב ס"ח) ובתנא דבר אלהו ז"ל וכי הרג אותם (במעשה פלגש בגבעה) פנהם שהי' סיפק בידו למחות ולא מיחה דכל מי שסיפק בידו למחות ואינו מוחה, וכל מי שסיפק בידו להחויר ישראל למוטב ואינו עושה כל הדברים שנשפכו בישראל נשפכו על ידו.

ס) ע"ש הי' להם לסנהדרין ופנהם עמהם שיקשו חכמים של ברזל במתניותם ויגבשו את גנידיהם למעלה מארכבותיהם ויזהרו בכל עירויותיהם של ישראל يوم א' ללביש יום א' לעגלות יום א' לחברון יום א' לבית אל יום א' לירושלים וילמדו אותם וכו' ויתנדל ויתקדש שמו של הקב"ה בעולם כולו שבראו מסופו ועד סוףו, והם לא עשו כן וכשעשוו בגבעת בנימין דברים מכובדים יצא הקב"ה להחריב את כל העולם ונפלו ע"ב אלף ומיל הרג אותם סנהדרי גדולה ופנהם עמהם.

ישראל כאשרנו מוכיה נחפה באותו עין **ערבים** **לג**

סא) ז"ל הרמב"ם (פי' מהל' דעתות ה"ז במצות תוכחה) וכל שאפשר לו למחות ואינו מוחה הוא נתפש בעון זה כיוון שאפשר לו למחות בהם וכן עכ"ל, ופמכו הרמ"א (ביו"ד סי' של"ד סמ"ח).

סב) ז"ל החינוך (מצוי רל"ט) ומישビדו להשיבו ולמחות בו ולא מיהה נתפש על חטאו וזה דבר ברור מרבותינו גם מן הכתוב עכ"ל.

סנ) **ואתך** בן אָדָם וגו' ושמעת מפי דבר, והזהרת אותם ממני, באמרי לרשות רשות מות תמות, ולא דברת להזהיר רשות מדרכו, הוא רשות בעונו ימות, ודמו מידך אבקש (יחזקאל פל"ג ז').

סד) **את** הנדרחות לא השבתם ואת האובדת לא בקשתם וגו' ודרשתי את צאני מידם (יחזקאל פל"ד ד').

סח) **בַיּוֹם** עמדך מנגד, ביום שבות זרים חילו ונכרים באו שעריו וגו' גם אתה כאחד מהם, פרש"י מעלה אני עליהם כאלו אתה מן הבאים עליהם (עובדיה א-יא).

סו) גם מתרפה במלאתו אח הוא לבעל משחית (משל יח-ט).

סז) ב' בשווית ח"ס (חו"מ סי' קע"ז) דכל ישראל הוא בכלל זה (שנתפס על עונותיהם) כל שיש בידו למחות, קטן ונגדל שם הוא.

סח) **בם'** הפרדס (להג"ר מהרא"ל עפשתין זצ"ל) מפרש הפ' הוכה תוכיה את עמייך ולא תשא עליו חטא, פ"י כדי שלא תשא אתה עלייך חטאותיו שאם לא תוכיחנו תענש עליו שכל ישראל ערבים זה לוה.

ספ) ב' רכינו בחי דשם שמיים מתעללה כשהרשעים חווים בתשובה,
שאל'כ הצדיקים נתפשין בעונותיהם מפני הערכות (ולכן
הערבה שאין לו טעם וריה מאנדין אותו באגדה א' עם הלולב).

ע) מי הוא וזה ואיזה הוא אשר מלאו לבו לאמור מלאתי ידי לד'
לקאים מצות מהאה, ואוי מיום הדין ואוי מיום התוכחה בבוא
עת מועד לכל חי וכי יפקוד ד' על מעשי אנוש ועל פועלות אדם
שיחופש וימצא כתוב, צדיק זה חלל שבת, חסיד זה עבר על נדה,
ירא אלקים וזה עבר על נבלה וטריפה ושבעטנו, קדוש וזה עבר על איסור
אשת איש וישתוממו כל אנשי אמונה וישאלו הלא צור תמים פועלו
הכى נתחלף בין אוהב לאויב (הנה נשפט אתך על אומרך לא חטאתי)
ויענהו ד' בסערה הלא הי' בבחך למחות באיש פלוני אלמוני רשע
מדוע לא זכרת אותו ולא פקדת עליו אשמו. (שער חיים, לבעל שות'
מחנה חיים שע"ג).

עא) **בבעל** הטערים (פ' משפטים) עה"פ כל אלמנה ויתום לא תענון
(לשון רבים) לומר שכל ישראל ערביין זה בוה שאפילו
אם ענה האחד כאילו ענו כולם (והעונש על כולם כדמיטים והרגתי
אתכם לשון רבים, וכע"ז באבן עוזרא ובחוקוני שם).

* * *

עב) **עשו"ת** ויברך דוד (ח"א ס"י ק"ב) שהארכתי לבאר שאף מהויב
להוציא ממון על מצות תוכחה (כמו על שאר מצוות
התורה), והארכנו גם בעניין אי היינו חומש מנכסיו בעל שאר מצוות
עשה (שהרי מצות תוכחה הוא מצות עשה), או דלמא כל ממונו בעל
לא תעשה (שהרי כל מי שיש בידו למחות ואין מוחה נתפס על
אותו עון וכאילו עבר הוא על אותן האיסורים), גם הולם ראיתי

בשו"ת גור אריה יודא (י"ד סי' פ"ח) ש"כ (ברותה"ד) ג"כ בפסקות שמחוייבים להוציאו ממונו להציל אדם מעבירה (אף בעל עבירה), וכ"כ בשו"ת ארץ טוביה (גוטנטוג, סי' נ"ו) שחייב להוציאו ממונו להציל חבירו מהטהר עכ"פ מעבירה באונס (ולמהרי"ז בפשע אינו צריך), ועוד שיש בו מה שמוסמך ל"ת דלא העמוד על רם רעד, וחייב למיטרה ואגורי להציל חבירו (אף להציל ממונו כמו שכותב הרמב"ם) כל שכן להציל נפשו שגדול המחתיאו מההורגו, ועל כן כתוב שם שמי שנגע להציל חבירו מהטהר והצילו חייב אה"כ הלה להחזיר לו הוצאותיו שהוציאו על זה.

* * *

פרק ב'

חיוּב מצד ערבות

א) איתא בגמ' עה"פ וכשלו איש באחיו (ויקרא כו) וגוי דהכוונה איש בעון אחיו^(א), מכאן שבכל ישראל ערבים זה זה,

א) בס' עצי זית (פ' בא) ביאר עניין ערבות דין הכוונה שנחשב כאילו הוא עשה העבירה ממש (דהיינו אם לא הוכיח חבירו שלא יחזק חמץ בביתה שהוא בעצמו עובר בבבל יראה) אלא הכוונה שהוא נענש על החטא זה, והוכיחה זה מרמב"ן (עה"ת פ' מטוות) דהගורם תקלת לחבירו אם החוטא שוגג נחשב כאילו הוא עשה את העבירה עצמו, אבל אם החוטא מזיד לא חשיב כאילו הוא בעצמו עשה העבירה אלא נענש עליו מטעם ערבות עיי"ש, הרי ערבות איינו שנחשב כאילו הוא עשה העבירה בעצמו, וכן נסתיע עוד מד' הר"ן סנהדרין (פ' בן ס"מ) דהמכשיל חבירו בע"ז לא חשוב מחתמת זה אביזורייהו דעתך אלא לאו בפני עצמו הוא שלא להכשיל בדבר שהוא כנגד מצותו ית', אבל מס' דעת זקנים לבעל Tosf.

כ"ה בוגם' מס' סנהדרין (דף כ"ז ע"ב) ובמס' שבועות (דף ל"ט ע"א) תורה כהנים (בחקותי פ"ז) מכילתא (יתרו פ"ה), וע"ע במס' שבת (דף נ"ד ע"א) ובמדרש שוח"ט (ח), עה"פ מפי עוללים ווונקים יסדה עוז(ב).

ב) **מדברי המג"א** (או"ח סי' תע"ב סק"י) יוצא שיש לו להאדם ליותר על הידור מצוה רדי' כדי שהביוו יכול לקיים עיקר חיוב המצוה^(ג).

(פ' וירא) הוכיח דס"ל דנחشب כאילו עבר בעצמו אותו העבירה ועיי"ש שמפלפל בdry הכללי חמלה (פ' ראה), וע' בדבוריו לך' סוף פרק ב' בהערות אי מצד ערבות חשיב כעשה איסור בקום ועשה, או רק מעובר עבירה בשוא"ת, ובكونטרס דברי סופרים (לבעל קובץ שיעורים - סי' ג' אות כ"ח) כי דהיכול למחות ואינו מובה שהוא נתפס בעונו, יש לו חומר מעובר עבירה בקו"ע (לא כשווא"ת), וכן לכארה משמע פשטות לשון הגמ' מס' שבת (דף נ"ד ע"ב) דקאמר פרתו של ראב"ע הייתה יוצאה ברצועה שבין קרניה, וע' תוס' (ריש פ' שבועות העדות) דכשהוא יכול למנוע ואינו מונע חשיב מעובר בקו"ע, [ועפ"ז השיג השאג"א על ההוא דיו"ד (סי' ש"ג)] וע' ישועות יעקב (או"ח סי' י"ג סק"ג) ובסת' קהילות יעקב (עמ"ס ברכות סי' ח') ובשות' מתעמי יצחק (ח"ב סי' ס').

ב) עי"ש בוגם' משום שהיה בידם למחות ולא מיהו יעוש', מוכחה מזה דערבות הוא פועל יוצא ממחות תוכחה דכוון דמהוייב להוכיחה ולמנעו מלחתוא אז הוא ערבית לך' ואם לא מיהה אז הוא נתפס עליון.

ג) עי' שם שכותב המג"א בשם הרמב"ן שモוטב שישתה הוא רק רוב רבייעית מן הד' כסות של חג הפסח (לא רוב כסות שהוא הידור מצוה) ויתן המותר להביוו שיווכל לקיים גם הוא עיקר המצוה, וע"ע בדבוריו (סי' תרע"א סק"א) שאם יש לו שמן להדליק נר חנוכה כההדרין ולהביוו אין לו שמן כלל שモוטב שהוא לא ידליק בכל לילה רק נר אחד והモתר יתמן

לחבריו, וכן מצאתי בשו"ת מהנה חיים (מהדורות"ל או"ח סי' י"ט) שהאריך בזה והעליה ג"כ דחביבה רמיा ליותר מהידור מצוה שלו כדי לזכות את חבריו בהמצוה (ולא אמרין דחבריו שאין לו ה"ה בגדר אונס ורחמנא פטרי), ועוד שאחזק"ל חישב לעשותות מצוה ונאנס ולא עשו מעה"כ כאילו עשהה, שזה אינו, חדא שאונס כמאן דעבד לא אמרין, ועוד דכיון שהוא יכול להביאו לקיים המצוה בפועל ענש יענש עליו, שעל ידו הוא אונס) עי"ש [אלא שמספק"ל במצב חיוובית שרמיה עליו וההידור הוא בגוף המצוה כגון להוסיף שלישי על אתרוג מהודר אי ג"כ אמרין שלא יעשה הוא ההידור כדי שיוכל חבריו לקיים גופ המצוה, ומצדד דברה"ג אי"צ עי"ש, ועוד מה שכחנו בשו"ת ויברך דוד (ח"א סי' ו') בעניין זה].

מיهو לעומת זאת ראייתי בשו"ת תורה לשמה (סי' קפ"ב) שמקפק על הנ"ל דילך כדי לזכות את הרבים במצבם המצוה אמרין לי ליותר על הידור מצוה שלו כדי שאחרים יקימוהו, (ועי"ש שם אין בעיר רק אתרוג אי צריין להניח כל בני העיר לברך על אתרוג שלו אף שאפשר שע"כ יופסל האתרוג ולא יוכל הוא לברך עליו ביו"ט שני), ובעיקר דבריו כבר קדמו בשו"ת בית יעקב (סי' קי"ד) לאחר שבירור שההידור מצוה הוא שקיים האדם מצוה במומניה ממש, על כן הعلاה שאינו חייב ליתן ד' מינימ שלו או ליתן תפילין שלו לאחר והוא יקיים בשל אחרים, והוא דmag'a הנ"ל (באתרוג) היינו כדי לזכות את הרבים, ואף בכחה"ג דוקא כשהוא יצא באתרוגו של קהל שהוא שותף בה, וכן בס' חתן סופר (שער הטוטפת שעי"ח בתשו"ר שמתחתuko מספק"ל בזה בעלמא,-DDילמא שאני הההוא דהמג"א שענין מהדרין בגר חנוכה הוא משום פרטומי ניסא והלא במא שנוטן לחברו מקיים ג"כ פרטומי ניסא, משא"כ בעלמא י"ל דהידור מצוה דידי" עדיף מעיקר מצוה של חבריו, ועוד בס' שלחן מלכים (דף רע"ג ע"ד) באם אין לחברו תפילין אי מחויב הוא لكنות לעצמו תפילין פשוטים כדי שיוכל ליתן ממון לחברו שיוכל ג"כ لكنות לו תפילין, ועש"ת בצל החכמה (ח"ג סי' ק"ו, שבטלית של מצוה אי"צ להשאיל טליתו או ציצית לאחר כדי שיוכל הלה ללבוש טלית של מצוה, דלא שיקע ערבות במצבה דרשות).

ט) **ברטיב בתה"ק** (בפ' נצבים) פן יש לכם איש או אשה וגוי אשר לבבו פונה היום מעם ה' וגוי גפרית ומלה שרפיה כל ארצها וגוי ויתשם ה' מעל אדרתם באף ובחמה ובקץף גדול וישראלם אל ארץ אחרת כיום זהה הנסתורות לה' אלקינו והנגולות לבנו ולבניינו וגוי, פירש רש"י וא"ת מה בידינו לעשות אתה מעניש את הרבים על הרהורי הייחוד וגוי אין אני מעניש אתכם על הנסתורות אבל הנגולות לנו ולבניינו לבער הרע מקרבנו ואם לא נעשה דין בהם יעניש את הרבים וגוי משקבלו עליהם את השבעה בהר גריזים ובהר עיבל ונעשה ערבים זה לזה עכ"ל, והוא מגמ' סנהדרין (דף מא' ע"ב) [ופסוקים הנ"ל הוא המשך לסוף פרשת כי תבא שמדבר שם מענין כריתת ברית שכורת השם יתרבק בערבות מו庵, כמו שב' שם הרמב"ן].

ט) **במאירי** (סנהדרין שם) כ' שהחכמי ישראל מחויבים לחקור ולרגל אחר מעשה בני עירם הנסתורות כפי יכולתם ואם מתרשלים הרי הכל גענשין בשבייל נסתוריהם של חוטאים, כיון שנעשה ערבים זה לזה גענשין גם על הנסתורות כל זמן שלא נעשה המוטל עליו בחפש ובחקרות סתרי העניינים וכו' כשייעשו הרاوي על

ט) והנה בראש"יעה"ת שם מבואר דמשעברו את הירדן נעשו ערבים גם על הנסתורות, והוא פלוגתא בגמ' במס' סנהדרין שם דכן דעת רבי יודא אבל רבי נחמי ס"ל דלעולם לא נעשו ערבים על הנסתורות אלא שגם על הנגולות לא נעשו ערבים רק משעברו את הירדן (ובב' בין שנות דור ודור כ' לרבי יודא על הנגולות נעשו ערבים בהר סיני מחתמת קרא דוכשלו איש באחיו ועל הנסתורות נעשו ערבים על הר גריזים והר עיבל קודם שעבورو הירדן), ובעיקר הדבר מבואר בירושלמי (סוטה פ"ז ה"ה) דברבנה הותרה הרצואה דיצאתה בת קול ואמרה אין לכם עסק בנסתורות וכי' שם

הנглаה הבא לידיים עכ"ל (והוא כedula רבי יודא הנ"ל בהערה מתחת לכו, ועיי"ש מש"ב מזה), וע' שו"ע או"ח סי' תקכ"ט (ס"ד).

ח) במא' ר"ה (דף כ"ט סוע"א) אמרין דבכל מצוות התורה אע"פ שיצא (הוא) מוציא את אחרים, שלא יצאו עדרין) מדין שומע בעונה, ופירש"י הטעם (דנהי שבעלמא מי שאינו מחוייב באותו דבר אינו מוציא את אחרים ידי חובתו, מ"מ שא"ה) שהרי כל ישראל ערביין זה לזה למצאות, וכ"ה בר"ן שם, והוסיף שעיל בן אם חבירו לא יצא באילו הוא לא יצא, זו"ל הרא"ש (ברכות פ"ג סי' י"ג) דין הוא שיפטור את אחרים דכל ישראל ערבים זה בוה וכו' ועליו הוא להצילן מן העון ולפטור אותו מן המצאות עכ"ל וע"ע שו"ע או"ח סומ"י קס"ז(ז), [ומזה הוכחה הפמ"ג בס' מהן שכון של מצות חיקורה ד' דיש חייב תוכחה וערבות גם על מ"ע, אבל בס' גנת ורדום (או"ח כלל ג' סי' ט"ז) ב' דחייב תוכחה רק על העברת ל"ת, אבל מצד ערבות מחוייב גם על מ"ע].

בפני משה דקודם החורבן כשהלכה הסנהדרין לבנה התפללו שם שלא ייענו על הנסתירות ויצאתה בת קולנן, וע' מה שהאריך בזה בס' ביןו שננות דור ודור (פ"ט דף רל"ג) באיזה תקופה הי' מעשה הנ"ל, ועשווית דבר יהושע (ח"ד סי' ס"ב), ובס' מרגניתא שפира (לבעל א"א - אפנהיים, דף י"א).

ח) וע' במא' (סי' תרנ"ה שעה"צ סק"ה) שעיל בן כשנחסר לאחר חשיב כנחסר לו (ועיי"ש שמצד שמה"ט אף אם חבירו פשע ולא הכנין לו חפץ של מצוה (כגון שופר) מותר לאחר לעבור את הנהר בשבילו כדי להמציאו לו כמו שਮותר לעבור בשביל מצוה דעתכו, ולא אמרין דבכח"ג נאמר אין אומרים לאדם חטא בשביל שיזכה חבירך).

ו) **נהלכו הפסקים או נשים בכלל חיוב ערבות למצות שהן מצויות בהנה⁽¹⁾.**

ז) **מן מה עונש אבנر מפני שהיה בידו למחות בנוב עיר הכהנים ולא מיחה (סנהדרין דף כ' ע"א, ילקוט שמואל א' ל"ג).**

ו) מד' התוס' (פ"ג דברכות, ושם בדף מה) יוצא דנים הם בכלל ערבות, מיהו דעת הרא"ש (פ"ג דברכות סי' י"ג) כי דלמ"ד נשים איןן חייבות בכירה מ"ז מה"ת איןן יכולין להוציא את אנשים המחויבים מה"ת דנים איןן בכלל ערבות, ועשויות רע"א (סי' כ') דמ"מ במצוות שנשים חייבות בהן גם הן בכלל ערבות ויכולין להוציא אנשים, וע' בס' חמרא וחזי"ס סנהדרין (דף מד). בשם היישרש יעקב דמה שהנשים איןן בכלל ערבות הוא משום שימושם לבועליהן אבל אם יודה תקיפה על בעלה והוא נשמע לה ודאי שגם היא בכלל ערבות, ובט' סמא דחיי (סי' י"ד) דהא דנים איןן בכלל ערבות הוא דוקא לאנשים ועלמא אבל לבעהם ערבעין דיש ספיק בידה למחות בו ולפיזטו בדברים ובפרט במילוי דשמיा, ועיי"ש דלקך נענשה אשתו דרחב"א על שלא מיחתה בו, כמובואר במס' ע"ז (דף י"ח ע"א).

וע' בח"י מהרי"ט (קידושין דף ע"א) דהא דנים איןן בכלל ערבות לאנשים הוא משום דאין יכולת ביד אשה למחות ביד איש שקייםמצוות התורה אבל אנשים ודאי דנתעוררו אף بعد הנשים, וכ"כ בשווית חלקת יואב (סי' ל"ו), דרך אשה הופקע מדין ערבות מدق' וכשלו "איש" באחיו, וממעטינן אשה), ובתוס' דרע"א, וכן הסכימו כמה אחרים, וזה שלא כשו"ת כ"ס (או"ח סי' ס"ב) דاتفاق לאשה איןנו בכלל ערבות.

ובשו"ת חלקת יואב הנ"ל כי דاتفاق נשים לנשים איןן בכלל ערבות (ועל כן באשה לאשה לא אמרינן ע"פ שיצא מוציא), וכ"כ בס' עצי זית (בשו"ת שבחלק ב' סי' מ"ב) [ובתוס' קידושין (דף ע') מבואר שהרים איןן בכלל ערבות, ואילו במס' נדה (דף יג) מבואר שהם בכלל ערבות, ועשוי"ת דברי מלכיאל (ח"ד סי' ע"א) אי עבדים בכלל ערבות].

ח) מה שאומרים אצלן וידי אשמננו בגדנו וכו' אף"י שהוא לא חטא בחטא זה מ"מ כיוון שהחטאו אחרים חשב כאילו גם הוא חטא מدين ערבות (ספר חסידים סי' כ"ב וס"י תר"א), וב"ב הרמב"ם, ובארחות צדיקים (למהר"ש צמח) וכ"ה בעוד ראשונים, וכ"ה בטוו"ז (ס"י תר"ז סק"א) ובם' במדבר קדמות, וכע"ז הביא בלחם מן השמים (ע' י"ח) משם הארץ"ל (סוד ערבות הנשמות, כי האדם ערב לחברו במא שחטא לחברו, ועל כן אומר אשמננו וכו' כאילו שניינו חטאנו, וגם הוא בסוד עיבור הנשמות) וכ"כ בם' תורה נתן (לבעל מצת שמורים ע' נ' - וועל כן אומרים נוסח הוויידי בלשון רבים), וכ"ה בגין איש חי (ש"ר פ' כי תשא - ושםהאי טעמא אמר משה ובניו בחירות ה' וסלחת לעוננו ולחטאינו וגוי שככל עצמו עמם) ושכנן ב' בם' חסר לאברהם.

ט) ב' בם' שבלי הלקט (מובא בב"י ובלבוש או"ח סי' רפ"ד) דמה שנזהניין לפ██וק צדקה بعد המותים, אף אותן שכבר מתו זמן רב ואפשר שכבר קבלו דין, משום דכשיישראל חוטא מגלגל בעונו חטא למפרע על המותים שכבר מתו מזמן יצ"מ עד אותו היום שעלה מנת בן הפדייתנו הקב"ה מצרים שלא היה ביןינו חוטאים כדאמרינן דכל ישראל ערבים זה זהה, וזה עבר ע"כ נעשו גם המותים ערבים עליו וצרכין כפירה.

י) ב' רע"א משם הרמ"ע מפאננו (והוא בעשרה מאמרותمام אמר חקור דין ח"א פ"י"ד) והח"ם (תורת משה ויקרא ז' אדר) משם מоро ז"ל לפרש מאח"ל גדולה תשובה שאפילו היחיד העישה תשובה מוחלין לו ולכל העולם כלו רהכוונה שמוחלין לכל העולם חלקם בעברותיו של הלה מחתת חיזוק העrobot שיש לכל ישראל, וב"ב בם' אנרא דפרקא (אות נ"ו) אף שבשבעת העבירה ה' בידו למחות ולא מיהה, [אמנם עיקר דבר"ז במחולקה שנייה] דבשדי"ח (אספ"ד מערכת ה')

כלל ב') מביא שנהלקו בזה מוחרים"ט (בדרשותיו פ' האזינו) והיערות דבש (דף ע"ב) דדעת המוחרים"טadam הרשע חור בתשובה גם הערב מהכפר לו מAMILA, אבל דעת היערות דבש רהערב אינו מהכפר עד שיעשה הוא תשובה, ربما יתכפר עונו בלבד תשובה].

יא) **בם'** בית היל (י"ד ס"י שפ"א) דמה שאחזו"ל אחד מבני החבורה שמת ידאננו כל החבורה הוא מפני חיוב ערבות המוטל עליו, [והיינו מש"כ הרמב"ם דענין ז' ימי אבילות שיפשפש במעשו וידאג ויעשה תשובה בעוד חלקו בעונתו של הנפטר].

יב) **כבר** כתבנו בהקדמה דמצות וחיוב ערבות מהויב להוציאו ממון כדי לזכות אחרים בקיום המצאות, כמו שמהויב להוציאו ממונו על כל חיובי למצאות התורה.

יג) **בם'** קרבן שבת (פי"ב) ב' על גזירות ת"ח דאף שהי' או כל הארץ מלאה תורה וחכמה, באו כל הצרות בשבייל שמחזקי הארץענדע"ס בכפרים מוכרים בשבת ע"י גויים בדרך ערמה, על כן נענסו בשביילים צדיקים ואנשי מעשה שישראל ערביין זה וזה, וע' **בם'** חסידים תנינא דמה שדמי אתרוג הוא ביוקר מאד והוא משומ שיש שמולזאים באתרוג אחר החג על כן נענסים כולם דישראל ערביין זה לזה.

יד) **כ'** באור החיים ה'ק' (ר"פ נצבים,עה"פ למן הקים אותו היום לו לעם) דחייב ערבות הוא לטובה כלל ישראל כדי לקיים בזה את נצחות כלל ישראל, דאלמלא הערכות מעט היו נשמטים בעלי עבירה מעדרת הקדושה, עד שיפשע ישראל מהיות עם ה', אבל עכשו שנכנסנו בברית הערבות למחות ולהוכיח את עוברי עבירה, ולהשתדל להחזירם למוטב בזה יתקיים כלל עם ישראל, וושאה"כ

אחר שהכנים את בניו בברית הערבות "למען הקים אותו היום לו עם" שווה קיום האומה.

טו) **בם'** מרגניתא שפира (לבעל אשלי אברהם - אופנהיים - דף י') ובשווית מהזה אברהם (או"ח סי' קל"ט) שכופין את האדם בהכאה שקיים מצות וחוב ערבות⁽²⁾.

טו) **בם'** ים התלמוד (בפתחה) מפרש מאחו"ל (שבת דף לא ע"א) ואהבת לרעך כמוך זה כל התורה (ואידך פירושא זיל גמור) דכשאوهב את חבירו במצוה או לא יחתא כדי שלא יונש חביריו בשבילו בגל הערבות שיש לו עליון, על כן בוה מתקיים כל התורה כולה.

יז) **בם'** שער יששכר (דורש לשבועות - חג הבכורים אותן ע"ב) שעיקר קבלת התורה הוא הערבות שנתערב כל אחד בעד חברו, ולא נבראו בני אדם לכבוד עצם וטובתם, כי אם לטובת העולם

ז) והשיג עמש"כ בשווית מהר"ם שיק (או"ח סי' שכ"ב) שאין כופין את האדם להניח את חבירו לישב בסוכה שלו, מובואר שאין בי"ד כופין ומכיון על ערבות שהוא בגדר גמ"ח בגופו דאין כופין מפני דמתן שכירה בצדה, דזה אינו, דלמנוע את חבירו לקיים מצווה במקום שאין לו פסידא הוא איסור תורה מסוומ ערבות ומילא שכופין על זה יעוז', ועשווית מהרש"ם שנתקשה אהא דמובואר בי"ד (סי' רס"א) שאם אין לאבי הבן ממון לשלם למוהל או החיוב על הבוי"ד למולו ועל כן כופין את המוהל למולו בחנם, תיפוקליה לכופו מדין ערבות (מצד חיוב האב עצמו), מיהו ע' בס' שלחן מלכים (דף רמ"ה ע"ב) שהאריך לחלוקת על מחוז'א הנ"ל, ועוז'ש בס' מרגניתא שפира שהאריך מאד בתוכחת מוסר ובפלפול בחיוב ערבות שהוא חיוב גמור, ואי אפשר בשם אופן לפטור ממנו.

ככלו לעסוק בתיקון הכלל, ואילו אפשר לפטור ולומר שאין בכחו ובידו
להתקן העולם.

ח) **אותן** היב"ד אלף אנשים שמתו במגיפה בעצת בלעם לא חטאו
בפועל רק מצד ערבות (או שחתאו במחשבה) (אוחהה"ק
ריש פ' פנחס).

יט) **אוחהה"ק** (פ' עקב) על הפסוק כי אם שמור תשרון וגנו' דקאי
על עניין ערבות, דכללות החוב שנצטו כלל ישראל
הייא על המצוה שלא תחבטל בעולם בשום איש מאיישי ישראל, ואם
מתבטלת נעשה פשיעה בינויתנו וכו'.

כ) **במכתבי** חפץ חיים (מכtab פ"ד) שמי שרוצה לשלק מעל עצמו
דין שמים מצד ירידת הדת בעזה"ר (שבודאי נהיה
נתבעים על זה לדין לעת"ל) צרייך לנוטע שני פעמים בשנה
בסביבותיו להוציאם ולזרום (על שמירת שבת וטהרת המשפחה וכו').
כא) **בם'** שדי"ח (מע' א' פאת השדה אות נ"ז) מביא משם המזרחי
דרמה שאמרו ז"ל DAOרים לאדם חטא איסורה זוטא
בשביל שיזכה חבריך (דנicha ליה לאדם ליעבר איסורה זוטא דלא
לייעבר חבריו איסורה רבא) הוא מטעם ערבות, וכ"כ בשו"ת כ"ס
(או"ח סי' ס"ב) (ח).

* * *

ח) ועיי"ש בכ"ס שדן אי דין זה שייך לנשים שהרי אין בכלל ערבות
(בין איש לאשה ובין אשה לאיש וכן במצוות שנשים מצוות בהם),
שו"ר בשו"ת מהרי"א (אסאדר, יו"ד סי' ש"ס) SCI' בפשטות שדבר"ז אינו
נווג בנשים שהוא מטעם ערבות ונשים אין בכלל ערבות, וכ"כ בשו"ת
מחזה אברהם (או"ח סוס"י קל"ט, דמצד חיוב ערבות חיוב על כל אדם

פרק ג'**החייב ללימוד תורה לאחרים, והזכות בזה**

א) ז"ל המחבר בשו"ע (י"וד ס"י רמ"ה) בשם שמצוה (וחוב) ללמד את בנו תורה כך מצوها על כל חכם מישראל ללמד לתלמידים שגם הם נקראים בניים כי עכ"ל, והוא לשון הרמב"ם (פ"א מהל' ת"ת ה"ב), ובספר המצאות להרמב"ם כ' בזה"ל המצואה (ה"י"א) ללימוד תורה וללמידה.

ב) וב"ה בחינוך (מצוי תי"ט) מ"ע ללימוד חכמת התורה וללמידה, וב"כ בס' יראים (עמוד ר' ס"י רנ"ז) דמ"ע ללימוד וללמידה תורה לחבריהם, וכ"ה בשם ק"ק (ק"ה), ובכד הקmach (לרובינו בח"י ערך תורה דף צ"ג ע"א) דחייב ללמד תורה לחבריו שכל ישראל ערבי זה זה במצוות, ובם' מנורת המאור (אלנקווה, פ' ת"ת) דאף לשונאו חייב ללמד תורה, ובספר חסידים (ס"י תהרפ"ד) דחייב ללמד לתלמידיו עד שיראו שכבר אינם צריכים לו והם כבר ממורים לאחרים, [וע' בדברי ירמי' על הרמב"ם ריש הל' ת"ת] דאין המצואה שמשת לימוד עם אחרים, אלא שישתדל שילמדו, כמו מצאות מילה שהמצואה שישתדרלו שכל אחד מישראל יהיה נימול].

לסייע לחבריו במצוות) ושכ"ה בס' למודי ה' (למוד ב'), אלא שלפמיש"כ בשו"ת מהר"ם שיק דיש עוד חיבורים לסייע לחבריו במצוות מפסיק ושמרתם את המצאות, או מפסיק אror אשר לא יקיים את דברי התורה הזאת לעשותות אותם, לפי זה יש לומר דוגם בנשים אמרינן להן חטא בשבייל שיזכה חבריך עיי"ש.

וע' בס' אורח ישר (ראבינאויץ, סי' ה') בהאי כלל אי אומרים לו לאדם חטא אישורא קלילא להציל חבריו מאיסורא רבה, ומהו כדי להציל עצמו לאח'ז מאיסורא רבה.

כ) **בל** הלומד את בנו תורה מעלה עליו הכתוב כאילו למדו לו ולבנו ולבן בנו עד סוף כל הדורות (קידושין דף ל.) ופי' מההרש"א בה"א שהרי על ידו כל הדורות יודעים תורה כי ממנו בא הלימוד לכולם.

ד) **בمم'** סנהדרין (דף יט:) דכל המלמד בן חבריו תורה מעה"ב כאילו ילדו [וז"ל הרמב"ם (בפ"ה מהל' ת"ת הי"ב) צריך האדם להזהר בתלמידיו ולאוהבם שהבנייה המהנים לעולם הזה ולעולם הבא], ובממ' סנהדרין (דף צ"ט ע"ב) דהמלך את בן חבריו מעה"ב כאילו עשו שנאמר ואת הנפש אשר עשו בחרן אברהם מגניר אנשים שרה מגירות נשים, ר"א אומר כאילו עשו לדברי תורה, רבא אומר כאילו עשו לעצמו.

ה) **בל** המלמד את בן חבריו תורה זוכה ויושב בישיבה של מעלה וכו', וכל המלמד את בן עם הארץ תורה אפילו הקב"ה גורר גזירה מבטלה בשבילו (ב"מ דף פה).^(א)

ו) **ואמרין** שם (בע"ב) כמה גדולים מעשי חיה דעביד שלא תשתחח תורה מישראל (דאף רבוי יוחנן לא יכול לעמוד במחיצתו וכו', דאף שתורה כמות למדת, אבל תורה כמותו לא רבצת).

^(א) [ובס' דרש אברהם (ח"א דף ה:) הובא בשווי' חיים ביד סי' קכ"ו] מביא שם הארץ"ל שפי' דברי חז"ל דיש ד' עולמות זה למעלה מזה והן אב"ע ומהלמד את בן חבריו תורה זוכה ויושב בישיבה של מעלה (העלונה) פי' שיושב למעלה מעולמות בריאה יצירה עשי', שזוכה לישב בעולם האצלות].

ו) **בממ'** ע"ז (דף לה' ופירוש"י שם) דהמלמד תורה לאחרים דבריהם שמכוסים ממנו מוגלים וכו' ולא עוד אלא שמלאך המות אהבו וכו' ולא עוד אלא שנוחל שני עולמות עוה"ז וועה"ב (ע"י"ש בגין יהודע במש' ע"ז שם), ובממ' עירובין (דף נד.) עה"פ לחיו כערוגת הבש וגנו' שאם האדם משים עצמו כבוש הזה שהכל מתבשמין בה (פרש"י שמלמד תורה לאחרים) תלמודו מתקימת בידו, ואם לאו אין תלמודו מתקיים בידו.

ח) **הלומד** תורה ואינו מלמדה הרי הוא בכלל כי דבר ה' בזה (סנהדרין דף צט.), ובממ' ר"ה (דף כג.) הלומד תורה ואינו מלמדה דומה להודם במדבר (דלא מהני), ובמדריש הרבה (אחרי כ"ב-א') למד ולא למד אין לך הבל גדול מזה.

ט) **בנו** ביהם"ד ושכרו להם מלמדיו תינוקת נמצאו בתים מדרשים מרובים לישראל, אשרי מי שמתהדר בדברי תורה על פיו שדומה כמו שימושיין אותו מן השמים, ואומר הקב"ה ששבר הנadol שיש באוצרותיו שלך הוא ובשבילך אני מציל את ישראל (תנא דבר אלוי פ"ג).

ו) **וצדקהתו** עומדת לעד וגנו' זה הלומד תורה ומלמדה לאחרים (כתובות דף נ.).

יא) **אמר** לו הקב"ה למשה יושע ה' משכימים ומעריב בבית הוועד שלך לסדר הספסליין ופורום המחצלאות הוא יטול שרורת, נוצר תאהן יאכל פרי' (ילקוט פנחס) [נראה מוה הוצאות בכל סיוע שמסייע ללמד תורה לאחרים].

יב) **מה** עשה חקיה המלך ניעץ חרב על פתח ביהם"ד ואמר כל מי שאינו עוסק בתורה יזכיר בחרב (סנהדרין דף צד:).

ט) **תורת חסיד על לשונה וכו'** זה הלומד תורה ללמידה אחרים,
אבל הלומד תורה שלא ללמידה זו הוא תורה שאינה של
חסיד (טוכה דף מט:).

ט) **הלא** פרם לרעב לחמק וגוי ואין רעב אלא הרעב מן דברי תורה
מכאן אמרו אם יש אדם שהוא מבין בר"ת יפרנס מהתורתו
וכו' אם ראת אדם שאין בו ד"ת הכניסתו לביתך ולמדחו קר"ש
ותפלה ולמדחו פסוק אחד בכל יום או הלכה אחד וזריוו במצות
(תנ"דב"א פכ"ז).

טו) **נדרים** (דף נה). ומדבר מתנה כיוון שעשו אדם עצמו כדבר
שהוא מופקר לכל (פרש"י שמלמד תורה בחנם לכל)
תורה ניתנה לו במתנה, וכיוון שניתנה לו במתנה נחלו אל, וכיוון
שנחלו אל עולה לנдолה, ועי' דרישות ח"מ (דף קכ"ד).

טו) **במשנה** (פ"א דמס' אבות מ"א) דאנשי כנמת הנдолה אמרו נ'
דברים הם מתונים בדין והעמידו תלמידים הרבה ועשו
סיג לתורה.

יז) **בזוהר** חדש (דף כב ע"ד) רכל המלמד תורה לזרים ולהיניקות
חשוב יותר מכולם, ושכרם כפול, דאמר ר' יצחק המלמד
תורה להיניקות דירתו עם השכינה, [ועי"ש שפיריש הפסוק (בראשית
יד-כד) בלבד רק אשר אכלו הנערים וחילק האנשים אשר הלבו את
גוי' דאותן שלמדו תורה לנערים (ובן אלו שהלבו אותו) יחיזק (אברהם
אבינו) בהם ולא יצח ליתנם ביד שר של סדום (שהוא שר של גיהנום
המושל על רשעים) אע"פ שחטאו וראוי להענש (ולא אני לבדי אחיזק
בhem אלא ענр אשכול וממרא שהם האבות יקחו חלקם)].

יח) **בם'** אור זרוע (הגדלול, באלפ"א בית"א שבריש הספר אותן מ"א) שמצויה ללימוד ולדרוש תורה רבים.

יט) **במנורת המאור** (אלנקווה, ח"ג) הלימד ע"מ לעשות ומלמד אחרים ומעשה אותם לעשונן יחי' ויאיריך ימים, וכודגנסי' ברב"ר (ח'-ד') חיים הם למוצאים גנו' למי שמוציאן לאחרים (וע' בס' והארכת ימים אותן כ"א, ובגהגות אחרות יעקב שבוסה"ס שם).

כ) **בעמיה"ס** הפרדס ואור השנים, דהעסק ללימוד תורה לבני עמי הארץ שאין להם חינוך מצוות בבית אי"צ לילך הצדיק לבטל גזירה רק הקב"ה שומע לו שלא כדרך הטבע.

כא) **בם'** תורת משה להח"ס (פ' במדבר עה"פ אלה תולדות אהרן ומשה) על מה שאמרו חז"ל רהמלה בן חבריו תורה מעיה"כ כאילו ילדו (סנהדרין דף יט) דכוונתם בזה שיש לו המעלה שכמו שברא מזכה אבא כמו כן תלמידיו מוכים רבם.

כב) **הצדקה** של החזקתו ת"ת היא הצדקה היותר גדולה הגם כי כל הצדקה חשובה בעיני המקום אבל מ"מ אינה נצחיות כל כך כמו הצדקה שנוחתניין לקיום התוה"ק ולהעמיד דורות ישראל כשרים, ומהו נ麝ך שלשלת גדולה של תורה עד סוף כל הדורות, ועשה בו הועלת טובה לכל הדורות עד עולם (דברי יואיל ח"ב דף קצ"ז).

כג) **בם'** הוכרונות (זכרון י' פ"ז - הספר מובא כמ"פ במג"א) רחובה כפולה עליו כל שעיה שאוכל לחם אלקינו להאכיל לאחרים ולהחלק עם אחיו בית ישראל וכו' כי זה כל האדם ללימוד וללמד לקבל ולחקל, ובכן תורתו תהי' משתמרת וככמיין המתגבר והוא יתן פרי פירות בעתו וכו' עכ"ל.

כד) אם למדת תורה הרבה אל תחיק טובה לעצמך (אבות פ"ב), פי' אל תחיקם לעצמך בלבד אלא תלמידה גם לאחרים (מדרש שמואל). [עוד ראוי לפרש המאמר כל אדם לעמ"ל יולד, לעמ"ל ר"ת ללימוד עיל מנת ללמד].

כה) בסוף"ק דב"ק מבואר דלימוד תורה לאחרים עדיף מקיום מעשה המצוות, וכ"ה בטו"ז (או"ח סי' תר"ג סק"ו) ועשוי"ת בשמיים ראש (סי' כ"א) ובהנחות ריח בשמיים שם.

כו) בם' בני יששכר (ח"ב דף צה): יש חילוק בין לימוד לעצמו ובין ללמד לאחרים דזה צדקה נדולה והוא סגולה לקבלה התפללה (אני בצדך אחות פניך, היינו מט"ט שר הפנים המעלת את התפללה).

כו) [בשו"ת שב יעקב (י"ז סי' מ"ט) שע"כ אין מברכין ברכה"ת על הרהור הלב ואילו הכותב ד"ת מברך משום שעיקר מצות ת"ת הוא באופן כוה שיוכל ללמדה (עכשיו) לאחרים, ובהרהור אינו יכול ללמד לאחרים ואילו הכותב ד"ת יוכל אחרים ללימוד מדבריו].

כח) בם' נדרים (דף לו). דאסור לקבל שכר על מה שלימד תורה לאחרים (דרמה אני בחנם אף אתם בחנם), ובכללי יקר (פי' ואתחנן ד-ה) כ' הטעם דrama אני בחנם אף אתם בחנם הוא מטעם ערבות שכיל ישראל ערבים זל"ז ואם יחד יחתא ישאו רביהם עוננו].

* * *

עונש המונע מהבריו דברי תורה

כט) בשחיי' אדם אחד אומר לחבירו בירושלים הקרייני והשנייני דף אחד אמר לי אין כי כת, אמר הקב"ה תבא שעה ואני עושה כן לכם, הה"ד וילכו בלי כה וגנו' (מדרש אייכה).

ל) **כל** המונע תורה ואין מלמדת מלאכי השרת מנכין אותו ככברה
(מדרש משלי).

לא) **בממ'** יומא (דף לח:) אלו שלא למדו ולא גלו לאחרים דרכיו
העבודה של בית המקדש עליהם נאמר שם רשותם יركב
יעו"ש.

לב) **תורת** חסר על לשונה וכו' זה הלומד תורה ללימוד אחרים,
אבל הלומד תורה שלא ללימודו וזה תורה שאינה של
חסר (סוכה דף מט:).

* * *

חייב לקבוע ת"ת בכל עיר, ועונש ביטולה

לו) **אם** ראיית עיריות נחלשין ממוקמן דעת שלא החזיקו בשכר משנים
(מדרש איכה פתיחה ב').

לו) **כל** עיר שאין בה תינוקת של בית רבנן מחריבין אותה, מס' שבת
(דף קיט:). [וב' בסה"ק וואל משה (מאמר לשון הקודש>About
יד לא מצינו בשם עבירה דאוריתא אף החמורה מאד להחריב את
העיר (זולת בעיר הנדחת) והטעם ממשום שרואו חכז"ל במלדי
תינוקות ותשב"ר קיים כל התורה וכל העולם כולם, וביטול עניין זה
הוא חורבן העולם ואין להניח עיר כזאת בישראל].

לה) **ברם** זכור אותו האיש (ר' יושע בן גמליא) לטוב (ב)שאלמלא
הוא נשתחווה תורה מישראל, שהתקין להו שיב מלmedi

ב) ועיי"ש במשנה ובגמ' דמצד תקנה זו אין השכנים יכולים למחות
בתינוקת של בית רבנן שלא למדו בחדרו מפני שאין יכול לישון
מקול הנכנסים והויצאים.

תינוקות בכל עיר ועיר (כ"ב דף כא), וכ' בם' וויאל משה הנ"ל דהתקנה هي' בשבי' עניים בממון ועניים בדעת שלא שכרו מלמדיו תינוקות בשבי' בנייהם.

לו) וז"ל הטרו והמחבר (יו"ד סי' רמ"ה ס"ז) מושבין מלמדיו תינוקת בכל עיר ועיר וכו' שאין העולם מתקיים אלא בהבל פיהם של תינוקת של בית רבן עכ"ל, ומבוואר בחו"מ (סי' קס"ג) דעתך תקינה זו חייבין כל הקהל להשתתף בהחזקת הת"ת אף מי שאין לו בנין, וכופין את העשירים להחזיק בני העניים, וכ' הגה"ק בעל בני יששכר ז"ל בקונטרא המכין דאוריתא דאחר תקנת ר"י בן גמלא אין יוצאי המ"ע מה"ת רק בלימוד תורה לכל התינוקות שבעיר אבל بما שלומד עם בניו לחוד עדין לא יצא דהתורה נתנה רשות לחכמים לגוזר על המצוות באיזה אופן יהיה נעשים והעשה באופן אחר גם מה"ת לא יצא].

לו) חיוב גדול על כל מי שמאמין בה' ובתורתו ואוהב שמו לראות שלא תשכח מישראל, והוא ע"י החזקת ישיבות בכל עיר, הייש לך עלבון גדול מזה שאנו רואים בכל יום שהتورה מתהמוטטה ואין אלו חוששין לכבודה ואין קויל ואין רעש בעולם, ועל זה נאמר אווי להם לבירות מעלבונה של תורה וכו' ואשריו למי שנוטל עצמו למקצוע זה שהוא יסוד שכל בית ישראל עומד עליו שמולד בנים למקום ואין קץ למתן שכרם, שאח"כ תלמידים אלו לומדים עם יוצאי חלציהם ואה"כ עוד כמה וכמה דורות וכולם על הראשון יחשבו וכו' והיאך הוא צועק בכל יום ומהפלל הבו לה' כבוד ועווז וגוו' (חפץ חיים).

מעלה תשב"ר ועונש ביטולה

לח) אין העולם מתקיים אלא בשבייל הבלתי פיהם של תינוקות של בית רבנן (שבת דף קיט): עוד אחז"ל דהבל תינוקות של בית רבנן מבטלות גירות רעות (ודרשו עה"פ ולשון רכה תשב"ר גרא"ס, פי' דלשון ת"ת של תשב"ר הרכים תשבר גרא"ס שהוא ר"ת גירות רעות מבטלות) (ג).

לט) לא חרבנה ירושלים אלא בשבייל שביטלו בה תינוקות של בית רבנן (שבת דף קיט): עי"ש אל תנעו במשיחיו אלו תינוקות של בית רבנן.

ט) בא וראה כמה חביבין תינוקת לפני הקב"ה שלא נילתה שכינה עד שגלו הם שני עוללי הלכו שבי ונגו ויצא מן בת ציון כל הדירה (מד' איכה).

טא) בם' הוכרכנות (זכרון י" פ"ו) מיום שניתנה תורה לישראל קיימו וקיבלו עליהם ועל זרעם אחריהם לקים העווה"ז ולוכות ולהיות לחיי עוה"ב בהבל תינוקות של בית רבנן.

טב) מצות צדקה לנערים ללימוד תורה הוא המעליה מכל הצדקות (שו"ע יור"ד סי' רמ"ט סט"ז. ועשור"ת מנהח"י ח"ב סי' ל"ט).

* * *

ג) ולפי"ז הגורם למד תורה לתשב"ר עוסק בישוב וקיום העולם, וככайлוי נעשה שותף להקב"ה במעשה בראשית כמו דמה"ט הדן דין אמרת לאמיתו נעשה שותף להקב"ה במעשה בראשית, וזה סדר היום (סדר ח"ב) המוציאים יקר מזולל הם שותפין לבורא יתב' בבריאת העולם ובהעמדתו עכ"ל, וכן הוא גורם לבטל גירות רעות מישראל, וכן מצאתו בשו"ת חיים ביד (ס"י קכ"ו).

פרק ד'

זכותם של המזוכה את הרבים

- א) כל** המזוכה את הרבים זכות הרבים תלוי בו, משה זכה וזכה את הרבים זכות הרבים תלוי בו (אבות פ"ה מ"ח).
- ב) אמרו** צדיק כי טוב כי פרי מעלהיהם יאכלו, קשה דהתחליל בלשון יהוד וסימן בלשון רבים, ומפרש (בספר חסידים, מקיצי נרדמים סי' רל"ט) צדיק שזכה הרבים יהיו חלק עם כל אחד ואחד בןן עדן, וע' בם יש"מ עה"ת (פ' שמות) עה"פ וויתר אלקיים למילדות וגנו שהשיטה ב' עשו אותם טובים ע"י ריבוי הנפשות שקיימו, שכל המקיים נפש אחת כאילו קיים עולם מלא, כל שכן ע"י ריבוי העם (וירב העם), שכל המשע"ט שלהם נחשב להAMILDOT, ועי"ב ויעצמו במאור בריבוי מצוות ומעש"ט].
- ג) כל** המזוכה את הרבים אין חטא בא על ידו שלא יהא בגיהנום ותלמידיו בגין עדרן (משנה אבות פ"ה מכ"א, ובגמר' מס' יומא דף פז., וע' תוס' יבמות דף קט: דהינו מלבד אם hei רע מקודם שלימד לאחרים) ובפי' רבינו יונה במ"ט אבות שם (עפ"י כת"י מועתק בס' דרכיו לימוד התורה ע' קל"א) דכשאדם עושה זכות גדול כוה מדת הדין נוחנת לשלם שכר גדול כזה שלא להביא חטא על ידו, ולא הרהור עבירה (זהו שכרו ששכר מצוה מצוה) עכ"ל, וע' ספר חסידים (סי' שנ"א וסי' שנ"ב) עוד מזה^(א).

א) בגמר' יומא הניל' למד דאין חטא בא על ידו מקרא דלא תעזוב נפשי לשאול לא תתן חסידך לראות שחחת וגנו, ש"מ מזה דהמזוכה את הרבים נקרא חסיד, ועשה"ת מшиб דבר (סי' מ"ד ד"ה ויש הולכים). וע'

ד) רבי עקיבא אמר על בנו שמת יודע אני שהוא בן עוזה"ב שיזכה את הרבים (שהמורה את הרבים אין חטא בא על ידו) (מס' שמחות פ"ח).

ה) כתוב באור החיים הקדושים (פ' ויקרא) על הפסוק אדם כי יקריב מכם קרבן לה' דיש לפרש הכוונה לצווות להשתתל לקרב לבבות עם בני ישראל לעבודת ה', והגדיל שכר המורה את הרבים שאין חטא בא על ידו כי ישמרתו ה' משגוננות, אדם כזה אין צריך להביא לא נדר ולא נרבה גם אין מציאות להביא לא חטא ולא אשם שא"א לו לחטא וכי, עכ"ל.

ו) ומצדיקי הרבים ככוכבים לעוולם ועד (דניאל י"ב).

ז) זאת הנפש אשר עשו בחרן וגנו' הרי אברהם מגיר גברין ושרה מנירית נשין וכו' דכל מאן זכותה תלייא بي' ולא עדוי מני' מൻ דכ' ואת הנפש אשר עשו בחרן וגנו' זכותה דאיןון נפשין הו אויל עמי' דארהיהם (זוה"ק פ' לך).

ח) כתוב בספר חותת הלבבות (שער אהבת ה' פרק ו') שזכות המאמין אפילו גיע למעלה יותר גדול בעבודת ה' ואפילו גיע קרוב למלאכים במדותיו הטובות, אינם כוכות מי שמורה בני אדם בדרך הטוב, ומישר הדשעים, שוכוותיהם נכפלות בעבר זכויותם בכל

בתיבת גמא (להפמ"ג פ' פנחס אות ג') שהוכיחה מהנ"ל שאף מעבירה בمزيد הוא ניצול, כדי שלא יהיה בגיהנום, זהה על שוגג ועל עשה ליכא גיהנם עי"ש (ואעפ"כ מקבל שכר לעת"ל על המ"ע שמקיים, ועל מחשבותיו הטהורות להנצל מל"ת, אבל אגרוף מנעה מל"ת אינו מקבל שכר שהרי הוא נשمر ממנו כנ"ל).

הימים ובכל הזמנים. ע"ש מי שמתksen נפשו ונפשות רבות הכפל וכותה כפי זכויות כל מי שמתksen לאלקים עכ"ל. [ויש לפרש כן בכוונת המשנה (מסכת אבות פ"ג מט"ו) הכל לפי רוב המעשה (וכען מש"כ הרמב"ם בפהמ"ש) לפרש שהמעלות לא יגיעו לאדם לפי גודל המעשה, רק לפי רוב מספר המעשים) וד"ל].

ט) **בדרשות** רבינו יונה (פ' לך לך) טוב עין הוא יברוך היינו אברהם שנדרבה רוחו אותו ללימוד ולהועיל ולקנות נפשות לה', ועל כן נתברך אברהם אבינו בהברכות (בדכתיב ואעשך לגוי גדול ואברך וגדרלה שマー והיה ברכה ואברכה מברכיך ומكلיך אוור ונברכו בר כל משפחות האדמה), וכותב עוד דזהו הטעם שצוווה הקב"ה לעלות לארץ ישראל כדי לעשות מעשים אלו בארץ הנברחתה (אחר שבחר ה' בכוונתו ובמעשיו).

י) **אף** אם הגיע בעבודת השית"ב למעלה המלאכים לא יעלו זכויותיו שווה למעלה מי שמצוה את הרבים שהרי כל זכויותיהם בסיבתו (רבינו בחיי אבות).

יא) **אלקנה** שזוכה את ישראל והכريعין לכפ' זכות, וחינך אותם במצוות וזכה רבים על ידו, אמר לו הקב"ה אני מוציאיך בן שיכריע את כל ישראל לכפ' זכות ויחינך אותם במצוות ויזכו רבים על ידו, הא למדת בשכר מעשה אלקנה-شمואל (תנ"א זר פ"ח).
יב) **צדקהתו** עומדת לעד וגוי זה המוצה את הרבים (ס' חסידים ס"ה).

יג) **יותר** עון ההווג את מי שמצוה את הרבים מהهوוג אדם אחר, כי רבו קודם לאביו לפדותו שהביאו לחוי העווה"ב (ספר חסידים סי' טרע"א).

יד) **במספר** זכירה (דף צ"ט) מסתיע מזה"ק (פ' תזיעע) דהמזכה את חברו לדבר מצוה שכרו כפול בעוה"ז ובעה"ב. וכן בבכור שור ובפמ"ג (פתח"כ ח"ד אות ח') ובישmach משה (עה"ת ריש פ' פנחס) כתוב דהמזכה את הרבנים יש שכר גם בעולם הזה, וכן כתוב החת"ם (עה"ת)(ב).

טו) **צדיק** יותר מעלה הוא כשמייאל הנביא שהי' מסביב כל ארץ ישראל ללמד ישראל תורה ומצוות בכל שנה ושנה, מדריגה שני' הצדיקום הקבועים לתלמוד תורה ללימוד וללמד ולהורות משפט, שהමבקש ה' יבא אליהם, כת השליישית הלומד תורה לעצמו אור החיים הק' ויקרא כו-ג).

טו) **בזה"ק** דמזכה את הרבנים ומוציא יקר מזולל הוא בכלל מה' מהדים (שמרים ומהיה נפשות הרשעים שקרויים מותים).

ב) והטעם כתוב שם שלא שייך גביה שמא מרוב טובה יחתא (כما אמר הכתוב ויישמן ישרון ויבצעט) כיון דהוא מובטח מחוז"ל שאין חטא בא על ידו], ובישmach משה שם כי לפירוש המדרש אצל פנחס בדיון שיטול שכרו דהטעם דאמרין בעולם דבר מזויה בהאי עלמא ליכא כי' הרשב"א שהוא משומש שלא שלים עובdotyi שהלא אחז"ל אל תאמין בעצמך עד يوم מותך עכ"ד, וזה שמזכה את הרבנים יש לו הבטחה שלא יחתא מAMILIA כבר שלים עובdotyi בזה וראוי הוא לקבל שכר אף בעוה"ז, ומפרש בזה פנחס בן אלעזר וגורי השיב את חמתי וגורי ולא כליתי את בניי וגורי א"כ הוא בכללן מזכה את הרבנים, ועל כן בדיון הוא שיקבל (פנחס) שכרו אף בעוה"ז, וכן מפרש לה הפמ"ג בתיבת גמא (פ' פנחס אות ג') וכי' שני טעמיים לדבר, א' כיון שעושה יותר مما שנתחייב, ב' שסתם אדם אינו מקבל שכרו בעוה"ז שמא בסוף ימי יהא תוהא על הראשונות, וזה לא שייך אצל המזכה את הרבנים שМОבטח שאין חטא בא על ידו.

ז) בתרב' בצוואת בעל סמיכת חכמים (אות כ"ה) בזה"ל תפנה בכל פינות שאותה פונה לيمין, להיות מן המימינים מהמוכים (את הרבים) כי כל המוצה את הרבים אין חטא בא על ידו, ואורך ימים בימינו וכו' עכ"ל.

יח) בשו"ת הר"א מורהי (ס"י נ"ז סוד"ה ועוד אפי') דהמשתדל בקרוב רחוקים אין מצוה כזאת, שהוא מוצה את הרבים.

יט) בם' תורה האדם (לבעמה"ס ערוגת הבושים על שיה"ש דף יב) המוצה את הרבים גורם שהספירות ישפיעו זה לזה יותר מן הצדקה. עו"ש לא תאמין למי שאינו מוצה את הרבים, עו"ש (דף כה) שאם אין מקבלין ממנו תוכחה (מ"מ) הוא נוטל חלק הטוב שביהם והם נוטלי חלק הרע מן הצדיק. עו"ש מי שאינו מוצה את הרבים אין פותחים לו שערי תפלה.

כ) בם' תורה משה להח"מ (ס"ו"פ ואותנן) שלא יזכה אל אהבת השית"ב השלימה כי אם המוצה את הרבים, שוכות הרבים תלוי בו, ואח"ב (כשזכה לאהבת השית"ב) יזכה ליחדו ולמסור נפשו לקדושתו יתב"ש, וזה מדת אברהם אבינו ע"ה וכו'.

כא) ז"ל סדר היום (סדר ת"ב) מה תועלת לעם בשוב היהודים, כי התועלת להם בלבד אחר שרוב העם אינם חוזרים בתשובה, אלא כל ירא וחרד את דבר ה' צריך לאסוף אנשים ריקים ופוחזים... לקרים אל אביהם שבשמים, ובזה תעלה ארוכה ומרפא לכל מכותינו ולצורותינו... ואלו המחזיקים בדת להקימה ולהרימה הם הנקראים עמודי שמי המעדינים את כל העולם כולו, ויש להם זכות כמשה רבינו ע"ה בדורו אשר זכה וזכה את הרבים, והם המוציאים

יקר מזולל ויש מאין, והם שותפי לברוא ית' בבריאות העולם ובהעמדתו... אבל להסגר בתוך ביתו ללמידה או לעסוק בחפשי שמיים לא זו הדרך הרצויה בעניינו ה'... עתיד ליתן דין וחשבון על בכיה, אחר שהיה בידו להשב רבים מעון ולהציג לקוחים למota מרוב רשותם ולהחיקות את נפשם בחנו אשר חננו ה' ולא עשה הנה גرم את כל הרעה אשר תבא ח'זו אחר שלא הזהירם, וזה שב' ע"י יחזקאל ולא דברת להזהיר רשות מדרכו הרשעה לחיקותו הוא רשות בענו ימות ודמו מידך אבקש... וזה היה דרך כל החסידים הראשונים אשר היו מקהילים קהילות ברבים לדרכם להם את דבר ה', ונמצא זכות כל אותם תלמידים או אנשים הנאנספים עמו תלוי בו, שכר שאין לו ערך וקצתה אשר עין לא ראתה, [זה עניין הדאגה והגנון אשר ציריך האדם הירא להיותו דואג יום ט'ב על חילול השם וחילול תורתו וחורבן ביתו וביזת עמו ושפלוותו כל הזמן זהה, ומתקף כך יתן את לבו להשנigung בעניין זה ובה ציריך אדם להשנigung ולרדוף אחריו, ואם לאו בר היכי הוא ישתדל לפקד ולצאות למי שהוא בר היכי שיעשה, וכל הזכות תלוי בו, כי הכל הולך אחר המעד עכל'ק המלהיבים.

ככ) בחתב בספר ה' ייטב לב (עה"ת פ' שופטים) שהמלמד לאחרים (ובן המורה אחרים) יאריך ימים, כמו שפי' ה' הפסק והותירך ה' בפרי בטנק וגנו' שאף אם הוא כבר השלים את נפשו השות'ב משאורו בעולם הזה בשביל בניו פרי בטנו שידריכם בדרך תורה.

ככ) בפסה"ק קדושת לוי כתוב לפרש מאמר חז"ל (אבות) אל תפרוש מן הציבור ועל האמין בעצמך עד יום מותך, שאל תפרוש מן הציבור להתבודד ולהפרש מהם, כי אם תראה לוכותן

ולהשיבן בתשובה שלימה, דרך או תוכל להאמין בעצמך עד יום מותך שלא תחטא, רכל המזוכה את הרבים אין חטא בא על ידו, ואו בודאי ישمرך השית"ב מן החטא, (והובא נמי ביש"מ ר"פ פנחס^(ג)).

כד) **בתבו** בספריו קודש שאף אם ע"י השתדלותו בזיכוי הרבים לא יוכל על ידי כך הוא בעצמו להתעלמות במעלות הקדושים ולהשתלים כפי הראוי לו אעפ"כ אין לו להבטUl עצמו (לזכות למדריגות גדולות בעבודת השם), רק יתעטק בזיכוי הרבים^(ד), וכ"ה

ג) וע"ע בדרך זה בס' ישmach משה (עה"ת פ' שמות עה"פ' וייטב אלקים למילדות וגורה ד"ה ועוד נראה לפרש) שהיות שהן זיכו את הרבים לקיים הרבה נפשות מישראל ע"כ וייטב אלקים להם שנתן להם כח להתגבר על היזה"ר להיות בבחינת טוב, ע"י וירב העם שע"י ריבוי העם יותר נתרבה זכותם ועי"כ ויעצמו מאד להתגבר על היזה"ר בבחינת איזהו גיבורו הכובש את יצרו (ועי"ש שסימן ממש"כ ויעש להם בתים זה שכון בעולם הזה, אבל לעזה"ב עין לא ראתה) עי"ש, ובד"ז פירושתי הפסוק ערוב עבדך לטוב אל יעקוני זדים, שהיות שעבדך ערבות שאחריהם יטיבו דרכם בעבודת השית"ב, על כן אל יעקוני זדים שמובטחני שאל יעקוני זדים כנ"ל, ובס' כ"ס עה"ת (פ' תולדות) פי' הפסוק אצל אלעזר עבד אברהם זkan ביתה המושל בכל אשר לו שהיינו שהי' מושל ברוחו בזכות שהי' דולה ומשקה מתורת רבו לאחרים והמזוכה את הרבים אין חטא בא על ידו, וע' עוד מה שפי' בזה בס' עצי חיים (פ' יעקב דף קיד.).

ד) ז"ל הח"ס (בהקדמתו לשוו"ת חייו"ד הנקרא פתוחי חותם) יתרברך היוצר וישתבח הבורא, אשר בחר באומה נבחרה, אהובי מצותיו ושומריו תורהו, יעקב בחר לו יה' ישראל לסגולתו, בני ישראל עם קרובו, זרע אברהם אהבו, כדכתבי [ישע"י מא] ועתה ישראל עבדי יעקב אשר בחורתיך זרע אברהם אהובי, ולמה זה חיבה יתרה נודעת לאברהם ע"ה משאר אבות העולם שקראו אותו המקום בשם אהבו, בירור עניין זה נודע

לנו ממאמר הש"ת [בראשית יח]: כי ידעתינו למען אשר יזכה את בניו ואת ביתו אחורי ושמרו דרך ה' וגוי [ידעתיו פ"י רשי' לשון חבה] הורה בזה כי נפלאת אהבתה ה' לאברהם ע"ה על שלימוד דעת את העם וקירבם לעובודתו, והוא שעמדה לו יותר מכל מעשה הטוב זכות הנפש אשר ה' לו לעצמו, כי באמת גם לפניו היה היו יחידי סגולה אשר ידעו את ה' ודעת דרכיו יחפזו ובאהבתו ישגו תmid. מי לנו גדול מהנוך אשר מעצם תשוקתו ודבקתו בה' נתפרדה החביבה חברת ארבע היסודות, חدل מהיות אדם ונחعلا להיות כאחד מצבא מרום במרים העומדים את פני המלך לשרתור' [ואיננו כי לפקח אותו אלהים] ולא מצינו באברהם ע"ה שנזדקך עפרותיו כל כך, אך לא מצד פחיתות וחסרונו נפשו לא הגיע אל המעלת ה' זו, לא, כי אם אכן ה' עשה כאשר עשה חנוך להתחbold עצמו לחברת בני אדם התעללה גם הוא להיות מלאכי אל, ואשר לא עשה כן, הוא כי התבונן בחמכתו כי לא באלה חפץ ה' שישלים האדם את נפשו בלבד, ואת אנשי דורו ישאיר אחורי תרבות אנשים חטאיהם ומכויסי ה', כמקרה אשר קרה לדורו של חנוך ודור המבול, הנסיוון הזה לימד אותו כי טוב לאדם למעט בהשלמת נפשו, למען רבות כבוד ה' למעט את מורדיו ולהרבות עבדיו ויודעיו, כי מה יתנן ומה יוסיף האדם אם יוסיף מלאך אחד על אלף ריבבות מלאכי מעלה, הלא ה' בורא וממציא כהנה וככהנה חדשים לבקרים, ואם כה יעשו יחידי סגולה בכל דור ודור, ימצא אחד מני אלף קדש לה' ורוב העולם מוקולקל, הארץ תשים מרעת יושביה וחפץ הבריאה תשארה מעל, ודבר זה תתחייב צורת האדם נשמת שדי אשר בקרבו וכו'. מעלה הנכונה שיבור לו האדם להשפיו ולהטיב זולתו תמיד כמעשה הנפש, ועל זה הזהירנו הש"ת: ולמדתם את בניכם: ואת בניהם ילמדו, וכדומה מצות התוכחה: הוכיח תוכיה את עמיתה, כל אלו המצוות מורות לנו כי לא תושלם חפץ הבריאה אם ישלים האדם את נפשו לבדו ולא ישלים את נפש זולתו, והזהירו (באבות) והעמידו תלמידים הרבה, גם אהרן נתפאר במידה זו אהוב את הבריות ומקרבן לתורה וכו', והאווז במידה זו מראה אהבתו אל ה' ביתר שאת וביתר עז, כי מדרך אהוב את המלך להתחאמץ ולהשתדל בכל האפשר להכניס בני אדם תחת עול מלכותו, ולהרבות לו עבדים כדי המלך, ויען כי זכה אכן ה' למדה זו טרם

ציווה ה' עלי', רק משכלו ומדעתו עמד בראש כל חוכות, בנה מזבחות וקרא בשם ה', העמיד תלמידים הרבה, את הנפש אשר עשו בחרון, لكن לו יאות להקרא אהובו של המלך ית"ש, זרע אברהם אהובי וכגמול נפשו השיב לו ה' וחילף אהבתו אל ה' ה' אהבתה ה' אליו, וזהו שהודיעינו ית"ש באמרו כי ידעתינו [אהבתינו] למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחורי ושמרו דרך ה' עכל'ק.

וע"ע בס' תורה משה (להח"ס ר"פ קדושים)עה"פ קדושים תהיו וגוי ואמרו חז"ל פרשה זו נאמרה בהקהל, דהכוונה דאף שפרישות הוא מדרגה גדולה, אבל רצון ה' להיות בחיבור בני אדם ולקרבן לتورה ואעפ"כ ה' דבוק בה' ופרש מכל תענוגי עולם, לא לקדש עצמו בלבד ולישב בבדידות ובפרישות מבני אדם, דאין זה רצון הבורא שצורך לקרב אחרים לעבודת הש"ית, רק איזה קדושה בחר השית"ב, דבר אל בני ישראל קדושים תהיה וגוי שיהי מעורב בין הבריות ולאוהבו ולהתאחד מהם למדם בינה והשכל בתורת ה' לקרבן לتورה, ופרש זה בהקהל נאמרה ללמד וללמוד להיות מלכת כהנים, ואח"כ קדושים תהיו וגוי להיות פרוש (אבל מעורב עם בני אדם), (ובדרך זה פ"י בנו בס' כתוב סופרעה"ת בהקדם דברי המדרש יכול כמוני ת"ל כי קדוש אני).

ובמצוות הבעש"ט הקי' זי"ע פ"י הפסוק צדיק כתמר יפרח כארז בלבנון ישגה וגוי שיש שני מיני צדיקים יש שהוא בבחינת תמר העושה פירות שמחזיר אחרים בתשובה ומפריה ומרבה טוב בעולם, ויש מין צדיק שרק לעצמו עובד ה' בבחינת ארץ שאינו עושה פירות ורק לעצמו ישגה ומרבה שכרו, אף שגם הוא נחשב הצדיק מ"מ אין זכותו גדול כל כך, וע"ז אחוז"ל במקום שבבעל תשובה עומדים אין צדיקים גמורים יכולים לעמוד, פ"י הצדיקים גמורים לעצמן אין יכולין לעמוד במדרגת הצדיק המשמע לאחרים להחזירם למושב שכרו כפול ומכופלת הרבה יותר מצדיק שעובד השית"ב בינו לבין עצמו (אף שגם הוא בשם הצדיק גמור יכונה) עכ"ד, וכ"ה בס' אורח לחיים (ר"פ נח) ממשמי דהמגיד הגה"ק רר"ב צצ"ל, וכן מביא בס' דרכי חיים (אות י"ט) שהגה"ק בעל דברי חיים ז"ל לא ה' סובל את מי שמבריט רק על עצמו ואני משגיח ללמד אחרים.

ובפניהם יפות (חsha) פי' מהוז"ל אם הרב דומה למלאך ה' צבקות יבקשו תורה מפיו דהנה מלאך הוא בבחינת עומד, אבל אדם יכול להתעלות מדרגה למדרגה גבוהה יותר, ומורה לנו חז"ל שאין ללמידה תורה רק הרבה שאינו מבית על הצלחתו העצמיות אלא מבית רק על תועלתו התלמידים, אף שזה מונע מעלות במדרגות יותר גדולות, ווז"א שגם הרב כמלאך שמסכים להיות בבחינת מלאך שהוא בבחינת עומד הרבה כזה תבקש תורה מפיו.

ובם' נועם מגדים (פ' קרח-חתק) מפרש מהוז"ל גדולה הכנסת אורחים יותר מקבלת פני השכינה שלא יאמר הצדיק למה לי הצרה הזאת לומר תוכחה ברבים טוב לי יותר להתבודדبني לעצמי לעבוד השית"ב, על כן קאמר גדולה הכנסת אורחים פי' מה שמכניס בנ"י תחת כנפי השכינה זה גדולה יותר מקבלת פני השכינה مما שיוכול הצדיק להגיע בעצמו לקבלת פני השכינה, (ודב"ז למדזו חז"ל ממה שאמר אברהם אבינו להקב"ה אל נא תעבור מעל עבדך וכన"ל שזה הי' בבחינת אברהם אבינו לקרב ע"יכ תחת כנפי השכינה), ובספרים פירשו בבחינה זה הפסוק וירד משה מן ההר אל העם פירש"י מלמד שלא הי' פונה לעסקיו דילכארה קשה מה עסקים hei לו, אלא הכוונה שלא hei פונה לעסקי עצמו להתבודד כדי להתעלות הוא עצמו יותר בעבודת ה', רק פנה אל העם להורותם דרך ה', אף שאولي זה hei מעכב התעלות נפשו למעלה יותר גדולה אם hei מתחעם בין עצמו בעבודת ה' (ווע' בס' מושיען של ישראל ח"ב ע' 4), והיטיב לב מפרש בבחינה זו מחלוקת שבין בית שמאי ובית הלל אי מדליקין נר חנוכה מנר לנר, שבית שמאי ס"ל שאין מדליקין שיש משום אכחשוי מצוה ומשום בזונה פי' שע"י שמעורר להשיב רבים מעון ולהדליק נרות אחרים (נр hei נשמת אדם) אצלן קי"ל כב"ה שמדליקין מנר לנר, ובס' נחלה לישראל (להגה"ץ מניזנוב, שער בת רבים אות קל"א) לאחר שכ' ג"כ דמי שמשליך נפשו מנגד לטובת הכלל כדי לתקן זולתו אף שע"יכ אינו יכול לתקן נפשו כל כךAuf"כ הוא יותר חביב לפני הקב"ה, כי לפרש בזה הפסוק צו את בנ"י ויקחו אליך שמן זית כתית למאור להעלות נר תמיד, צו לשון צוותא להתחבר עם אחרים לתקנים, ואז

בשווית הר"ר (הובנה, סי' כ"ט אות פ"ז) דעיקר מעלה איש היישראלי במא שמוchar אחרים עמו אף שע"כ אינו יכול להשלים עצמו (אידי דעתיד למיפלט - לאחרים לא בלע לנفسו).

כח) **כתב הגרא** (משלוי יב-יד) דהמוכיה את חבירו והטיב את מעשו או כל המצוות שיעשה הם על ידו ויטול שבר כמו העושה בעצמו (ואם לא ישמע לו או נוטל את הטוב ממנו, כמו ש"ב הארץ"ל) ובכ"ב באגרת המוסר לר' ישראל סאלאנטר ז"ל דארם המעוור יהי' לו חלק נכוון בכל אשר יולד מזה, להתעדן בעדר נצחי עין לא ראתה וכו' אין שיעור וערך.

ויקחו אליך שמן זית, פי' שיחזרו ליתן לך ביתר שאת ועוז מה שנחסר לך ע"כ בעבודת ה' ובחכמת התורה, לשמן מroman לחכמה, כתית למאור פי' בזכות מה שאתה כותת עצמן תזכה להצahir ביזהר, ובכ' ילקוט הגרשוני (סוף"א דabort) מביא מס' תיקון משה לפירוש שתי המשנות (יב-יג') הווי מתלמידיו של אהרן וכו' אהוב את הבריות ומרקbn לתורה, הוא היה אומר נגיד שמא אבד שמייה, ודלא מוסיף יסיף, דהכוונה שתקרben לתורה אף שע"כ מפסיד לעצמו שלא יוכל להתעלות למדרגה גבוהה ורמה (ולא תהא לדין גדול בעני הבריות) כי נגד שמא אבד שמא, אבל בלא"ה (שתתרשל מזה משום כבוד עצמן כנ"ל, או ח"ו) דלא מוסיף יסיף, פי' שם לא תוסיף בני אדם להכニיס תחת כנפי השכינה יסיף רח"ל, כי העיקר לעשות נחר' לפני כסא כבודו יתב"ש עד עכ"ל.

[ומה שכ' בספר חסידים (סי' ר"ץ) שם ע"י לימוד עם תלמידים הוא מתבטל מלימודו יותר מלפנים זה סימן שאין הקב"ה חפץ שלימוד עם התלמיד וידחאו מלפניו עיי"ש, נראה הכוונה שמתבטל ע"כ לדברים בטלים, לא מה שמתבטל במא שאינו יכול להשלים את עצמו כל כך במלולות וידיעת התורה. ומחייב"א שמעתי לפרש בד"ז מאמר הגמ' (ב"ב עח)עה"פ על כן יאמרו המושלים בוואו חשבון וגוי אלו המושלים ביצרים בוואו ונחשבות חשבונו של עולם.]

כו) ב' בהכרמה לספר ישמה משה (קרי תהלה למשה דף יא:) ו"ל
ובן שמעתי מאדרמו"ח ו"ל אשר ספר לו מollow"ה איך שפעם
אחד נפשו בעולם העליון רשי ז"ל עם הרב הקדוש ר' איציקל
מדראאהביטש ושאל רשי ז"ל לר' איציקל על מה ששומע שמריעין
בכל העולמות העליונים עם בנו הרב הנ"ל איזה כותה ומוצאה יש לו
לבנו הרב הקדוש ר' מיכל המגיד מישרים מזלאטשוב, והשיב לו ר'
איציקל הנ"ל איך שלמד תורה לשמה, ולא נתקorra דעתו של רשי
ז"ל, ואמר לו עוד שבנו הרבה לסנפ את עצמו בתעניות וסגפים,
וגם בוה לא נתקorra דעתו הקדושה, ואמר לו עוד אשר הרבה בגמ"ח
צדקה ופייר נתן לאבינוים וכדורמה, ועוד לא נתקorra דעתו, שוב אמר
לו שרבים השיב מעון ועשה הרבה בעלי תשובה בעולם ובזה נחה
ושקתה דעתו של רשי ז"ל, ונזה דעתו הקדושה מה שמריעין אותו
כל הפמליא של מעלה ע"כ(ה).

כו) בם' ישמה משה (עה"ת פ' שמות) עה"פ ותחיין את הילדים וגנו'
ויטב אלקיהם למילדות וירב העם ויעצמו מאד וגנו' דמאיחר
שהמקיים נפש אחת מישראל כאילו קיים עולם מלא ממילא שהמקיים
הרבה נפשות הוא צדיק וטוב יותר, שככל המעשים טובים שעושין
אותן שקיים נחשב להם שהרי הם הגורמים, וזה פ" הפסוק שע"י
שנתרכזו העם עי"כ ויעצמו מאד המילדות שנעשו עצומים מאד
בזכיות ומעש"ט.

(ה) מעשה נורא זה יש ללמד שצדקה بعد קירוב בניי תחת כנפי
השכינה הוא הגדולה מכל שאר הצדקות שבעולם, וכבר הבאו כן
עליל בפרק ג' מדברי הזזה"ק.

ב' בספר חסידים (ס"י תקנ"ו) עה"פ אשרי איש ירא את ה'
במצותו חפץ מאד וננו' דהיננו... ומזכה את הרבים,
(וע"ז סימן גבור בארץ יהי' ורעו... הון ועושר בביתו וננו').

כט) כ' בם' פלא יויען (ערך זכירה) דאין למעלה משכਰ של המזוכה
את הרבים (וועו"ש באות מ' ערך מזוכה).

ל') בם' טול בפרדים מביא מהקדמת ס' דברי אברהם שמספר שבא
לפני הח"ס והח"ס התמרمر לפניו שע"י שהוא טרוד בעניינו
הקהלת ובليمוד היישבה אין לו פנאי להשניה על בניו, ישוה כמו
שבועות שאין ביכולתו לתחות על קנקני בניו, אמר לו בעל דברי
 אברהם לפרש מהא"ב כל היום חונן ומלה וורעו לברכה וננו' דמי
 שמלה כל היום שלו לאחרים אווי הקב"ה משגניה על ורעו לברכה
 שייהיו ורעד ברך ה', ואמר לו הח"ס זיל נחמתני בני נחמתני, וכסעודה
 שלישית באותו שבת סייר החחת"ס פי' זה והפליאו מאד, מובא נמי
 בם' בני נפתלי (דף י"ג ע"ב).

לא) בהקדמה לם' אנגלי טל (להגה"ק בעל אבני נזר זי"ע) דכמו
 שהמחטיא את חבירו גדול עוננו מנשווא כמו כן
 להיפך במדה טובה שהוא מרובה המזוכה את הרבים בתורה אין קץ
 למתן שכרו.

לב) בשו"ת מגילות מתקחים (למור"ד הגה"צ מצעהלים זצ"ל, יוז"ד ס"י
 צ"ב - צ"ג) כ' בזה"ל וידענו מפי ספרים וסופרים
 של להיות ממזכי הרבים יותר חשוב לפני המקום ב"ה אלפי אלפיים
 ורבבות מצוות שעושין לעצמו... ואם יוכל להציג נפש אחת
 מישראל אין לך זכות גדול מזה כל שכן להציג כמה וכמה NAMES
 לקרים לעבודות הבורא ית"ש ואין לך דבר שעומד בפני זה עכליה"ט.

לע' זה הוא כל האדם לא לעצמו נברא רק להועיל לאחרים, ככל אשר ימצא בכוחו לעשות (הקדמה לס' נפש החיים, משמשה דאבי הגר"ח זצ"ל).

לד' **במ'** חyi המוסר (ח"ב ע' קפ"ח) משם הג"ר ישראל סאלאנטuder זצ"ל דמי שאינו יכול לזכות את הרבים הרי הוא (כבחינת) עקר.

לה) עוד ראיתי בשם שאמור על מה שיש אמורים שהל"ו צדיקים נסתירים יכולים להיות אנשים פשוטים (סנדLER או גנץ וכו') שדבר"ז אי אפשר, שהותוכן לכנות צדיק נסתיר למי שמסתגר עצמו בר' אמותיו ואינו דואג לקרב אחרים לעבודתו יתרך.

לו) [ב'] בספר חסידים (ס"י ק"ד ובס"י תק"צ) דמי שהשוו לזכות את הרבים ולא יכול (שאין שומעין לו) מעלה עליו הכתוב כאילו מזוכה אותם (דרחמןא ליבא בעי) עיי"ש, (מוחח דם"ל דמשאחו"ל חישב לעשות מצוה ונאנם ולא עשה דמעה"כ כאילו עשה, היינו כאילו עשה בפועל, ובשו"ת ויברך דוד ח"א ס"י ו' הארבתי מזה].

לו) **במ'** ש"ך עה"ת (פ' עקב) דהנותן צדקה לעני (באופן שאלמלא הוא לא הי' יכול להיות נמצא שהוא מקיימו) יש לו כח הרבים שהרי המקימים נפש אחת מישראל כאילו קיים עולם מלא, ואמרו חז"ל דרבנים מהפכין מדות הדין למדת הרחמים עיי"ש (וכש"כ להמציאו מרדת שחת דגדול המחתיאו מההורגו).

לח) **בחכמת** שלמה (להמරש"ק יו"ד ס"י רנ"א) דהמציא נפש אחת מישראל חשוב כאילו עוסק בהצלת נפשות בכל הימים שהנפש שהציא חי וקיים ע"י הצלתו ונחשב כאילו כל שעה הוא מציאו.

לט) במלבי"ם (יהושע א'-א', עה"פ ויהי אחרי מות משה עבד ה') שהעוסק לשילימות הדור ולדורות הבאים העבודה המתחדשת בסיבתו, גם אחרי מותו תקרא על שמו (כמו שב' וצדקו עומדת לעד וגוי' וע"כ כתיב אחרי מות משה עבד ה' להורות שמשה רבינו ע"ה נקרא עבד ה' גם לאחורי מותו, וזה הכוונה שאח"ל מה כאן עומד ומשמש אף שם עומד ומשמש).

ט) בם' המגיד להפמ"ג (ח"ג דרости שבועות) לפרש פסוק דבש וחלב תחת לשונייך וריח שלמותיך כרייך לבנון כחותו השני שפתותיך ומדברך נואה, שקאי על הדורש ומהויר למוטב ומוכחה את הרבים שהוא כקרבן תמיד, ולבוש של המצאותם לו כרייך לבנון הביהם"ק, וכחותו שער המשתלה המלبن עוננות של ישראל.

מא) בתבו בספרים שע"י ערבות ותוכחה נחשב לו כאילו הוא מקיים כל התרי"ג מצוות, ועל ידי כך יוצאה מה שב' המקובלים שצרייך כל אדם לקיים כל התרי"ג מצוות ע' שו"ע הרב הל' ת"ת (פ"א ס"ד).

מב) העומק לזכות הרבים אף שעוסק בדבר שיכול להגיע אליו סכנה אין לו להתיירא, שהצדקה הרבים אין ראוי להפחיד עליו מן הסכנה (הרמב"ם באגרה).

מן) בם' קב היישר (פרק ס"ב) שהמזכה אף רק את אחד לדבר מצווה שכרו הוא כפול ומכופל.

פרק ח'

מצות פדיון שבויים

א) **במצות פדיון שבויים** כ' המחבר ביו"ד (ס' רנ"ב ס"א) דפדיון שבויים קודם לפרשנש עניהם ולכוסותן, ואין מצוה גדולה כפדיון שבויים, ושם (בס"ב) המעלים עיניו מפדיון שבויים עבר על לא תאמץ את לבך, ועל לא תקפיין את ייך וגנו, ועל לא תעמוד על דם רעך וגנו, ועל לא ירדנו בפרק לענייך, ובטל מצות פתוחה תפתח את ייך, ומזכות וחיה אחיך עמך, ואהבת לרעך כמוך, והצל ל��וחים למות, ושם (בס"ג) כל רגע שמאחר לפדות השבויים היכא דאפשר להקדמים הוイ כאילו שופך דמים עכ"ל(א).

א) ונתתי אל לבי השיעור שצורך להוציאו ממען פדיון שבויים
וסכנת נפשות

ב' בשורת עמודי אש (ס"י ד' כלל ז') ובפ"ת (יו"ד ס"י רנ"ב סק"ד) דדבר זה תלוי בחלוקת הפוסקים כמה ממון צריך להוציא שלא עבר על ל"ת בשוא"ת, אי כל נכסיו כמו על כל לא תעשה שבקו"ע שכ' הרמ"א (באו"ח סוס"י תרנו"ז וביו"ד קני"ז ס"א) נדרש להוציא כל נסכו' שלא עבר על ל"ת [ואף שי"א דarf במקום דיש סכנת נפשות אין פודין שבוי יותר מכדי דמיו וכן פסק בשו"ת יד אלוי (ס"י מ"ג) אף לדלהה זו צורך דפוזר כל ממונו שלא עבר על ל"ת בשוא"ת, עשו"ת ח"ס (חו"מ סוס"י קע"ז) ודוקא ייחיד הוא צורך לפזר כל ממונו לא ציבור הנדחק (בפרט בזמן שאומות העולם תקיפים על שנאי ישראל ההו דוחק א דציבורא בכלל פיקוח נפש)], או דומה למ"ע שא"צ להוציא רק חומש נכסיו (ויכול להוציא עד שליש)קיימים מ"ע, ועיי"ש דעדתו דכדי שלא עבר על ל"ת אף בשוא"ת צורך להוציא כל נכסיו (וכן הדין שלא עבר על מ"ע בקו"ע) וממילא דה"ה בזה צורך להוציא כל נכסיו, וע' בהמצוין בדברינו לעיל מזה, מיהו הבית הלל (МОבא שם בפ"ת) וככ' החפץ חיים בספרו אהבת

ב) **תינוק** שנשבה לבין הפושעים שחוקתן שרצו לחתמיאו מסתבר פשוט דנהוג בו כל דיני מצות פדיון שבויים, דמה לפדות שבוי מבית אסורים שיש שם חשש מיתה כשב' להצילו מרדת שחת, כבר אמרו חז"ל (במדבר רבה פכ"א, ורש"י עה"ת פרשת כי תצא) גדול המחתיאו יותר מההורגו, שההורגו בעולם הזה ויש לו חלק לעוה"ב, והחתמיאו ההורגו בעוה"ז ובעה"ב.

ג) **[ועי"ש]** במדרש דמה"ט הרודף אחר חビו לחתמיאו מותר להורגו כמו הרודף אחריו להורגו, דכמו שאמר התורה

חסד (ח"ד פ"כ אות ב) כי דעת פדיון שבויים שיש בו פיקו"ג צריך ליתן כל ממונו, וכ"כ בס' פלא יועץ (ערך השתדרות) שהיבטים כל ישראל לפזר כל ממונו (ולמכור אפילו ס"ת) בשביל הצלת נפש בישראל, ועשה"ת ח"ס (חו"מ סוסי קע"ז) ובשו"ת לב אר"י (ס"י מ"ב), ועי" במרחשת (ס"י מג' אות ח-י') שפשיט"ל שלענין פדיון שבויים אינו מחויב להוציא כל ממונו, מיתה לגבי פקו"ג ממש מחויב להוציא כל ממונו לפmesh"כ הריב"ש שגם שלא לעבור על ל"ת בשוא"ת חייב לפזר כל ממונו, ואף שגם שבוי כולחו איתנייה גבי, היינו שעולול לבוא לפקו"ג, אבל בפועל אינו עובר על לאו דלא תעמוד על דם רעך אלא בפקו"ג ברורה כגון רואה מהות טובע בים), וע"ע בשו"ת שרידי אש (ח"א מדר' שג) ובגלווני הש"ס (סנהדרין שם) שמספק"ל בזה אי צריך לbezoz כל ממוני, ובכללי ח마다 עה"ת (פ' כי יצא ע' ק"צ) ובקבוץ הנועם (ח"ה דף קכ"א) ובס' הלכה ורפואה (ח"ג דף מ"ה וח"ז דף של"ה) ושוו"ת לב אברהם (ס"י ע"ב) ושוו"ת שבט הלוי (ח"ה סי' קע"ד).

והנה במס' סנהדרין (דף עג) מבואר הצורך לmitsrah ולמייגר אגורי אנשים להציל חבירו מסכנה ודעת המאייר שם דהינו אף באופן שהלה לא יחזור לשלם לו, ועי"ש במרגליות הים שכ"ד רוב המפרשין לא כהיד רמה שם דלאצולי בממוני אי"צ.

צורך את המדרינים כי צוררים הם לכם וגנו', דומה למדרו חכמים דהבא להורגך השכם להורגו', ממליא דה"ה דהבא להחטיאו מותר להורגו', ועשוי'ת בשמים ראש (ס"י ש"א) ובטו"ז (ס"י תר"ע) מה שהקשה על הלבוש דנים חנוכה יותר מנים פורים גודל המחתיאו יותר מההורגו', וע' בס' שער משפט (יו"ד ס"י ק"ס) ועשוי'ת מהנה חיים (מהדות"ל חייו"ד סוס"י י"ח), ועשוי'ת אبني נור חייו"ד (ס"י תס"א) שכ' בן).

ד) ובעשו'ת ויברך דוד (ח"א ס"י ק"י) הארכנו לבאר דבר זה בכמה ראיות ממש"ס ופסקים דחיי הנפש וענני רוחניות עדיפי ומקדמת מחי הגוף וענני גשמיות לעניין כמה מצוות התורה, על כן ודאי דלהציג נפש מישראל מלאה מומר ועבריין הוא בכלל מצוות פדיון שבויים בכל פרטיה ודקוקיה ע' עליון.

* * *

המקיים נפש אחית מישראל - קיים עולם מלא

ה) במשנה מס' סנהדרין (דף ל"ז ע"א) מצינו בקיון שהרג את אחיו כתיב דמי אחיך צועקים וגנו' אינו אומר דם אחיך אלא דמי אחיך דמו ודם זרעותו עד סוף כל הדורות וכו' לפיכך נברא אדם ייחידי ללמדך שככל המאבד נפש אחית מישראל כאילו איבד עולם מלא ובכל המקאים נפש אחית מישראל מעעה"ב כאילו קיים עולם מלא וכו', וכיו"ב אתה במס' ב"ב (דף י"א). (וכ' בפירושי דהא מדה טובה מרובה ממלה פרענות) ועיין שו"ע בלבניין הצדיק שהחי' אישתו ושבעה בניי קראו לו נור דינו והוסיפו לו עשרים ושתיים שנה על שנותיו, עוזר'ש דמנובו המליך בובו אוצרות אבותיו בשני בצוות אמר אבותי גנו' וכו' אוצרות ממון ואני גנותי אוצרות "נפשות" שנאמרפרי צדיק עץ חיים ולוקח נפשות חכם.

) וב' בפלא יועץ (אות ה' ערך הצלחה) ואם כל כך גדולה מצות הצלת נפש מישראל, על אחת כמה וכמה טובה כפולה להציל את חבירו מלחטוא ומזהה את חבירו לדבר מצוה מאחר שאמר שהמחטיאו הוא יותר מההורגו בן המזוכה הוא יותר מהמחיהו, עכ"ל.

* * *

מחלין שבת להציל משמד נפש מישראל

) ב"ב הב"י (סוסי" ש"ז עפ"יד התוס' בכם"ק) דכופין לאדם לעשות איסורה זוטא דלא ליעבר ע"ה איסורה רבה (כשלא פשע^(ב)), על בן מחלין שבת להציל את בת ישראל שרצוין הגויים להמירה ה"י, ואין לך מצוה רבה מזו להצילה שלא תмир ותחלל שבת

ב) והנה מבואר דעת הב"י הנ"ל/DDוקא כשלא פשע הוא דמחלין עבورو, אבל בשווית נחלת שבעה (ס"י פ"ג) חולק דarf בפשע מחלין, כמו דמחלין על חולה אע"ג שג"כ פשע שהרי אין מיתה ללא חטא, כש"כ להציל נפשו מני שחת מミתנה נצחית (פי' וכשהוא דאחוזה' גודל המחתיאו מההורגו), ובשוית שבות יעקב (ח"א סי' ט"ז) ירה בו חז"י השגותיו וז"ל מ"ש אין מיתה ללא חטא, אין חטא אלא שוגג, ופושע שאני דאיינו דאפסיד אנפשי, ומה שכ' כל שכן להציל נפשו מני שחת גם זה אינו דאע"ג דאמרין>Dגadol המחתיאו יותר מההורגו מ"מ הרי בעבירות החמורות אמרין שיעבור ואל יהרג כי כתיב וחיה בהם ולא שימוש בהם, וזה שמאבד עצמו לדעת בעזה"ב ודאי לא אמרין חטא שיזכה חבירך כי הוא פושע בעצמו שבחר במות ולא בחיים וכל אדם יש לפניו שני דרכים ובחירת בחיים, רק דהמחטיא עונשו גדול, ועפ"י סברא זו יש להציל גם הלבוש בהליך חנוכה (ס"י תר"ע) מקושית הטו"ז שם סק"ב עכ"ל (ר"ל שללבוש כי הטעם שלא קבעו חנוכה לימי משתה ושמחה כמו בפורים רק להודי' משום דבחנוכה לא גזרו לאבדם ולכלותם כמו בפורים, והק' הטו"ז דהא גוזו להשיכם תורתיך והרי גודל המחתיאו מההורגו, ובשוית

כל ימי, ומהלין עלי' שבת אחת כדי שלא תחול שבתות הרבה, ופסקו בשו"ע שם סי' ד אמר רוצים להוציא ישראל מכל ישראל מצוה לחול שבת להצילו.

ח) זו"ל שו"ע הרב שם שאין לך דבר שמהלין עליו השבת יותר מזה שלא יצא מכל ישראל [דלא כתשו' הרשב"א שכ' שאין לחול שבת על הצלחה מעבירות דאין אומרים לאדם חטא בשליש שיזכה חבירך] והכי קי"ל בשו"ע (שם סוהס"י) דעתה וחובה להצילו, והסכימו האחרונים אף כדי להציל קטן מכפירה מחלין את השבת^(ג), ועי' בא"א (תנינא סי' ש"ז) הטעם דמחלין דהרי נдол

כ"ס (או"ח קל"ז) תי' קושית הטו"ז בטו"ט דנהי דבאמת גדול המחתיאו מההורגו מ"מ אין לקבוע על הצלת הנפש מטה ושמחה לשמה הגוף אלא היל והודי' לשבח על הצלת הנפש), ועשוי'ת שער צדק (או"ח סי' קכ"ז) שתוי' בנסיבות דודוקא שהמפתחת את האדם להחתיאו בمزיד הוא גדול מההורגו, אבל המחתיאו באונס (כמו בחנוכה) אינו אלא כאילו הרגו (קדמינו בנערה המאורסה כאשר יקום וגור) אבל לא יותר מההורגו שהרי אונס ורחמנא פטרי' וכמאן דלא עבד, ובס' אדני פוז (בחיה' על שו"ע הל' חנוכה) כי' ליישב שאף שגדל המחתיאו מההורגו מ"מ מאחרermen הדין מהויבין למסור נפשם למיתה אין לקבוע שמחה, ובשו"ת מהר"ם שיק (או"ח סי' כ"ז) מש"כ ליישב ד' הלבוש מקושית הטו"ז, ובשו"ת פרי השדה (ח"ד סוס"י נ"ו) ועי' היטב באשל אברהם (בוטשאטעס מהדו"ת סוס"י ש"ז), ובתינוקות שנשבו פשוט דליך' עץ ריך לחול שהרי לא פשעו.

ג) והנה במג"א מספק'ל אי מחלין שבת כדי להציל קטנים שנשבו לשמד דהלא קטן אוכל נבילות אין בי"דמצוין להפרישו, ובא"ר חולק עליו דהלא אם לא יצילו ישר באיסורין גם בגודלו, וכן בשו"ע הרב ובמ"ב פסקו דיש לחול, וככ' בשוו"ת ח"ס (או"ח סי' פ"ג - דף עטם שמחלין לפקו"ג אינו משום כדי שימור שבתות הרבה, ממילא

המחטיאו מההורגנו, [ומתו משמייה דהחו"א בעת שהציונים ש"י העלו את ילדי טעהרן לקיבוצים בא"י על מנת להעבירם על הדת שהורה שיש לים בשבה עם אותו למחנות השונות להציל מישם ילדים, וכן הורה מו"ר הגה"ק בעמ"ח מגדרות מתקחים ז"ל דמותר לחולל שבת לאסוף ממון بعد הארגונים העוסקים להציל ילדי ישראל ממופדות של כפירה וshedad].

* * *

פרק ו'

חויב מצד מ"ע של אהבת היה"ב

א) ז"ל הספר ואהבת את ה' אלקייך וגוי אהבבו על הבריות, ז"ל הרמב"ם (ספה"מ מג) וכבר בארנו שואת המצוה (של

ה' מקום לפטור כיון דלכאיגדל יהיו אונס ולמה נחלה שבת כדי להציל את האונס אשר רחמנא פטרי, מ"מ מחלין משום דאף דתחלתו באונס סופו יהיה לרצון) וכ"כ בשורת קרון לדוד (ס"י קע"ב, ומצדך דאף המג"א שמספק"ל היינו במסופק שיעלה בידו להצילו, אבל בברור שייצלו מודה דמחלין, ולהלכה דעתו שם דאף בספק אם יוכל להצילו משמד ובקטן מחלין את השבת, דהלא גדול המחתיאו מההורגו וכמו בספק פקו"ג.

הגונן דוחית את השבת כל שכן בשביל הצלה הנפש.

ד) ועיי"ש בב"ח שנתקשה ממה דאיתא בס"י שכ"ח ס"י שם ווצין לאונס האדם לעשות עבירה גדולה אין מחלין עליו את השבת כדי להצילו, ותי' דשאני התם שיעבור באונס דאו אין לחלה שבת דאונס רחמנא פטרי ואין זה עבירה, אבל הכא מיيري שיש לחוש שיפתוו לעbor עבירות ברצון, מיהו המג"א דחה זה ותי' דבסי' שכ"ח מיيري שרצוין לאונסו פע"א לחלה שבת משא"כ כאן כל ימיה, וכ"כ בשו"ע הרב ובעורה"ש שם וכ"כ בשורת מהר"ש ענגייל (ח"ד סי' ע"ד) שאף להציל את האונס מחלין (להציל מי שנלקח באונס לצבאי).

אהבת ה') ג"כ כוללת שנייה קוראים לבני האדם כולם לעבודתו יתעלה ולהאמין בו, וזה שאתה כשתאהב איש אחד בספר בשבחיו ותרבה בהם ותקראו בני האדם לאהוב אותו וזה על דרך משל כשתאהב אותו יתעלה באמת כאשר הגיע לך מהשגת אמתהו אתה קורא בלי ספק הפסלים והפתים לדעת ידיעת האמת אשר ידעתו(^א), ובספריו אהבבו על הבריות כמו אברהם אבינו שנאמר ואת הנפש אשר עשו בחרן ור"ל כמו שאברהם מפני שהוא כמו שהעיד הכתוב אברהם אהובי וזה בעוצם השגתו קרא בני האדם להאמין בשם מרוב אהבתו כן אתה אהוב אותו עד שתקרה אליו בני האדם עכל"^ק, ו"ל הרמב"ם (פ"א מהל' עכו"ם, בסיפור דרכי אברהם אבינו) כיוון שהכיד [אברהם אבינו את הקב"ה] התחיל להודיע לעם וכו' כדי שיכירוהו כל הברואים הבאים וכו' והתחל לעמוד ולקרוא בקול גדול לכל העולם ולהודיעם שם אלה אחד לכל העולם ولو ראוי לעבד והי' מהלך וקורא ומקבץ העם מעיר לעיר וממלכה לממלכה עד שנקבעו אליו אלפי ורבבות והם אנשי בית אברהם ושתל בכלם העיקר הנadol' הווה עכ"ל, וכ"ה בתשב"ז ובם' יראים (עמוד היראה מ"ב סי' ת"ד)(^ב).

א) ובדרך דרוש נראה דמי שמאמין שה' אלקינו ה' אחד ממילא מקיים ואהבת את ה' אלקייך וגוי' וממילא מקיים קבלת חז"ל שהכוונה לאהבבו על הבריות, אבל بما שאין לבו עיר לזה זה חסרון באמונה שלו שה' אלקינו ה' אחד, וביותר זה מראה שאין לו אהבת השית"ב, ויש לפרש בבחינה זה הפסוק נחלתי עדותיך לעולם (פי' לאנשים דעתם) כי ישוון לבי המה, דמחמת שהוא עובד את השית"ב מאהבה ושמחה (דמבוואר בספרים דשמחה ואהבה הם שורש ויסוד אחד) זה מניעו לקרב אחרים לעבודת השית"ב.

ב) ואיתא בספרים שעל כן נקרא אברהם אבינו "אהובי" [כבד' בישעיה] (^{מ"א}) ועתה ישרהל עבדי יעקב אשר בחורתיך זרע אברהם אהובי,

ובמיכילתא עה"פ (בעשרה הדברות) ועושה חסד לאלפיים לאוהביו (ולשומרי מצותיו) וגוי לאוהביו זה אברהם אבינו וכוכ' שהיות שעסיק להכניס אחרים תחת כנפי השכינה הראה בזה עוזם אהבת השית"ב שלו, ועל כן כמים פנים היה אהוב אצל הקב"ה.

וע' בס' מגיד משרים (פ' לך לך) שאף יצחק אבינו הי' מפרסם אלקותו יתברך בעולם, שהנהו בארות דחפר היו לאולפא יהודא דקב"ה וכוכ' (וע' בדברינו להלן בשם רבינו בחיי), ועיי"ש שיעקב אבינו לא היה מהדר בקרב שאר אומות לדחלתא דהקב"ה, והטעם משום דברימי אברהם ויצחק לא הוイ בעולם מי שידע יהודאי ויראה דהקב"ה, על כן הוצרך לפרסם אלקותו יתברך בעולם, משא"כ ביום יעקב כבר היו טוביה DIDURI, ועוד דיעקב היל"ל י"ב שבטים דהו יראים מהקב"ה, ועוד דאברהם ויצחק משום שלא היו מטופתיהם שלמין (שהי' להן בנימ רשיים) הוצרכו בקרב אחרים להשית"ב לתקן פגם מטופתיהם, משא"כ יעקב וכוכ' עיי"ש, ופשוט דשם המזכיר לקרב אורה"ע לעובdotו יתברך, לא מבני"י שאנו מצווין עליהם בערכות ותוכחה, (אבל יש ללמד מזה שעתה אין עניין להשתדל להרבות גרים בישראל), מיהו בפניהם הבאו מרביבנו בחיי (פ' לך אותן ה') שגם יעקב אבינו הלך בדרך זה לבטל ע"ז ולפרסם האמונה והיחוד, כדכ' הסירו את אלהי הנכר אשר בתוככם.

ובעיקר הדבר צ"ע אם דבר"ז נהג גם בזה"ז לפרסם בגויים אחדותיו ית"ש, וע' בזיק"ר (פ"ז-ה') עה"פ אם לא יגיד ונשא עונו, אם לא תגידו אלקותי לאומות העולם פורע מכם, אימתי וכי יאמרו אליכם דרשו אל האבות עיי"ש (משמע דעתם אם אין באים אצלינו לבטל האמונה מאתנו אין חיוב, אבל מ"מ אולי מצוה וענין אייכא).

וע' בסה"ק חרדים (סוף"ח) עמשא חז"ל (משנה פ"ק דאבות) היל אומר הוי מתלמידיו של אהרן וכוכ' אהוב את הבריות ומרקbn ל תורה ולא קאמר אהוב את ישראל, רמז שהי' אהרן מקרב את הגרים הבאים להתגify וקרbam והכניסם תחת כנפי השכינה, וכן למדנו היל לעשות, וכאשר עשה בעצמו כMOVED בפ"ב דמס' שבת (דף לא).

ישראל חיוב מצד מע' של אהבת היה"ב **ערבים** עז

ב) ז"ל הרוקאנטי (בס' טעמי מצות מ"ע קע"ה) לאהבה את יוצר כל שנחוץ במצות אברהם אבינו שעל ידי שהי' מאhab אותו על הבריות ומשבחו ומהלו והי' קורא ומעורר בני"א לאהבה אותו והי' מפרנס אלקתו בעולם לנו' זכה ונקרא אברהם אהובי, והאהבה תה' בלב ובנפש ובממון וכו' עכ"ל.

ג) ז"ל החינוך (מצור' תי"ח) ואמרו ז"ל שזאת האהבה תחייב האדם לעורר בני אדם באהבתו לעבדו, כמו שמצוינו באברהם אבינו וכו' עכ"ל.

ד) ז"ל הרוקח (ראש הספר) שורש האהבה וכו' הכל Cain גנדו רק לעשות רצון בוראו ולזכות אחרים וכו' עכ"ל, עוז' משורש האהבה לזכות אחרים וכו' ולמסור עצמו באהבתו כפנחים עכ"ל.

ה) ז"ל חותת הלבבות (שער אהבת ה') שמאחות האהבה שמאשר ומורה אחרים לעבודת הבורא עכ"ל, עוז' (בש"י פ"ז) דמצות יראי ה' להדריך בני"א לעבודתו.

ו) ז"ל החדרים מצות ואהבת את ה' אלקיך וגוי' כוללת נמי שידרוש לאחרים תורה ודבורי כבושין עד שיביא אהבתו יתרוך בלבם וכו' דהרי אמרין בספר ואהבת וגוי' אהבהו על הבריות כאברהם אבינו ע"ה מפני זה קרוא הקב"ה אהבו שנא' אברהם אהובי (והוא ענף המצווה) עכ"ל.

ז) ובס' הח"ס בפתחוי חותם הנדרפה בתחילת ש"ת ח"ס חי"ד ומובא בדברינו במק"א בكونטרס זה.

ח) ב' בთוה"ק (פ' לך יב-ה) ויקח אברהם וגוי' ואת הנפש אשר עשו בחזרן וגוי', ובתרגום אונקלוס וית נפשטא דשעבידו לאורייתא,

ובפירושו שהכנים תחת כנפי השכינה אברהם מניר את האנשים ושרה מגירות הנשים ומעלה עליהם הכתוב כאילו עשו.

ט) **מדרש רבה** (לך ל"ט) למדך שכל מי שמקרב את הנכרי ומגירו כאילו בראו.

י) **עוד** שם במ"ר עה"פ והוא ברכה, קרי כי בירכה, מה בירכה (נהר) זו מטהרת את הטמאים אף אתה מקרב רחוקים ומטהרם לאביהם שבשמים.

יא) **מלמד** שיהא אדם מקפה את הבריות ומכנים תחת כנפי השכינה בדרך שעשה אברהם אבינו ע"ה (אבות דר' נתן פ"ב).

יב) **כל** המכנים ברוי תחת כנפי השכינה מעה"ב כאילו יצרו (כ"ד ל"ט, יד. שהש"ר א,ב). **כל** המכנים ברוי תחת כנפי השכינה מעה"ב כאילו יצירה ורקמה והביאה לעולם (תוס' מס' הוריות).

יג) **רבעינו** בחיי (פ' לך) לאחר שהביא מדרש הנ"ל הוסיף ז"ל וכן מצינו יצחק שהי' עושה כן ממה שדרשו חז"ל (והוא במ"ר ר"פ ויישב) עה"פ ויישב יעקב בארץ מגורי אביו וגנו' מגוירין אביו למדך שהי' יצחק מגיר את האומות, וכן מצינו ביעקב דכ' ויאמר יעקב אל ביתו ואל כל אשר עמו הסירו אלהי הנכר אשר בתוככם, הא למדת שכל האבות הלכו בדרך זהה לבטל ע"ז ולפרנס האמונה והיחود.

עד כ' **רבעינו** בחיי בפ' **תולדות** (כ"ו-ט"ו) עה"פ וכל הבארות אשר חקרו עברי אביו בימי אברהם אבינו סתומים פלישתיים וגנו' פ' שהפלשתים הכהופרים החווירו לסורים כל אותן האנשים שניידר

אברהם, וממשיך הפסוק ויישב יצחק ויחפר את בארות המים וגנו' ששוב עלה עליהם והחוירום לмотב, עוד ברבינו בחיי (פ' ואחנן) עה"פ ואהבה את ה"א בכל לבבך גנו' בנגד אברהם שאהב להקב"ה בכל לבבו והמשיך הלכבותו לאמונהו (ובכל נפשך בנגד יצחק שמספר נפשו ע"ג המובהח, ובכל מואודך בנגד יעקב שהפריש מעשר מכל).

ד) ב' בם' חסידים (ס"י ב') זול' וממוריו קבלתי כי ראוי לכל יראי ה' להוות לבנייהם ולהלמידיהם ולכל ישראל איך יוכלו להשיג לעשות רצון יוצרנו יתרברך שמו ויתעללה זכרו.

טו) עוז"ש (ס"י י"ג) יהי' אדם ערום ביראה ובדעת לחשוב מחשבות ערוםות לתקנת העולם ולכבד שמיים.

טו) עוז"ש (ס"י י"ד) ששורש אהבת ה' שכל לבו ונפשו ומאודו וכל הרהוריו הוא איך לעשות רצון הבורא יתרברך ולזוכות את הרבים.

יז) עוז"ש (ס"י ש') דהאהבת את השית"ב בכל לבבו, כל הרהוריו איך לעשות רצון הבורא ולזוכות את הרבים (ולעשות קידוש ה' ולמסור עצמו באהבת הבורא) עכל'ק.

יח) עוז"ש (ס"י תקנ"ה) דלעולם יהיה אדם ביראת ה' ולדבק במצותו ולקרב את הבריות.

יט) במלת' ישראלים (בתקופה) שענין אהבת ה' שתתעורר נפשו לעשות נחר' לפניו וכו' ויצטער אם חסר זה הצד או מאחרים, כמו שלבו מתעורר לעשות נחת רוח לאביו ולאמו.

כ) עוז"ש (פרק י"ט)שמי שאוהב שמו יתרברך לא יוכל לסבול ולראות שיחללו אותו ח"ז ושיעברו על מצוותיו וכו'

[ושומריה (של התוה"ק) המתוחקים להחייקה ודאי שיתגרו בהם ולא יוכל להתאפשר ולהחריש וכו'].

כא) **במ'** ארחות צדיקים (שער שמחה) כ' לפרש הפסוק רוצה ה' את יראייו **שהיה** רצונו כרצון הבורא שיצטער על שאין נעשה רצון ה', ויתפלל שיעבדו את השית"ב.

כב) **במ'** עמודי שש (לבעל כל' יקר, בסופה ס') ז"ל אילו הייתה אהבת ה' חקוקה בלבנו בודאי שהאהבה הייתה מקללת את השורה שאfilו זקן וחכם ואינו לפि כבודו לטפל עם כל אדם (שהם פטורים מהשבת אבידה) מ"מ מאהבת ה' היא הולך אל כל יחיד אשר עליו שמע או ראה או ידע שעשה דבר נגד רצון אבינו שבשמים וה' מחזירו למוטב בדברי מוסר ודברים טובים וניחומים כדי למלאות רצון אביו שבשמים אשר רצה בואה עמוק כולם יהיו צדיקים, כמו שמצוינו כשהבן אוהב לאביו ורואה באיזה אדם שעושה דבר נגד רצונו בלי ספק שהבן משתדל בכל תוקף ועו^ו **שהיה** רצון אביו נעשה וכו'.

כג) **במ'** נועם אלימלך (פ' תצוה ד"ה בדרך אחר)adam שיראת ה' תמיד על פניו בלתי אפשרי לו להתאפשר מלhocich בני אדם וכו', ודבריו יהיו נשמעין וכו' ועי"כ זוכה הוא שיבא לידי אהבת ה' ב"ה בלב שלם ולדביבות, אשר ע"ז יוכל להמשיך השפעה גדולה אל כל העולם.

כד) **ההמניגיר** גרים חשובים כרבו כיוון דambilao לחוי עזה"ב (שו"ת שערי אפרים סי' צ"א, מובא בפ"ת יו"ד סי' רמ"ב סקט"ז), [ומבוואר בוגם] ובשו"ע (יו"ד סי' ר"מ) דאבידת רבו של אדם קודם לאבידת אביו דיותר מחייב לכבר רבו מאביו דאבי הביאו לחוי עזה"ז ואילו רבו הביאו לחוי עזה"ב].

אנרת שבא אל הנאון הקדוש ר' מרדכי בגעטה ז"ע (כעין פתקא מן שמייא) [נדפסה בסוף ספר שו"ת פרשת מרדכי, ז"ל שם].

אל נשיא ישראל אב"ד דק"ק ניקלשבורג והמדינה.

ה' עמק גבור החיל חבוי וידידי מרדכי היהודי איש ימיי מסטרא רקדושה. הנה יצאתו לקראותך כי הקב"ה מבני מתיבתא שדרוני... לגבך לעורר נר"ג דילך. הלא ידעת אם לא שמעת, איך גברת פרצונות בישראל ואבדה אמונה, ואפיקורסית מתגברת בכל יומה ויומא, לית קורתא דלית ב' מכת דלהון... ואף הגודלים וחכימי דרא לא משגיחים רק לעצם בלחודו, לזכות עצם בלבד, אבל לא לזכות דרא לעורר תשובה בעלמא ופולחן כפולחן עבדא למרא דלא יהוו בשאר אחוי למעבד פלחנא כדקה יאות משום דלא מחשב ליקרא דמרא. ודא ממש יראה תהאה דלא בעובדא דברא קמי אבוחי דמספר נפשו ורוחו ונשנתו בدليل אבוחי ומשגיח אף מאחרינא יהא יקרא טובא לאבוחי מהמת רחימת דאבה וכבר נאמר באורייתא ואהבת את ד' וכו'. [ונדפסה ג"כ בס' פסקי תשובה ריש חלק שני עי"ש בארכיה].

* * *

פרק ז'

חיוב מצד מצות צדקה

א) **בתנאי** דברי אליהו (פכ"ז) עה"פ הלא פרום לרעב לחמק (ישע"י נ"ח) אין רעב אלא הרעב מדברי תורה, ואין להם אלא דברי תורה וכו' עוז"ש כי תראה ערום וכסיתו כיצד אם ראת אדם שאין בו ד"ת וכו' למדחו וזרחו למצות לפי שאין לך אדם ערום בישראל אלא מי שאין בו תורה ומצוות.

ב) **בם'** החיים (לאחיו המהו"ל מפראג - בפ"ה מס' פרנסת וכלכלה) דמי שיוורה חטאים בדרך התשובה הוא בכלל צדקה שאם חיב האדם לעשות חמד עם גוף חברו, כשה"כ עם نفسه עי"ש.

ג) **בפמ"ג** (או"ח סי' ל"ז א"א סק"ד) דמי שהוא עני ואני יכול לkenot תפילין, כל ישראל מצוין להחיותו שייא יכול לkenot תפילין, וכ"ה בכיה"ל (שם סוד"ה קטן), וכ"ה בכמה אחרונים שוג' צרכי מצוה הוא בכלל די מחסورو והוא בכלל מצות צדקה כמובא בהערה(א).

א) כי בשו"ת מהר"ם ש"יק (או"ח סי' שכ"ב) דף דאין חיוב על אדם לחזור על הפתחים כדי לקיים איזה מצוה (מלבד נר שבת וחנוכה, וד' כסות) מ"מ הנוטן לו מקיים מצות עשהצדקה, שהוא בכלל די מחסورو אשר יחסר לו, וכ"כ בס' שלחן מלכים (דף רצ"ז) גם צרכי מצוה הם בכלל וחוי אחיך עמק (כפירושי וחוי בהם לעזה"ב) ומקיים בו מצות הצדקה, וכ"כ הגה"ק מבוטשאטש ז"ל באשל אברהם (מהדרות סי' כ"ה), וכ"ה בשו"ת דברי מלכיאל (ח"א סי' כ"ח אות כ"ב ובחד"ס סי' ט"ז) אלא שם כי לדידנא אינו חייב לאבד ממוני כדי לזכות את חברו במצוות), וכ"ה בערבי נחל (ח"ב דף קנ"ה ע"ב) מובא באצבע קטנה, וכ"כ בשו"ת לב ארוי (ח"ב סי' כ"ד) להוכיח משוו"ת מהרש"ם (ח"א סי' קמ"ח) [ואף שסביר באלקוטי שו"ת ח"ס (לאנדאן תשכ"ה סי' כ"ט) שם יש לנו פנינו עני מחוסר לחם וכסות וענין שאין לו תפילין ולולב לצריך להקדים ליתן להמחוסר לחם (עיי"ש שמה"ט אסור לאדם לעלות לא"י כדי להטיל עצמו שם על הציבור וליטול מענות החלוקה דבשביל שרוצה לזכות במצוות ישוב א"י אינו רשאי להפסיד עניים) היינו מושום דההוא קודם فهو"ל פיקו"ג, אבל גם לצרכי קיום המצוות ייל דהוא בכלל מצות הצדקה, ויל"ע מהו כשייש לנו פנינו עני שאין לו די מחסورو אבל כדי חיות יש לו אם גם בכיה"ג הוא קודם לצרכי מצות של الآخر], וכ"כ בשו"ת שאלת שלמה

ד) ויש להסתיע להנ"ל ממשאחו"ל (כתובות דף נ') רהועשה צדקה בכל עת זה הקונה ספרים ומשאלין לאחרים, [ועשו"ת הר"ן סי' כ') שפטור השואל ספר מאונסין, דдинו בשוכר, שגם המשאל נהנה שפטור מפרותה رب יוסף דהו"ל עוסק במצבה השאלה ספר שהוא מצוה כמאה"ב וצדתו עומדת לעד, ועמש"ב עליו במחנה"א (הלו' שאלה ופקדון סי' ג') ובש"א], יותר מזה מבואר בバイור הגרא"א (חו"מ סוס"י רצ"ב) בטעם מה שכ' שם הרמ"א דכופין את מי שיש לו ספרים שיישאל ספריו לאחרים, דעתם הדבר משום דחשיב הצדקה בנ"ל וכייל דכופין על הצדקה, וכ"ה בשאלת יעב"ץ (סי' ס"א) שمحוויב להשאיל ספריו לאחרים (דהו"ל עווה הצדקה בכלל עת) ואינו רשאי ליטול שכר ע"ז כמו שאסור לקבל שכר על הלימוד ועיי"ש שדן אי יכול אדם לאסור ספר שלו על חבירו דהא הוא משועבד מה"ת להשאיל ספריו לאחרים (לראות בו בדרך שאין מفسדו), וב"כ עוד בס' אהבת חסר (ח"ג פ"ז) שווה בכלל מצות הצדקה^(ב).

(ווערטה היימער, ח"א סי' ק"ד, ומה שיש מביאין מהראב"ד לצרכי מצוה אינו בכלל מצות הצדקה זה טעות ולא נמצא כזה בראב"ד).

ב) אף לדעת החתן סופר (בתשו' סי' צ"ב) דلسיעו חבירו לדבר מצוה אינו בכלל הצדקה, דוחי אחיך עמק נאמר על צרכי הגוף, הינו רק להביאו לידי קיום מצוות עשה, אבל להצילו מלעבורה על ל"ת מודה דהוא בכלל הצדקה כמו דמרבנן מדי מחסورو דהינו להשיאו אשה, דمحוויב לסיעו להצילו מעבירה, שלא תעשה חמור מעשה מבואר כל זה בדבריו שם, ועיי"ש סברתו, (אמנם hei מקום לחלק דלהשיאו אשה דהוא מכלל הצדקה הינו בטעם שבמציאות הוא אחד מצרכי גופו האדם, עשו"ת לב Ari'i (ח"ב סי' כ"ד), אמן גם הוא כי שם להצילו מלא"ת ואיסורים הוא מכלל הצדקה כמו להצילו משאר נזקי הגוף), ועשו"ת נשמת כל חי יי"ד

ה) וּז"ל המחבר (י"ד ס"י רמ"ז) מ"ע ליתן צדקה כפי השגת יד ובמה פעמים נצטינו בה במ"ע ויש לא תעשה במעלים עינוי ממנה שנאמר לא תאמץ את לבך ולא תקפיו את ידך, וכל המעלים עינוי ממנה נקרא בליעל וכאילו עובד ע"ז, ע"ש לעולם אין אדם מעוני מן הצדקה ולא דבר רע ולא היוק מתגלגל על ידה. ע"ש הצדקה דוחה את הנזירות הקשות וברעב תצליל ממות עכ"ל, יותר מעילות מצות צדקה מפוזרות בש"ס ומדרשים ובספה"ק זיל קרי ביה רב הוא.

ו) בם' בני יששכר (ח"ב דף צה:) רהגולה שצדקות בשת"ח מלמד דעת לуни בדעת, גורם שתקובל תפלה ומתרומם קרן ישראל.

ז) בם' ש"ך עה"ת (פ' עקב) דהנותן צדקה ל уни (באופן שאלמלא הוא לא הי יכול להיות נמצא שהוא מקיימו) יש לו בחרבים שהרי המקימים נפש אחת מישראל כאילו קיים עולם מלא, ואמרו חז"ל הרבה מהפכין מודה הדין למדת הרחמים עי"ש (וככל שכן להמצילו מרדת שחת דגדול המחתיאו מההורגו).

* * *

ס"י נ"ז), וכעת יצא לאור שו"ת להורות נתן ח"ו ושם (בסי' פ"ט) העלה שענני מצוה איינו בכלל צדקה, ונעלם ממננו לפי שעיה כל הנ"ל [ומשכ"ש מצד משאחו"ל דחישב אדם לעשות מצוה ונאנס ולא עשה שמעה"כ כאילו עשה, יש לדחות מכמה טעמי, וע' בספריו שו"ת ויבריך דוד (ח"א סי' ו') ודורק].

פרק ח'

חויב מצד ל'ת של לא תעמוד על דם רעך

- א) ב', הריקאנטי (בטעה "מ מל'ת קל'ה") לא תעמוד על דם רעך וכי נתחביבנו על הצלת הגוף כל שכן על הצלת הנפש, שאם יראנו עובר עבירה שמאבד עולמו יצילוו (לפי שביל ישראל ערבים זה לה) עכ"ל, והעתיקו השלה"ק (ח"ג תורה שבכתב, תוע"כ פ' דורך חיים, פ' קדושים), ויסוד דבר"ז נלמד ממשאחו"ל גנדול המחתיאו יותר מההורגו, וע' מה שכתבנו עוד לעיל בפרק ה' בהערה שם להוכחה מעוד מכמה מקומות דילפין חי' עוה"ב בקהל וחומר שכן מחייב עוה"ז.
- ב') המנתה חינוך (מצו' רל"ט) ומהר"ם שי"ק (עה"מ מצו' ר"מ) הרמנוע עצמו מלהובי חבירו עובר על הלאו של לא תעמוד על דם רעך וגוו'(א), וכן בשו"ת מהר"ם שי"ק (או"ח סי' כ"ו) ב' דלומר

א) ומה שמקפק הגרי"פ פערלא (בספרו על הרס"ג ע' כ"ח ד"ה אלא דאכתי) על המנ"ח דהחותא בمزיד הו"ל בכלל מאבד עצמו לדעת דליקא גבי' לאו שלא תעמוד על דם רעך, זה לא שיק בתינוקות שנשבו כמובן. ובעצם הדבר דעת כמה אחرونים דאף במאבד עצמו לדעת שיק לאו שלא תעמוד על דם רעך, כמוש"כ בברכ"י ובכלי חמדה (פ'atz'a) ומביאים שכן נמי כי בשו"ת מהר"ם יפה (סי' י"ג) וככ"כ בשו"ת מהרי"ל דיסקין (קו"א סי' ה' אות ל"ד) ובשו"ת דברי יששכר (חו"מ סי' קס"ט וסי' ק"ע) ובთשוו' בעל חלקת יואב שם, ובט' יסודי ישרון (מערכת הל' שבת - פקו"נ ע' קפ"ה), ובשו"ת חלקת יעקב (ח"א סי' ע"ב) ושו"ת קניין תורה בהלכה (ח"א סי' ק'), ובשו"ת בצל החכמה (ח"א סי') שלא כמנ"ח (בקומץ למנהча מצו' רל"ז) דליקא מצוה להציג את המאבד עצמו לדעת (דמדמהו לאבידה מדעת שאין בו מצות השבת אבידה), וכדברי המנ"ח כי בחכ"ש (סי' שכ"ט) שבו"י (סי' ט"ז) עיון יעקב (יומא דף לה) ובס' עקי' חיים (סי' מ"ט).

קדיש על הנפטר להצילו מרדינה של גיהנום הוא חובה מצד לא תעמוד על דם רעך (רמה דמצווין על הצלה גופו כש"כ על הצלה נשמה) - עי"ש לעזין להודיעו להבן מפטירת אביו, הביאו נמי להלכה בשוחת דברי יואל (חו"ד סי' נ"ט) והוסיף "دمו ודם זרעתו", וכ"כ בהקדמה למס' שמע ישראל, וכ"כ החפש חיים ו"ל בס' חומת הדת (בהערה שבסוףamar חיזוק הדת), וכן הוכיח בשוחת דברי יושע (סי' כ"ד) מהמבואר בחומר (סי' תכ"א) דמותר להכות אדם להפרישו מאיסורא, שוב נתעורתי שכ"כ נמי בשוחת מחנה חיים (או"ח סי' ה') וציריך לסכן עצמו להציל נפש חברו מהמחטאים אותו כמו להציל ממיתה עי"ש, וע"ע בקובץ הנוגע (ח"ה עמוד קיז), ובשוחת משפטיך ליעקב (יו"ד סי' מ"ד), וכ"ה בקובץ אגרות החזו"א (ח"ב מכתב מ"ז) דהצלת ילד לחינוך ישראל הוא לא פחות הצלחה מטבחה בנهر.

ו) **קייל בשוע** (חו"מ סי' תכ"ו) דציריך להוציא הוצאות ממונו להציל חברו מפקו, [אלא שכ' הרא"ש והטור דאם יש להניצל ממון חייב לשלם לחברו, מ"מ מבואר דאם אין לו לחזור לו, אין רשיי למנוע מזה וציריך להוציא הוצאות ממונו].

(**אלא** של"ע מה השיעור שציריך לפור ממונו להציל חברו להסברים דעתמא על ל"ת שבשוא"ת אי"צ לפור רק עישור מנכסייו וייתר מהמוש אסור לפור כמו על מ"ע והארכנו בזה לעיל בעניין פריון שבויים).

וב"ה בשוחת מהרש"ם (יו"ד סי' ר"ד) דאם להציל דם חברו חייב לטרוח בין בגופו בין במומו כש"כ להציל נפשו מני שחחת(ב).

(ב) ואף לפmesh"כ בשוע"ע הרבה (הלו' נזקי הגוף) דሞמר לתיאבון אין בו לאו דלא תעמוד על דם רעך דלאו רעך במצוות, רק יש בו עשה של

ד) כמו בטובע בנهر קייל בחו"מ (ס"י תכ"ז) נדרשין לשבור אנשים שיכולים לשוט בעומק המים להצילו משום ל"ת שלא העמוד על דם רעך, כמו בצריכין לחפש אחר דרישים גדולים יר"ש שימושו לבות של ישראל לאביהם שבשים (חפץ חיים).

* * *

השבת אבידה עייב"ש, וממילא לאחר שליכא הל"ת רק העשה דהשבת אבידה חוזר דינו כמצות השבת אבידה כמו שאי"צ להוציאו הוצאות על מצות השבת אבידה, כמו כן נימא שאין חייב להוציא ממון להציל מומר לטיابון מלחתוא, מ"מ פשוט דתינוק שנשבה (כנידונינו) בודאי בכלל רעך הוא לכוי"ע שחביב כאונס גמור כמבואר בד"מ וברמ"א בי"ד הל' רבית (ס"י קנ"ט), וממילא שחיב להוציא ממון להצלת גופו ונשנתו, ועשה"ת מהרש"ג (ח"א ס"י ה'), ובכלל כי שם די"א דאף מומר לטיابון בכלל רעך וצריך להוציא ממון על הצילתו, וכי שיר"ש יחמיר באיסור תורה, וכן פסק באהבת חסד, וכן בשאלת יעב"ץ (ח"א ס"י ל') ס"ל בפשטות דሞמר לטיابון אנו מצוין להחיותו, וכ"מ משות" מהר"ם שיק (או"ח ס"י ק"מ), אלא שלענין מחלוקת שבפרהסיא מספק"ל אי מצוין להחיותו, ובשות"ת בית יצחק (י"ז קו"א להל' טרייפות ס"י כ"ג) כי אכן מצוין להחיות אף מומר לחיל שבת בפרהסיא אם עושה לטיابון, ועשות"ת דרכי שלום (לייטער ס"י נ"ח), ועכ"פ שוגג וכש"כ תינוק שנשבה דין דינו כሞמר פשוט דליך"ע שייך גבייהו הלאו שלא העמוד על דם רעך וע"ע בס' ארוח מישרים (שו"ע למצות פ"ג), וע' בדברינו בשות"ת נשמת שבת (בחיל התשובות לסי' שכ"ט) סי' תצ"ד, וכל הנ"ל בנווגע להוציא ממון על הצילתו, אבל דבר פשוט דמחוייבין להחיותו ולהצילו, וע' בכור שור (גיטין מז) דאף ספק מומר לטיابון או מומר להכעיס מחוייבין להחיותו.

פרק ט'

החויב מצד מ"ע ומיל"ת

**מ"ע של השבת אבידה, ומצות ל"ת של לא תראה את
שור אחיך או את שיו נדחים והתעלמת וגו'**

א) ב', בם' טעמי המצוות לר"מ ריקאנטי (מל"ת שי"א) זול' אם אבידה ממון כל שכן אבידה נפשו שאיתה עבר פרעון רצה מזה גובה רצה מזה גובה שציריך אתה לעמוד על משמרת לטrhoה וליגע איך אחיך ישוב בהשובה ולא תוכל להתעלם, הביאו נמי בשללה"ק (ח"ג תורה שבכתב פ' קדושים), ובכ' במנ"ח (מצו' רל"ט) ובמהר"ם שי"ק (עה"מ מצו' ר"מ) דהמוןע עצמו מלהוכיה חבירו לשומר דברי התורה מבטל מ"ע של והשבותו לו וגו' דדרשין בגם' לרבות אבידת גופו, ומה על אבידת גופו כש"כ על אבידת נשמהו, ובכ' עוד בשו"ת מהר"ם שי"ק (או"ח סי' כ"ו) [ועי"ש דלהציל הנפטר מדינה של גיהנום נכלל במצבה זו].

ובן בשו"ת הגר"ש איגר (או"ח סי' ט"ז) דהחויב להפריש חבירו מאיסור הוא מדין השבת אבידה.

ובן העלה בשו"ת דברי מלכיאל (ח"ד סי' ע"א) דהצלה נשמות בכלל והשבותו לו, ובכ' בם' עיר מקלט (פ' כי תצא) דמה"ט זהירותה התורה בשני אזהרות ול"ת, א' על השבת ממונו ואף על השבת אבידה נשמותו ולא תוכל להתעלם מפני הערבות, ובן פסק בשו"ת התעורות תשובה (ח"ז סי' י'), ובכ' עוד בשו"ת קנאת סופרים (הشمאות הי' ס"ת סי' כ"ט) דהמוחה לאדם לעשות מצוה (כגון סופר שכותב סת"ם) חשוב עוסק במצבה דאוריתא (ופטור מה"ט משאר המצוות) והוא בכלל מצות השבת אבידה מכש"כ מהשבת ממונו.

ב) ז"ל אור החיים ה' (פ' כי תצא) לא תראה את שור אחיך, אלה הם בני אדם שנמשלו כבָּהמוֹת, אחיך הוא הקב"ה, נדחים, פ' העובר פ' ה' יקרא נדח, השב תשיבם לדרך הטוב ובזה יתקרבו אל אכיהם שבשמיים, ואומרו ואם לא קרוב אחיך וגנו' מדבר על זמן الآخرון ואין יודע מתי קץ הפלאות, וזה יסובב הרתקת הלבבות מהאמונה כאשר עינינו רואות ב'ז' יצו ה' ואספהו אל תוך ביתך זה ביהם"ד וילמדוו אורחות חיים ודרך ישכון אור ולא יטה מנוי אורח כי אור תורה תצילו עד שיתרצה ה' ידרשו והוא אומרו עד דרוש אחיך אותו וכו' עכל'ק.

* * *

פרק י'

חויב מצד מצות גמ"ח

א) **מצות גמ"ח** הוא מ"ע מה"ת לכמה ראשונים וילפין לה בም' ב"מ (דף ל' ע"ב) מקרא דכ' והודעת להם את הדרך ילכו בה ואת המעשה אשר יעשו וגנו' ודרשין את הדרך זה גמילת חסדים.

ב) ב' בהקדמה למ' רוקח אין חסר כהוכחת חברו.

ג) בם' יוסף אומץ (פ' גמ"ח) דגמ"ח היותר גדול הוא ללמד לחברו תורה (ולמד זה ממה דקי"ל שמחוייב לפדות רבים קודם לאביו שאביו מכניסו לחי עוה"ז ורבו לחי עוה"ב).

ד) בם' אור צדיקים (ס"י לה') מ"ע להוכיח לחברו והוא גמ"ח שנגומל עם נפש חברו, וכ"כ בם' פלא יווען (עדך חסד) שואה עיקר גמ"ח (וכן להדריכו וללמדו להועיל).

ה) ב', בשו"ת מהר"מ ש"ק (או"ח סי' שכ"ב) דلسיע חבירו לדבר מצואה הוא בכלל גמ"ח,adam בחסיד הנוף מצואה לסיע לו כל שכן שמצואה לסייעו לעשוות מצואה שזוכה על ידה בעזה"ז ובעה"ב^(א)

ו) בן יש ללמוד דבר זה ממה שב' השלה"ק (מס' פסחים) בנוגע מצאות ביקור חולים (שיסודו מצאות גמ"ח) שיש להשתדל על צרכי גופו של החולה, דמה על צרכי בריאותו כה, ק"ז אם מבקרו בצרבי נשמהתו דהינו לראות שהחולה יתודה על עוננותיו לבב שלם דמקיים בזה מצאות ביקור חולים גמ"ח, ויעו"ש בסוף המס' שלא ידי' يوم מימי היו בלי גמ"ח או במונו או בגופו או בנפשו דהינו שילמד תורה עם חבירו או בן חבירו.

ז) בליקומי מהרי"ל (הל' פסח) דכל ת"ח יהא גומל חסד ללמד תורה עם בני אדם בהנמ' שהוא מכלל מצאות גמ"ח.

ח) בביאור הנר"א (י"ד סי' רס"א סק"ו) דМОHAL יש לו לימול בן חבירו אף כשהאין אבי הבן רוצה לשלם, מצד גמילות חסדים.

ט) עיקר גמ"ח שיעשה עם חבירו הוא שיעשה חסד עם נפש חבירו, וישתדל לזכותו וללמודו ולהדריכו בדרך ישרה וכו' וישתדל

^(א) [ועפי"ז כ'] שם שמי שאינו רוצה להניח את חבירו לישב ולאכול בסוכתו שאין כופין אותו על כך שהלא מצות גמ"ח הוא מהדברים שאוכל פירוטיהם בעזה"ז ואין כופין על מ"ע שמתן שכרו בצדה, וגם לא מצינו בכך על חיוב ערבות עיי"ש, מיהו לעיל בפרק ב' הבאנו שיש כמה מאחרונים שחולקים עליו שכופין על חיוב ערבות, ובשו"ת חתן סופר (סי' צ"ב) כ' דכוFIN על מצאות גמ"ח.

על ידי ישראל ולגדרם על התורה וכו' (פלא יועץ ערך חסד) ועיי"ש שהאריך.

ו^ו ובכל זה הוא בשו"ת חתן סופר (ס"י צ"ב) דلسיע חבירו לדבר מזויה הוא בכלל גמ"ח דמחוייב לסייע לחברו בגופו ובממוני לכל המצטרך לו, וכופין על גמ"ח עי"ב, וכ"כ בשו"ת התעوروות תשובה (ח"ד סי' ר), וכ"ה בשו"ת צמה צדק (לראי"מ פ"יב) דמצות גמ"ח הוא בין על עניינים רוחניים ובין על עניינים גשיים, [ומבוואר בזוה"ק שענין הכנסת אורחים והוא בת"ח שנוגלים מביתם ללימוד תורה, שגורמים شيיה] האורחים עוסקים לצורך המלכות מלכו של עולם, וע' בסת"ק תומר דברה (פ"ה) איזהו חסיד המתחרד עם קונו שעושה עמו גמ"ח כביבול].

* * *

פרק יא

חויב מצד מ"ע של אהבת לרעך כמוך

א) ז"ל הרמב"ן (עה"ת ויקרא יט-יז) ואהבת לרעך כמוך וגוי יחפוץ שיזכה רעהו האהוב לו בדעת ובחכמה עכ"ל^(א).

(א) ואגב יוצא מדבריו ומד' שאר הפוסקים המובאים לקמן דעתין ואהבת לרעך כמוך וגוי הוא אף לעשות טובה לחברו, ודלא כמו שכ' המהרש"א (בchap'a שבת דף ל"א) דלא נאמר רק שלא לעשות לו רעה, אבל לא לענין לעשות לו טובה [וע' לשון רש"י סנהדרין דף פר: ד"ה ואהבת] שמדגיש רק שלא יעשה עמו דבר שאינו רוצה שיישעו עמו], ובאמת בכמה אחרונים חלקו על המהרש"א, וכדיוצאה נמי מדברי הרמב"ם (פ"ז מהל' דיעות ה"ג) שכ' דמליל מצות ואהבת לרעך כמוך בספר בש ballo וכו'.

ב) ז"ל הקב הישר (פ"ה) ואהבת לרעך כמוך וגוי אין לך אהבה יותר מאשר האדם דבר מגונה בישראל אחיו שעשו איזה חטא ועון שצורך להוכיחו ע"ז כי נשמתן של ישראל קשורין ודובקין וב"ז, וכ"ה בס' ארחות צדיקים (שער השמחה) שהמצטער על אחר שאינו עושה רצון ה' ומתפלל בעדו שיעבור את השית"ב מקיים מצות ואהבת לרעך כמוך.

ג) ז"ל המשנה ברורה (בס' אהבת חסד ח"ג פ"ז) להשיבו בתשובה ולהעמידו בדרך האמת הוא בכלל מצות עשה של אהבת לרעך כמוך וכמוש"ב הרמב"ם (פ"ז מהל' דעתות ה"ג) עכ"ל.

וב"ב בשו"ת התעוררות תשובה (ח"ד סי' ו') דלהפריש חבריו מאיסור הוא בכלל אהבת לרעך כמוך וגוי, וכ"כ עוד בס' יסוד ושורש העבודה (שער הראשון פ"ח).

ד) ב' מההרשל' (ביש"ש מובא בפ"ת יו"ד סי' ר"מ סק"ד) דבר שציווה לבנו שלא יאמר קדיש על אמו אין הבן רשאי לשמעו לו דחשיב כאלו האב מצויה לו לעבור על דברי תורה, דעובר בזה על מצות עשה של אהבת לרעך כמוך.

ה) נסמן ואהבת רעך כמוך לפסוק הוכחה תוכחה את עמידת שהאהוב את חבריו מוכיחו, ולהיפך ההיפך (עמודי ש, לבעל כל' יקר בסופה"ס).

וממילא דכמו כן לגמול חסד עם חבריו, וכן משמע בס' החינוך (מ' רמ"ג) שכ' שישמר ממונו של חבריו וכו', ולכארה כמו כן לעשות לו שאר טובות דמה שני, ודוחק לחלק בין שמירה מהყק לשאר טובות, ועשוי'ת דבר יהושע ושוו'ת חלק לוי (סי' ס"ד) מזה.

ו) ב' כתב סופר (עה"ת פ' בהעלותך) עה"פ ואהבת לרעך במק' אמר רבי עקיבא זה כלל גדול בתורה (ירושלמי מס' נדרים ט-ד) פ' שגם בעוני תורה ומצוות נהג מצוח ואהבת לרעך במק' ט-ד פ' שיעזר איש לרעהו לקיים מצוות התורה.

* * *

פרק יב

חיווב מצד ל"ת ולא תשא עליו חטא

א) בתרגומ אונקלוס (פ' קדושים) דהמנוע להוכיה עובר על לאו ולא תשא עליו חטא, וכ"ה ברמב"ן עה"ת שם.

ב') רבינו יונה (בשע"ת שע"ג אות נ"ט) מי שאינו מחזיק בחלוקת על המתיצבים על דרך לא טוב הרי הוא נענש מפשעיהם לכל חטאיהם, ועובר בלاؤ של ולא תשא עליו חטא וגוי, (וסיים ונאמר אוורו מרוז אמר מלאך ה' אוורו ארור יושבי כי לא באו לעוזרת ה' בגיבורים) וכ"ה בחרדים (מל"ת התלויים בפה וקנה מ"ב), וכ"כ בשווית מהר"ם מלובלין (ס"י י"ג).

ג) בספרים כתבו לפרש את הפסוק ולא תשא עליו חטא, שם תמנע מהhocיה חבירך שלא יעבור על מצוות התורה או תשא אתה את חטאותיו, שכל מי שיש בידו למחות ואין מוחה נתפס על אותו העון.

* * *

פרק יג

ל"ת של ולפני עור לא תתן מכשול

א) ב' הרמב"ם (פיה"מ פ"ה דמס' שביעית מ"ו) דלפni עור לא תנתן מכשול הכוונה מי שסגרה היצה"ר את עיניו אל התעורר אותו להוסף בעורונו להוציאו להרוחקו מן היושר וכו' אבל "ראוי לקלקל להם" עכ"ל [ומקרה מלא כתיב סלו פנו דרך הרימו מכשול מדרך עמי (ישעיה נז) ועיי"ש ברשי"יDK] דקאי על היצה"ר].

ב') המל"מ (פ"א מהל' כלאים ה"ו) ובביאור הנג"א (י"ד סי' רצ"ה סק"ד) ופמ"ג (או"ח סי' תמ"ג א"א סק"ה) דכל היכול דיכול למנוע חבירו מאיסור ואינו מונע עובר בל"ת של ולפני עור לא תנתן מכשול, וכ"כ המהר"ם חגי' בם' אלה המצוות (מ' תקמ"ז). וכן נמתיע בשו"ת דברי יואל (חו"ד סי' נ"ט) מהא דאיתא במם' מו"ק (ה' ע"א) דלצין קברים שלא יטמאו הכהנים יש לו סמרק מה"ת מלאו דלפni עור וגנו, וכבר קדמו בזה בס' המקנה (כלל ס"א פ"ד) וגם הוכיח מר' הריטב"א (מס' ב"מ ל'), וע"ע שו"ת מהר"ש ענגיל (ח"א סי' י"ז וח"ח סי' ר"ט) ושוו"ת מהרש"ם (ח"ו או"ח סי' ז') ודעת"ת (י"ד סי' ד') וס' מצות העצה (מדף ע"א ולהלאה), ושוו"ת דבר יהושע (ח"ד סי' ט"ז), וכן ב' הרב זרע אמרת (ח"ב סי' י"ט) דחיזוב לאפשרי מאיסורה הוא משום לאו דלפni עור לא תנתן מכשול^(א).

א) ודברים הנ"ל הי' בהעלמת עין מבעל שדי"ח (אספ"ד מערכת ה' כל ב') שהשיג על הרוב זרע אמרת הנ"ל שלא שייך לפני עור בדבר שהלה עושה מעצמו ואין הוא מסיעו כלל, ולפי הנ"ל ד' זר"א כראוי מזקן. ובשו"ת מנוח יצחק (ח"ג סוס"י צ"ג) מביא מרמב"ם הל' ת"ת (פ"ה ה"ד) דתלמיד שהגיע להוראה ואיןו מורה עובר על לאו דלפנ"ע,

פרק יד

ענינים שונים בעין המזוכה את חבריו

ארור אשר לא יקיים את דבריו התורה הזאת לעשותות אותם (דברים כ"ז כ"ו) א) **בירושלמי** (סוטה פ"ז ה"ט) וכי יש תורה נופלת א"ר אמי בשם ר' תנחום בר חייא למד ולימד שמר ועשה והיתה ספיקה בידו להחזיק ולא החזק הרי זה בכלל ארור, הביאו הרמב"ן עה"ת שם, והוסיף בזה"ל שבידם להקים את התורה בידי המבטלים אותה, ואפילו הי' הוא צדיק גמור במעשהיו והי' יכול להחזיק התורה בידי הרשעים המבטלים אותה הרי"ז ארור עכ"ל, ובשו"ת ח"ס (חו"מ סי' קע"ז) הוסיף דחויב והוא על כל אחד ואחד מישראל, [ועל פי ר' ירושלמי הנ"ל ב' המרדי] (ריש פ"ג דמס' שבועות) דתקנה שהוא סייג ונדר אנו מושבעין עליו מהר סיני, דארור בו שבואה וכו', דבכל זה שהבי"ד מושבעין לתקן תקנות והקהל מושבעין לקבל, ונפסק

ועי"ש שתליו לי' בחלוקת הפסיקים (המזוכים בשדי"ח כללים מע' ו' כלל כ"ו אותן כ"ה) אי שיין לפנ"ע בשוא"ת עי"ש, וע"ע מה שהאריך בזה בשו"ת חלקת יעקב (ח"ג סי' קל"ו), ובס' אור אברהם (על הרמב"ם הל' ת"ת שם).

גם יש בעיר מד' הרמב"ם ובספר חסידים (סי' י"ט) דהראיה בנו יוצא לתרבות רעה ואני מוחה בידו ואילו היה מוחה בידו היה פורש נחשב כאילו מחתיאו, ואין מספיקין בידו לעשות תשובה (כהחטיא את אחרים שאין מספיקין בידו לעשות תשובה), הובאו דבריהם בדברינו לעלה בפרק ב' (במאמר עונש המבטל מצות תוכחה).

מיهو בשו"ת שאלת שלמה (ווערטהיימר, סי' מ"ה) מצד דמי שאינו מסלק מכשול מהבি"ר אינו עובר על לפני עור, ומשם ס' דרכיו הראה ח"ב מביא שנסתפק בזה.

בשו"ע יוד' (ס"י רכ"ח סל"ג), ועל פי זה בנה יסוד בשוו"ת מהר"ם ש"ק (או"ח סי' ש"ז ש"ח ש"ז) שיש חיוב לכל הוראים להתארנן בקהילות נפרדות של חרדים לעמוד בפרש נגד מהרטוי התווה"ק].

ב) **במקום** שאין אנשים השתרל לחיות איש, פ"י אם ראית דור שהتورה מתרשלת עמוד והשתREL בה, ועל זה נאמר עת לעשות לה' הפרו תורהך משום שהפרו תורהך עת לעשות לה' (רבינו יונה פ"ב דאבות).

* * *

חלק מממצות תשובה

ג) **אחד** מעיקרי התשובה להסביר רבים מעון כאשר תשייג ידו (שע"ת לרביבנו יונה שע"א), [בדך' בתחלים במזמור התשובה אלמהה פושעים דרכיך וחטאיהם אליך ישבו].

ד) **בשלחך** (מס' ר"ה) דבעל תשובה לאחר שעשה תשובה צrisk שישיב ג"כ אחרים לעבודתו יתרך (ונוטן רמז התקוששו וקשו), ע"ש (סוף מס' יומא עמוד התשובה) שזה מעיקרי התשובה.

ה) **עיקר** התשובה להסביר אחרים מעון (ספר שער ההכנה, צוואה בעל משנה חכמים אות כ"ח).

ו) **על** עבירה של חילול ה' תשובה ויסורים תולים ומיתה, אבל כאשר האדם משתREL לתמוך ביד האמת ויעזר אחריו וכו' הנה אלה דרכי קידוש ה' והוד והרדר לאמרתו ועובדתו בעולם ובחרבות פועליו לקדש את ה' ולעוזר האמת להכין אותה ולסערה, או ונסלח לו מעון חילול ה' עם התשובה (שע"ת שם).

) ב'ם' עבוה"ק להחיד"א (צפורה שמיר סי' ט') רתקון לחטא הידוע הוא להחזיר אחרים בתשובה והוא תמורה אשר פיר ניצובי הקודשה עתה יקבע ויחברם.

ח) ב'ם' לקוטי אמרים (לרביה"ק רר"ב זצוק"ל המגיד מעזריטש) דכל אדם ובפרט בעל תשובה לא סני שידורש רק עצמו רק צריך להזכיר גם אחרים לפרש מן הטומאה וקיימים רבים השיב מעון וגנו' ואם תוצאה יקר מזול גנו' ובודאי יהיו עבדתו רצוי' ומקובלת תשובתו.

ט) ב'ם' ישmach משה (פ' כי יצא) עה"פ כי יצא למלחמה על אויבך שהוא היזכר שהחטיאך, ונתנו ה' אלקיך בידך, שוכית להתגבר עליו, ושביתו שביו, שעיקר תשובה להשב רבים מעון לשבות ממנה מה שישבה, [וביסוד זה מפרשים סימני ההגנה של פסח קדש ורחץ פ' כשהאדם בא להתקדש ולרחוץ עצמו מן העבירות שבידו, מגיד רחצתה, פ' שיגיד גם לאחרים שישבו בתשובה וירחיצו עצמו מן העבירות שבידם וזה יהיה תיקון גם לו].

י) בקביעין מבועי הנחל (קו' 35) מביא שם הגה"ק צי"ע ר' נחמן מברסלב זצוק"ל זי"ע משל ע"ז למלה שהלווה להרבה עניים ולא נתנו לב לשלם לו, והיטב חרוה לו על כך, ולאחר מכן בא עני א' שלא הי' לו מעתה לשלם אבל השתרדל אצל הרבה מן הלויים שישלמו חובותם ובין כולם המציא להמלואה סכום עצום מחובותיו, וכשבא עני זה להמלואה להתנצל על שאין בידו לפ्रוע חוב שלו השיב לו המלה כלום מה הערך בחוב שיש לך נגד חובות העצומים שהכנסת לי.

ל"ת ולא יראה בך ערות דבר ושב מאחריך
יא) ב' בם' חודים דהשותק לצרכי מצוה הוא בכלל ולא יהי בך
ערות דבר ושב מאחריך.

* * *

חיווב מצד מ"ע לשבר ולאבד ע"ז

יב) ציונו לאבד ע"ז ובתייהם כלם בכל מיני האיבוד וההשחתה
בשבירה ושריפה והריסה וחתוך כי' שלא נניה להם
רושם, והוא אומרו יתעללה אבד תאבדו את כל המקומות אשר עברו
שם וגנו' (סה"מ מ"ע קפ"ה, וחינוך מצור תלו'ו) וכן מנו לה שאר מוני
המצאות (ובכלל זה ללחום ולהרעם כה המסיוגרים שבעה"ר ע"י ערכות שונות
ומסויות שקר צדים בראשתם הטמאה הרבה מהפליטים העניים והאומללים).

יג) מ"ע להרוג אנשי עיר הנדרת ולשורפה.

* * *

ל"ת دولא תשים דמים בביתך וגנו'

יד) ב' בשו"ת דברי מלכיאל (ח"ד סי' ט"ו) רמצד ל"ת دولא תשים
דמים בביתך מהחייב לסליק דבר שיכול אדם ליזוק נפשו
ולחטוא בו (כמו דמהחייב לסליק נזק שיכול אדם ליזוק בו בגופו) גדול
המחטיאו יותר מההורגו.

* * *

מצוה לנוקם ולנטור מהמסית

טו) ב' החינוך (מצור תנ"ח) שתהי' שנתה המסית קבועה בלבד
שלא נקל בנטירות הנקמה ממנו על כל הרעה אשר חשב
לעשות וכו' עכ"ל.

* * *

מ"ע ובערת הרע מקריך

טו) ב' בשערי תשובה לרביינו יונה (שער ג' אות קצ"ה) דבכלל מצות ובערת הרע מקריך הוא להוכיה החטאיהם ולמחות בעושי עון.

* * *

חיווב דרבנן מצד מצות חינוך

יז) לתי' הראשון של תום' (במס' נזיר דף כ"ח ע"ב ובתוס' ישנים יומא דף פ"ב ע"א) גם אחרים חייבים לחנק הקטנים למצות ולהודות (אבל לתי' שני רק אביו ואמו), ובקטן שהוא יתום כ' הפמ"ג (בפתחה כוללת ח"ב אותה ט') דמחוייבין ב"יד לחנכם, והני תינוקות שנשבו לבין הפושעים הם יתומים בחוי אביהם (דויל בתר מעמא דכשאין אב לחנק הטילו חיווב על ב"יד לחנכם), וע"ע בדרכינו בס' חינוך ישראל (פרק א' סימ' א').

* * *

מצות שופטים ושוטרים תתן לך וגנו'

יח) בשמננים משפייע רוחני על הציבור מקיימים מצות שופטים ושוטרים תנת לך וגנו' כמבואר ברמב"ם (סה"מ מצוה קע"ו) שנכלל במצבה הנ"ל למנות איש להעמיד את כל חלקי התורה על תילם וכו' להחויר הנוטים מדרך האמת בעל כרחם וככירה את העם לעשות מצות התורה עי"ב, וכ"ב החינוך (מצו' תצ"א).

יט) וע' בטישו"ע חור"מ (סימ' ט' ס"ג) רחובה על ישראל לפנים דייניהם וחכמייהם, [ועי"ש בב"ח הטעם שבומניינו אין מהזירין מעד לעיר לשופט את ישראל כמו שעשה שמואל הנביא

(שמואל א-ז) כיוון דישראל מועטים בכל עיירות, וגם אילא סכנת דרכיהם עי"ש (מייהו זה לא שיק בזה"ז), וע"ע ברמ"א ח"מ (ס"י קס"ג) ובבה"ל (או"ח סי' נ"ג סכ"ד ד"ה).

* * *

היוב מצד מ"ע של ונקדשתי בתוך בני ישראל

ב') הרמב"ם בסה"מ (מצוה ט) וענין זאת המצווה אשר אנחנו מצווים לפרשם האמונה הזאת האמתית בעולם עכ"ל.

* * *

מצד מצוה לייעץ עצה טובה לחברו

כא) בם' מצות העצה (ע' ר"ט) דלהוכיה חברו הוא כלל בכלל מצוה לייעץ עצה טובה לחברו [וכמובואר בחו"מ (ס"י צ"ז סעיף ע"א) דמצוה לייעץ לישראל בעת דוחקו בעצה הונגת, ועי"ש בביאור הנר"א דרב"ז למדין מיבם ויבמה מצווה על הב"ר לחתת להם עצה הונגת, וגם יש בו משום מצווה دولפני עור לא תתן מכשול, עי"ש מדף ע"א ולהלהא].

* * *

מצות הכנסת אורחים

כב) ב') בם' קב היישר (פרק ס"ג) שמכלול מצות הכנסת אורחים לאסוף התוה"ק לתוך ביתו להיות דברי תורה נשמעין בתוך ביתו וכו' וכן שיעשה מצוה שאחרים מתרשלים לקיימה ונוהגין בה קלות ראש וכו' בודאי זו היא מצות הכנסת אורחים ונורם יהוד לקב"ה ושכינתי".

כג) ובן יש ללמוד דבר זה ממה שהבנו לעיל בפרק י' מהרבה פוסקים שמקיים בזה מצות גמילת חסדים.

* * *

יום תרי"ג מצות

בד) בספרי המקובלים כתבו שאין אדם יכול לקנות שלימות נפשו כשהלא קיים כל התרי"ג מצות, וואם לא קיימן כלל יצטרך לחזור ולהתגלגל כדי שיקימן כללם, ונתקשו דהלא כמה מצות לא יבוא אדם לידי חיובא לעולם (והרבה אינו נהוג אלא בכהנים לויים וכו'), ותירצزو דכשהאדם לומד כל התרי"ג מצות ומתקבל על עצמו שם יבוא לידי קיימנו, או שם יוכל לסייע לאחרים שיקימוהו סייע בידם או חשיב קבלה זו כאלו עשאם בפועל (חוינן דעת סייע לאחרים נחשב כעשה כאלו הוא בפועל) כמובא בשלה"ק.

כה) וע"ע בשלה"ק (ורייש חלק שני - תורה שבכתב) לאחר שהאריך ביסוד הנ"ל מפרש בדרך זה הפ' כי קרוב אליו הדבר מאד בפיק ובלבבך לעשותו, הנכלל בהיבט בפיק ללימוד את המצווה לאחרים שיכולים לקיימה ויזרום ויעורם.

* * *

חזק ידי עושי מצווה

כו) כ' בשוחת מהרי"ק (סוס"י ט') שמצווה להחזק ידי עושי מצווה בכל עוז ולהגבב עושי מצווה כדי להרגילם בקיום מצווה (וראי לכל ירא שמיים לעשות כן) [ועי"ש מכמ"ק בש"ס שאף הגדי לו כבוד מקימי המצווה מכבוד ת"ח וכש"כ מכבוד הכהן (שבבוד ת"ח עדיף מכבוד הכהן), וכש"כ שיש לעשות כן בימינו שהוא כחמורים (ולא כחמורים של ר"פ בן יאיר)].

* * *

ממצות שמירת שבת שגם אחרים לא יהללווה

כ) **באוחה"ק** (פ' כי תשא ל"א-ט"ז) עה"פ ושמרו בני ישראל את השבת וגוי שביל היהודי צריך להיות שומר על השבת לראות שאחרים לא יהללווה, ולא סני במה שהוא אינו מחללו, שצריך לשמרו כמו ששומר גנו ופרדסו שלא יהללווה אחרים.

* * *

פרק טו

המשתדר שאחרים יעשו או יתנו חשיב באילו עשו בעצםו

א) **בשם סייע ע"י** ממוני שאחרים יקימו מצוות חשיב כאילו הוא עשו. דבר זה נלמד מהפסיק שמה זבולון בצארכו וישכר באהלך וגוי (דברים לג), פירש"י ישכר זבולון עשו שותפות זבולון יוצאה לפיקמطا ומשתכר וננתן לתוך פיו של ישכר והם יושבים ועוסקים בתורה, לפיכך הקדים זבולון לישכר שתורתו של ישכר על ידי זבולון הייתה עכ"ל, ומקור הדברים במדרש (ב"ר פצ"ט). הביאו הטעו להלכה (bijoy"ד סי' רמ"ז) זו"ל יספיק לאחרים הלומדים ותחשב לו כאילו הוא לומד בעצםו כמו שדרשו חכמים בפסק שמה זבולון בצארכו וגוי עכ"ל, הביאו ג"כ ברמ"א בשו"ע שם (ס"א), ומקרה מלא כתיב בצל החכמה בצל הכסף, ודרישין לה במס' פסחים (דף גג): על המטייל מלאי לת"ח שייהא יכול ללמוד.

ב) **ובמ"ר** (נשא) לפיכך וכזה זבולון להיות שותף לתורה וכו' שניהם נוטלים שכיר תורה ביה, ובמ"מ סוטה (דף כ"א סוענ"א) שמעון אחיו עורי פירש"י דשמעון למד תורה ע"י אחיו שהיה עוסק בפרקמطا' כדי שיחולק בוכות למודו של שמעון לכך הוא נקרא על

שם עורי' אחיו, עוד שם נשים וכיין לוכות התורה במה דמקרים ומתניין בניהו ונתן להו לגברייהו עד דאתו מבית מדרשה, על כן פלנאי בהדייהו עם שבר לימוד התורה, הובא ברמ"א (י"ד רמו-ו), ובמס' כתובות (דף סג). בעת בא רבי עקיבא בחזרה לאשתו אחר כ"ד שנים שלמד עמו כ"ד אלף תלמידים, אמר לתלמידיו שלו ושלכם שלא הוא (שעל ידה הוא), ובמס' ברכות (דף י"ג) איתא גנדולה הבטחה שהבטיחה הקב"ה לנשים יותר מלאנשים, והני נשיא וכיין באתנוי גברייהו כי רבנן ונתרן לגברייהו עד דאתה מבית רבנן (כנ"ל), והספרים הקדושים הארכו מאד בוה בגודל שבר המחויק לומדי תורה.

וובן מצינו שאח'ו של (במס' מגילה דף יג, ובמס' סנהדרין דף י"ט) דהמגדל יתום בתוכו ביתו כאילו ילדו (משום שambilו לחיה עווה"ב), ועיי"ש ב Maheresh'a דלאו דוקא יתום דאפילו אבי בחיים, ובמדרשי (שם"ד פמ"ו אות ח') שהמגדל נקרא אב לא המולד (ועל כן בנ"י קוראין להקב"ה אב)(א).

(א) וכיו"ב כ' הרמב"ן (עה"ת פ' פנחס עה"פ ושם בת אשר שרח) שבאמת לא הייתה בת אשר והוא גדלתה כבתו על כן נקראה על שמו, ועי' בחומר (ס"י מ"ב סוט"ס ט"ו) שם תשוי' מיימוני שרואו ליתום לכתחוב על המגדל אביו (ובן המגדל יכול לכתחוב עלייו בני), ועי' בפ"ת עשו"ע חור'ם (רמ"ז-ג'), ועי' בהגחות חכמת שלמה (אה"ע סוס"י א') אי קיימים בזה מצות פור', ועשה"ת בצל החכמתה (ח"ה סוס"י ג') שדן בזה אי המגדל יתום מברך עלייו ברוך שפטרני כשנעשה בר מצוה (ואי הי' עליו חיוב חינוך), ועשה"ת שבויי (י"ד סוס"י צ"ד) בעניין הזכות שיש להאדם לומר קדיש בשביל המגדלו (שנחשב כאיבו) ועשה"ת ח"ס (או"ח סי' קס"ד) ובשות' מהר"ם שיק (או"ח סי' נ"ח), ועי' א"ר (ס"י קל"ב דיני קדיש אותן ט') דמי שגידל יתום יש לו קדיש א', ועי' בשדי"ח (אבלות אותן קנ"ו) שהעיקר כהח"ס ועשה"ת לחם שלמה (י"ד ח"ב סי' ע"ב).

ד) גריםין בغم' ממ' ב"ב (דף ט). אמרו גדול המעשה "יותר מז העוצה" שנא' והי' מעשה הצדקה שלום וגנו(ב).

וע' שאלת יעקב (ח"א סי' קס"ה) ובהמובא בס' יסודי ישורון (ח"ב מהדרות דף ק"צ) بما שרנו האחרונים לעניין המאמץ בן אי קורין אותו לTORAH על שם אביו האמתי או על שם המאמץ, וע' בס' בית האוצר כלל ק"פ) אי מגדלת נקראת אמו, וע' ברמ"א חו"מ (סוס"י מ"ב) דראוי ליתום לקרוא לה מגdbo אבוי אוAMI, ועשוו"ת ח"ס (או"ח סי' קס"ד, דמ"מ לעניין קדיש אין לו זכות כבן המת מאחר שאינו מחויב בכבוד אביו חורגו) ובעצם שאלה הניל הסכימו האחרונים שאסור להעלים מהמאומץ אביו ואמו אמיתיים, ויש לקרותו לTORAH על שם אביו האמתי דלמא נפקי מני חורבא שישא ממשפחה עשו"ת צור יעקב (סוס"י ל"ג ובקר' בושם מרדי כי שם בסוה"ס באורך) ושו"ת מנוח"י (ח"ד מ"ט), וע' נשואין כהלהכתה (פי"א סרל"ד) ושו"ת משנה הלכות (ח"ד סי' קע"א) ושו"ת אגר"מ (חי"ד ח"א סי' קס"ב) וחאה"ע (ח"א סי' ז') ובשו"ת מבשר טוב (ח"ב סי' קט"ו).

ב) או"ז (ריש הל' צדקה) דהינו ע"י הTORAH שמטריה עצמו ומעשה חבריהם, ובשלמה"ק (מס' פורמים) כ' דהטעם גדול המעשה מן העוצה משום דהמעשה מעשה הרבה בני אדם אבל ממונו אינו יכול ליתן סכום גדול כל כך, ולפ"ז אם מעשה רק מעט אין שכרו מרובה מהעוצה, וכע"ז כ' בס' (הגן ו) דרך משה (סוף יומ ט"ו) שלל כן גדול המעשה משום שהמעשה יכול לעשותה מרבה בני אדם סכום גדול, אבל העוצה אינו יכול ליתן רק כפי יכולתו, ובכ' דברי יואל - מכתבים (ח"א מ' נ"ד) כ' בע"ד האו"ז עפ"י היוצא ממש' ב"מ (דף נ"ח) דבר הנוגע לגופו הוא עדיף לאדם מהנוגע בממוני (DMA"ט גדול אונאת דברים מאונאת ממון) והמעשה אחרים הרי מטריה עצמו בגופו, וע"ע בדברי יואל עה"ת (פ' וארא ע' קס"ז), שו"מ בפסק הסמ"ק (אות צ"ו) שהטעם גדול המעשה מן העוצה שווה בגופו זהה בממוני, והעירנו שכן נמי כ' בהגותה הייב"ז שם.

ה) אמר ר' אבוחה כל המעשה את חבירו לדבר מצוה מעה"ב/cailo עשהה^(ג) (פירש"י לאותה המצווה) שנא' ומתק אשר הכות בו את היואר (שמות כ') וכי משה הכהו והלא אהרן הכהו אלא לומר לך כל המעשה את חבירו לדבר מצוה מעה"ב/cailo עשהה (סנהדרין דף צ"ט ע"ב, ואבדר"ג סופכ"ד).

[וע' בҳכמת שלמה (יו"ד סי' רמ"ז) שהעללה דאף דבצדקה דעתלמא אסור לנשות הקב"ה, מ"מ המעשה לצדקה מותר לנשות, שגדול המעשה מהעשה.

וב' בספר חסידים (סי' תתקי"א) דכמו"כ המקדים ליתן הצדקה ויע"ב אחרים רואים ונוטנים ג"כ זה נמי בכלל גדול המעשה יותר מהעשה שהוא גרם שייתנו גם הם.

ג) ונתקשו האחרונים דהכא אמרו דברי הוא cailo עשהה (פי' ששוaalio), ואילו לעיל הבאנו מהז"ל במס' ב"ב גדול המעשה "ויתר" מן העושה עצמו, וע' דרישة (יו"ד סי' רמ"ז) דהא דעתלמא הוא יותר מהעשה הוא משום מהעשה עשה רק ע"י כפי' ואילו הוא עשה מרצונו הטוב, ואילו במס' סנהדרין דקאמר דחשייב cailo עשהה (לא יותר מהעשה) מיيري שהעשה עשהו מרצונו הטוב, ובס' האשל לМОוח"ז ז"ל (מע' צ' אות ב') תי' כי"ז דבמס' סנהדרין מיيري שגם העושה הי' עשהו מעצמו אילו הי' זוכר והי' צרכין רק להזיכרו, ואילו בב"ב מיيري שהי' צריך לכופו, ובס' מעשה רב החדש מביא מהגה"ץ בעמיה"ס הפרדס ז"ל לתרץ דההוא דמס' ב"ב מיيري רק מצות הצדקה שם מצוי ביותר שאין כוונת הנותן לשם שמים לגמרי ויש לו איזה פני' או נת'י' בנתינתו על כן המעשה הוא גדול ממנו שאין לו בזה שום פני' זהה, משא"כ בשאר מצותיהם שווים המעשה והעשה, גם יש ליישב עפמש"כ בהערה הקודמת ממש השלחה^ק הטעם ומהעשה גדול משום שהוא יכול להרכות יותר,

ו) במם' בב' (דף טו) שחזקיה המלך ב' ספר ישעה, וב' התום' שלא שכתבו ממש (שהרי מעת קודם ישעי הנביא) אלא לפני שחזקיה גרם להם شيئاו בהתורה נקרא הדבר על שמו.

ז) ב' הרמ"א (י"ד סי' רמ"ב סל"ד, ובחור"מ סי' רס"ד וכש"ך שם סק"א) משם ספר חסידים על הא דקי"ל דאבדת אביו ואבדת רבו רבו קודמת שאביו הביאו לחי עוה"ז ורבו הביאו לחי עוה"ב, זהה דוקא כשהרו לומד עמו בהנמ, אבל אם אביו שוכר לו רבי שלמדנו אביו קודם לכל דבר, ועיי"ש בש"ך דהספר חסידים מסיים דאם יהודים אחרים נתונים לו השכירות למדתו או אבדת בעל הנותן קודם, ובמסגרה"ש ב' דקודם נמי לאביו, הרי מזה דמי שהביא את חברו לחי עוה"ב עיי' ממונו עוד עדיף מרבו ומאביו.

ובתשו' רמ"א (סי' קי"ח) מבואר דמחויב לומר קדיש למי שעכבר לו רבי למדתו ועיי"ב הביאו לחי עוה"ב, ונלמד מכל שכן ממה דמחויב לומר קדיש על אביו (ולמדו ג"כ מהנה"ל ממה דקי"ל דאבדת רבו קודם לאבדת אביו שזה הביאו לחי עוה"ז וזה לחי עוה"ב).

ח) אמרו חז"ל (סנהדרין דף ק"ד ע"ב) דברא מזכה אבא דעתו שהבן עושה מצות ומעש"ט הוא מזכה לאביו, והטעם אף שהאב חוטא כיון שהאב נתן הבן ללימוד תורה ומעש"ט וע"י האב זכה הבן על כן בראה מזכה אבא (ספר חסידים סי' תשש"א), מミילא דכמו כן מי שלמד אחרים ג"כ אמרין דהתלמיד מזכה לרבו בהמצוות והמעש"ט שלו.

ולפי זה י"ל במם' סנהדרין מيري שמעשה רק לאדם אחד (כదאמר העשה חברו וכו' לשון יחיד), ובמם' בב' מيري מגבאי שמעשה הרבה בני אדם.

ט) מובא משות'ת אפרכסתא דעניא (י"ד סי' נ"ז) רמחוייבין לעמוד בפני מהזיך תלמידי חכמים לומדי תורה כמו להת"ח.

* * *

פרק טז בשגורם לו ביטול תורה

א) תלמוד גדול או מעשה גדול וכו' גענו כולם ואמרו לימוד גדול שمبرיא לידי מעשה (קידושין מ' ע"ב), וכו' שם בתום' דכל זה באדם שלא למד עדין, אבל באדם שלמד כבר עדיף המעשה מהלימוד, וכו' ב' בשטמ"ק (סופ"ק דב"ק), [ועל כן לימוד שבצעירותו עדיף ממעשה (دلاء ע"ה חסיד), ומהו יש ללימוד בנוגע בחורים הלומדים בישיבה דהילמוד עדיף, משא"כ אברכים לומדי הכלל שאצלם מעשה המצוות עדיף והבן].

ב) בשו"ע הל' ת"ת (י"ד סי' רמ"ו סי"ח) קי"ל למצוהuai שאפשר לעשות ע"י אחרים דוחות למצות ת"ת, אבל מצווה שאפשר לעשות ע"י אחרים אסור לבטל בשביבו מלימוד התורה, [VIDUIM דברי המאירי (מו"ק ט' ע"ב) דאצל לימוד התורה לא אמרינן עוסק במצוות פטור מן המצווה (כל שאבי אפשר למצווה שתעשה ע"י אחרים) דעיקר הלימוד הוא שיביאנו התלמוד לידי מעשה ע"י, מילא בnidoniyo נמי כיוון מצווה וחוב להתעסק בזה (מכל הני טעמי המבוarius בפרק דלעיל) אם אי אפשר למצווה זו להעשה ע"י אחרים מחוייב לבטל מלימודו להתעסק בזה].

ג) העוסק בצרבי ציבור כאילו עוסק בדברי תורה (ירושלמי ברכות פ"ה ה"א, טור או"ח סי' צ"ג, ספר חסידים סי' תתר"ה),

ועשו"ת מהר"י באסאן (ס"י ס"ט) שהעוסק בצרבי ציבור (בין בר"ת ובין בכל שאר צרכיהם) עדוף מהת דוחה, ודומה לת"ת דרבנים ועל בן הוא פטור מן החק"ש וכו' (ועי"ש שאף מי שתורתו אומנתו אם נפל עליו טורה הציבור מחייב לבטל לימודו ולטפל במילוי דציבורו), וב"ה בס' חד וחלק (ח"ב דף קל"ה), וע"ע בדברינו לקמי לענין להיות גבאי צדקה במקום שנורם לו ביטול תורה, וע"ע בשו"ת ויברך דוד (ח"א סי' קי"ב בהערה שמתחתuko עפי"ר הירושלמי (פ"ה דמס' פאה ה"ז)).

אלֹא שסבירא בספר חסידים שם רהינו כשאין אחר שיכל לעסוק בצרבי ציבור, עי"ש שחכם מצא תלמידו שהי' עוסק בצרבי ציבור, אמר לו עוזבת את התורה רע עשית, הרי מרדכי בשעסוק בתורה נמנה למלחה וכשהי' עם המלך נמנה למיטה, ומה שאמר ר"י דהעסק בצרבי ציבור כאילו עוסק בדברי תורה והוא כשאין אחר עוסק בצרבי ציבור, אבל אתה כיוון שיש לך שעוסקים בצרבי ציבור כמודע عليك נאמר חשבתי דרכי ואשיבה רגلى אל עדותיך, וע' במהרש"א (ח"א ברכות דף סג). דהא דאמרו חז"ל במקום שאין איש השתרדל להיות איש היינו שאין איש לעסוק בצרבי ציבור יהא הוא עוסק בצרבי ציבור אף שהוא "קצת" ביטול לימודו, [וע' במד"ר (פ' וארא ו-ו) דהמתעסק בצרבי ציבור משכח תלמודו, וע' יפ"ת דעת בן לא יעסוק בצרבי ציבור דרך קבוע אלא דרך ארעי, וע' ירושלמי (פ"ג דברפסחים ה"ט) המבלי אין קברין בקסרי שלחתיך לטברי].

ד) עת לушota לה' הפרו תורהיך משום שהפרו תורהיך עת לушות לה' שאם ראית דור שהתורה מתרשלת עמוד והשתדר בה (רבינו יונה פ"ב דאבות) [וע' בם' דברי תורה (מהדו"ה אות ע"ה) לפרש הפסיק ואל יבוא בכלל עת אל הקודש, שהבוטל מדברי תורה ותפלהקיים מצוות משום שהוא מקיים עת לушות לה' שעוסק בצרבי ציבור

לא יבוא אל הקודש (בכל עת) אא"ב מכוון לשם שמיים (לא כדי להתגדר), אבל בשיש לו פניות אינו מצד הקדושה, משא"כ העוסק בתורה אף שלומד שלא לשם כבר אחז"ל שלعالם יעסוק בתורה ובמצאות אף שלא לשם שמתוך שלא לשם בא לשם עי"ש.

ח) ב' בספר חסידים (ס"י תתקנ"ג) דמי שפירנים עניים לא יפסיק אומנתו כדי למלוד תורה (אא"ב הוא איש שמחדר חידוש תורה ואין כי"ב בעיר או מותר לו להפסיק אומנתו לעשות תורתו קבוע ואף זה רק בתנאי שימצא איש אחר שיפרנים העניים שהוא מפרנס).

ו) בריה"פ שבעין יעקב ב' דמשאחז"ל נдол ת"ת מהצלת נפשות היינו רק ת"ת דרבים כנידון מרדכי שמקודם היה מלמד תורה להשב"ר.

ז) במניד מישרים (פ' בשלח) ב' שלא יצטרע האדם על מה שמטפל בצרבי ציבור ועי"כ בא לביטול תורה, דיאחו בזה ונמ מזה אל ייח ידו, דשניהם כאחד טובים, ועל ידי הכל אדם זוכה לחלוקא דרבנן למיהוי לי כthonת פסים - ומبنיסים - ואבנט, דבצירוף תורה ותפלה וצרבי ציבור מתענידי הנהו לבושין לательבשא בהו בר נש לאחר פטירתו, لكن יש להתחעס בכולה.

ח) בשו"ע הרב (בעל התניא פ"ד מהל' ת"ת ה"ג) ב' למצוה שאפשר לעשות ע"י אחרים, כגון להיות מעשה (לכפות) לצדקה במקום שדבריו נשמעים יותר מדברי אחרים (או שאין עשיית אחרים מספקת) או מצווה זו דוחות למצות תלמוד תורה עי"ש, [וע' בסדר היום מצווה שאפשר לעשות ע"י אחרים אלא שלא תועשה

כתיקונה ע"י אחרים בעל ידו בטל מפניה דברי תורה, הובא בם' יוסף אומץ (ע' 206, לראב"ד של ביד"צ דהשלה"ק).

[ואף ש' שם בם' התניא (בפ"ג בקו"א) דודוקא מצות והגitos נרחה בשביל' מצוה שאי אפשר לעשות ע"י אחרים לא מצות ידיעת התורה (מובא בסה"ק ויואל משה, מאמר לשה"ק סי' ל"ו) עי"ש (ומי פתי יסור הנה לומר שכבר יצא מצות ידיעת התורה), אמן כבר כ' שם לחלק דהינו דוקא לבטל תורה למשך זמן לא לפי שעה].

ובכלל מבואר בם' התניא דבומניינו אלה דור עיקבתא דמשיחא שווה מצות גמילת חסדים למצות תלמיד תורה (ולא נאמרה דת"ת גדול אלא בימי חז"ל), וא"כ הא כבר כתבנו למעלה רהשבדות לקרב אחינו בני ישראל תחת כנפי השכינה הוא החדר והצדקה היותר גדול בעולם.

ט) **ראייתי** בשם פוסק גדול דכיוון דבעזה"ר סתם אנשים אינם מבינים גודל החוב לעסוק בהצלת נפשות רוחניות ורך אנשי מעשה ולומדי תורה מבינים ערך מצוה זאת, על כן מצוה זו חשובה מצוה "שאי אפשר לעשות ע"י אחרים" ומהוייבין לומדי תורה לבטל מלמודם לעסוק בזה.

ו) **בקן** סופרים מובא שהגה"צ בעל מהנה חיים ז"ל נתואה עם בעלשו"מ ז"ל שצורך ללחום בנגד רשעיו ישראל אף שנורם ביטול תורה ונסתיע מר' הירושלמי דהעוסק בצרבי ציבור כעוסק בתורה דמי, וכ"כ בם' דרכי חיים ושלים דצורך למחות בכל העולם אף שנורם לו לביטול תורה שאין עיקר החסידות להיות יושב בביתו וללמוד (שזה יכול להיות בפנויות).

יא) ב"שוו"ת איתן אר"י (ס"י מ"ה) נשאל מגבאי צדקה שע"י שעוסק באסיפה ממון לצדקה אינו יכול ללמידה אפילו שעה אחד ביום, והשיב לו בארכזה שלא יבטל מצוה זו כדי שהוא יכול ללמידה, וע"ע בשוו"ת בית ישראל (עדעלין - ס"י א'), ובם' הצדקה ומישפט פ"ז סק"ח מביא מהרשותם במשפט שלום (קו' משמרת שלום ס"י רל"א) דכשנורם לו ביטול תורה אי"צ להיות גבאי הצדקה, ואולי מירוי כשאפשר ע"י אחרים, ובשו"ת חיים ביד (ס"י קכ"ו) כ' דלהיות גבאי הצדקה להחזיק עניים הוא חוב גמור ממשום שאפשר שיבוא לידי שפיכת דמים שימושו ברעב (כלשון הטור יו"ד ס"י רמ"ז).

יב) כ' בסה"ק ייטב לב (פ' וייצא) דההולך אוורה רחיקתא לדבר מצוה לזכות את הרבים אע"פ שמליה הרבה בדרך בדרך בעלמא ומעט ממנו אשר יעלה בידו בתורה ועובדת, מ"מ כל פסיעה וכל תנוועה תהשב לצדקה ועובדת וכל היום כולו בעבודת ה' א"כ ה"ה שיש לו לחזר על הפתחים כדי שלא לעבור על ל"ת, ולפי"ז בנידונו שהארכנו בקונטרם זה דהמנוע עצמו מתוכחה ולהציל אחבי' לחזי תורה ומצוות עובר על כמה מ"ע ול"ת א"כ הוא מחויב לחזר על הפתחים על כן, אלא בונגע אי מחויב לפזר כל ממונו יהא תלוי בחלוקת הפסוקים המובא בדברינו לעיל פ"ה אי כדי שלא לעבור על ל"ת בשוא"ת ג"כ צריך לפזר כל ממונו.

יג) כ' בסה"ק ישmach משה (פ' חי שרה עה"פ בשיבה) דהעוסק בצרבי ציבור לצרכי הגוף שלהם אף שיש לו מזה ביטול תורה,Auf"כ לא ירע לבבו שהוא מצוה נדירה מאד, וננתן שלימות לנפש כמו לימוד תורה, כמו שאמר המגיד להב"י, והוא שקול כמו למוד, כל שכן כשהעוסק לזכותם במצוות ומעש"ט), וע"ע בישmach משה (על הפטורה פ' מטוות, ועל מס' אבות דף פ').

יד) מסופר מהגה"ק ר' הלל מקאלאמיה וצ"ל שכורע ביתה כל ימיו רגלו מעיר לעיר לעורר בני לחשובה אמר בסוף ימיו שאף אם לא הויאל בדרשותיו רק שפעם אחד התפלל יהודי אחד תפלת ערבית אחת בכונה הכל הי' כדי לו כל העמל והגעה.

טו) וע' בפיהם"ש להרמב"ם (פ"ב דאבות) על המשנה ואתם מעלה אני עליכם שכר הרבה כאילו עשיתם, דאם בשבייל עסקו בצרבי ציבור נתבטל מאיזה מצוה מעלה הקב"ה עליו כאילו עשה המצווה.

טו) **בספרי** ש"ת ויברך דור (ח"ב קונטרס צבי וחמיד, סי' קע"ה) הארכתי לבאר מה חשוב יותר לפני הקב"ה לעסוק בהצלת נפשות רוחניות ודאי דחשיבות יותר לפני הקב"ה ע' עליו, וע' בם' פניני רב' הכהלות יעקב (ע' קכ"ט) הגבול שיש להטבטל מלימודו בשבייל זה. [ומגדול א' שמעתי שהשיעור "מעשר" מזמננו, ויש למצוא סמוכין לה מה שבל' הגר"ש שkop ו"ל בהקדמה לם' שערי יושר שהיה מקפיד תמיד להקדיש מעשר מזמננו כדי ללמד תורה אחרים, מיהו יש לחלק שם בחלוקת המעשר סוכ"ס היה ג"כ עוסק בתורה].

יז) **בשו"ת** מהר"ם שיק (יוז"ד סי' רכ"ז) נשאל מרבית בעיר שלוחם מלחמות ה' נגד המהרים שהצעו לו רכנות אחר שם יכול יותר להרביץ תורה, ורעתו נטה שלא לעוב, א' שאחוז'ל נдол מהחתיאו מההורגו, ואם כן אם להציל נפשות מסכנת הנגוף אין לך דבר העומד בפני עצמו נפש, ק"ו מפני סכנת הנשמה, ב' שהוא מצוה הרבה (מן תלמוד תורה) שאמרו בזה המוציא יקר מזולל כפי תה' והקב"ה גוזר גיורה והוא מבטלה, ג' שאי אפשר לאחר לעשות

במעששו א"כ אף למצואה קלה מן ת"ת מהויב להבטל מלימודיו דמבלין ת"ת לכל מצואה שאי אפשר להתקיים ע"י אחר, ק"ו למצואה רבה להיות ממוצוי הרבים.

יח) **ומצא** כאן מקומו להביא מעשה ידועה מה שאמר הרה"ק ר"ר וושא זזוק"ל לת"ח אחד שהשתמט מלילך לקבץ לצדקה בمعنى שת"ת נגד כולם, וסיפר לו מעשה שעני אחד ראה איך שנוטני כבוד גדול לגביר א' שקנה לו טילי"פ חדש ויקר ותהום כל העיר וכו' נתקנא בו העני ומכר כל אשר לו וקנה לו ג"ב טילי"פ חדש ויקר, ובבאו לביהם"ד לבוש עם הטילי"פ צחקו עליו כולם, ותמה העני על פשר הדבר למה הגביר מכבדין בשבייל כך, והשיבו שהגביר יש לו בגדים יקרים גם תחת המעל משא"כ אתה שתחת המעל אין לך מכנסיים, ז"ג כוונת המשנה כבוד אב ואם וגמ"ח וכו' אלו הם הלבושים להגופ מכך רגל ועד ראש ואח"כ אמר ות"ת נגד כולם שווה המעל היקר (טילי"פ) שעל כל הבגדים, אבל מי שאין לו בגדים מתחתיו הוא לצחוק בעולם העליון.

* * *

ע"י שיזכה אחרים בלימוד התורה יצליה הוא יותר בלימודיו

יח) **בתנה** רבי אליהו (רבא, פרק י"ג ד') כל ת"ח המלמד תורה ברבים לשם שמים וכו' מתוקך הקב"ה מרחים עליו ונוטן בו חכמה וдуעה בינה והשכל.

יט) **בספר** הפסידים (ס"י תתקמ"ז) לאחר שمبיא הזכות ללימוד תורה עם ע"ה, סיים שאף שע"כ מפסיד מעט מתוורתו, ע"כ תורהו מתקיימת בידו.

ב) במדרש שמואל על המשנה של מ"ח קניי תורה שא' מהם הוא הלומד על מנת ללמד כ' לבאר שכמו שהמתפלל بعد חבריו הוא נעה תחילה כמו בן המלמד תורה לאחרים הוא נעה תחילה ומלמדין אותו מן השמים ושער תורה נפתחין לפניו.

כא) כ' בס' משכיל אל דל (כלל ב' פרט ג') דכל אותן השעות שהוא צריך לבטל בשבייל זיכוי הרבים אם ה' יודע ועד שלו מואוד מואוד הומה על איבוד זמן ועל הפדר תורה בודאי שישליםנו לו עד שיראה בעיניו בעת לימודו או בעת תפלו שיזכה להשנה יתרה ונפלאה ולאהבה גדולה ולשםחה עצומה בעת עובדתו, ויראה ויבין שזוכה לוה עבר גמ"ח שטרח ללמד לקטנים ולהוכיחם ולהדריכם.

כב) בהקדמה למ' שעריו יושר כותב הגאון ר"ש שקוף ז"ל מביא שהקפיד תמיד בעצמו להקדיש "מעשר" מזומנים כדי ללמד תורה לאחרים, וerrick בוכות זה קיבל מתנה מן השמים לחידש בתורה [והסביר חכ"א שכמו שאין אדם מתעני מן מעשר כספים רק אדרבה מתברך (בדב' במעשר והריקותי לכם ברכה עד בלי די) כמו כן נמי במקדיש מעשר מזומנים לימודו ללמד תורה לאחרים תורה מתברכת].

כג) זהה"ס (פ' משפטים עה"פ לא תהיה משכלה) כ' לפרש מאחוז"ל (ברכות דף ה.) אם רואה אדם יסוריין באין עלייו יפשפש במעשהיו, פשפש ולא מצא יתלה בביטול תורה, ולפעמים הלומד תורה מונע עצמו מקיים איזה מצוה באמרו שאפשר למצוה להעשות ע"י אחרים, אבל לפי האמת לא נעשה המצוה כדבעי ע"י אחרים, ולפעמים להיפוך הוא מתبطل מלימודו כדי לקיים מצוה באמרו שאי אפשר למצוה להעשות ע"י אחרים כדבעי אבל לפי האמת הייתה

מתיקיות ברואו ע"י אחרים, ווש"א שאם רואה יסורים באים עליו
 יפחש במעשו שמא לא ביטל מלימודו כדי לקיים מעשה המצוות
 בזמן שהיה צריך (שהמצוות לא הייתה מתיקית ע"י אחרים כדרואו),
 פשפש ולא מצא (שادرבה ביטל מלימודיו לקיים המצוות) או להיפך
 يتלה בביטול תורה שמא ביטול מה"ת כדי לקיים מעשה המצוות אף
 בזמן שהמצוות הייתה מתיקית ע"י אחר כדרואו (וכן פי' במראות העין
 להחיד"א עמש"א يتלה בביטול תורה).

* * *

בד) **ולעומת** זה ראוי להביא מה שפי' הח"ם על מה שהסנהדרין
 הורידו את מרדכי הצדיק מגודלותו הקודמת (כמגילה
 דף טז): דנחי דמי שנודמן לו הצלת נפשות צריך לבטל מלימודו מ"מ
 למללה בשמות בוררים מי שאין תורה השובה כל כך שהוא יתבטל
 מהתלמודו, וע"י שנודמן למרדכי לעסוק בהצל"ג ראו הסנהדרין שאין
 תורה השובה כל כך בשמיים, [והכת"ם (ר"פ קרח) פי' בד"ז הפסוק
 רב לך (הינו טעמא שהגדולה שלך) משומש שכל העדה כולם קדושים
 ובתוכם ה' (ותורתם השובה) אדרבה לכך נתבררת משום פχיות
 השיבותך, ומהוע תנשאו הלא אדרבה שפלות הוא זה].

כח) **ובן** ראוי לזכור מה שב' החזון איש זצוק"ל (קובץ אגרות ח"ג
 מכח ס"ב) דאם היו בני תורהعمالים בתורה לאמתתה
 היו מצליחים ילדים ואנשים הרבה מהרהור עבירה וכפירה
 וכיו"ב בשפה קדשם בהשתפך רוח טהרה בעולם וכו'.

כט) **עוד** שם שצורך לזכור שאין בכוחותינו לעשות מאומה, רק
 במעשינו אנו מעוררים שער רחמים שמעשי ידינו יכוננו
 את המבוקש, "ומי שמתפלל ומרכה תחנונים על ההצלחה הוא פועל

יותר מהמשתדר" וכוכו, ואם אין מתחלל על הצלתו הרי זה מונע מלצליל, אף שיעשה השתרלות בהצלחה וכוכו עכל'ק.

* * *

פרק יז

- א. אם יש חיוב להיות גבאי צדקה**
- ב. הוצאות להיות גבאי צדקה**

א) בזוה"ק (פ' ויגש דף ר"ח) גבאי צדקה נוטל שבר כנגד כל האנשים שננתנו לצדקה.

ב) בשוו"ת ויברך דוד (ח"א ס"י קי"ב) ביארנו דמצווה רמייא על האדם לילך לקבץ מעות לצדקה מצד מצות גמ"ח בנופה, ובפרט לארגונים ולמוסדות המטפלים בהבאת והחזקת ילדי ישראל למוסדות תורה ויראה (בנוסף למה שהחוייב ליתן מממון עצמו בעד מפעלים אלו) שיש לומר דהויבא רמייא לדפק על פתחי נדיבים בעד זה מאחר שההשתדרות בזה הוא חיויב גמורה על כל אדם.

ג) בספר קרבן עני מביא שם הרה"ק ר' מנחם מענדל מקאיסוב זצוק"ל (בעמ"ח"ס אהבת שלום) לפרש מאחוז"ל במם' שבת (דף קנא): נקטין האי צורבא מרבען לא מיعني, ומקשה הגם' והוא קא חזין דמיعني, ומתרץ אם איתא דמיعني אהドורי אפיתחא לא מיהדר, ופירש דהכוונה דאם רואים תלמידי חכמים שהם עניים ח"ז הוא מלחמת שאינן חורין על פתחי נדיבים לקבץ ממון לצדקה.

ד) בערוה"ש (יוז"ס רמ"ז) כ' שקבלה בידיוadar המאסף הצדקה מאחרים מציל עי"ז את דורותיו מלוחזר על הפתחים.

ישראל אם יש חוב להיות נבא צדקה ערבים קין

ה) ומובא בספה"ק קבלה ממשמי' דמן הרה"ק צי"ע בעל נועם אלימלך זוק"ל דההולך לקבץ צדקה בד' כנפות העיר ניצול מד' מירחות בי"ה, וממן מסאטמאר זוק"ל סיפר שם הנה"ק משינאווע זוק"ל שראה פעם בחלום את אחיו הרה"ק ר' מאיר נתן זצ"ל שהי' לבוש מלבושים לבנים זהירם כוואר הרקייע מלבד מנעלים שהי' חסרים לו, ושאל את פשר הדבר מאת אביו מאן הנה"ק בעל דברי חיים זוק"ל וענהו שהגמ' שהוא גאון וצדיק גדול ובשביל כך זכה בשם מעל לחילוקא דרבנן זהירם אבל היה שנטפר בדמי ימי שעדרין לא הספיק לו הזמן כדי לילך על פתחי נדייבים לקבץ ממון לצדקה על כן חסר לו המנעלים מהליך דרבנן שכבה ממשmia.

ו) ומשmiaה דהגה"ק ר' יהושע מבعلוא זוק"ל ראיות לפреш מהוז"ל (ר"ה טז). חייב אדם לטהר עצמו ברגל, הרכונה שהייב אדם לטהר נפשו ונשנתו ע"י שליך ברגלו לקבץ כסף לצדקה, שזה מסוגל מאד לטהרתו וויכוך הנפש, ומטו משמי' דהגה"ק מהר"ם מפרמישלאן זוק"ל שאמר שע"י פסיעה א' בשביל חבירו מרוחה עשרה פסיעות בשביל עצמו עכ"ק.

ז) ובמ' שמע ישראל (ח"א סי' ל"ח) האריך בתוכחה מגולה לסייע ולילך עם עניים לדפק על פתחי נדייבים יע"ש, וכל שכן להצלת נפשות.

ח) ב', רבינו מסאטמאר זע"ע בחידות (שנת תשט"ז פ' ויצא מל"מ) דלהוצאות ת"ת מחייבין לחזור על הפתחים, וכע"ז ב' בשווות שבט הלוי (ח"ד סי' קכ"ט).

דרשת התעוררות

במסיבה לטובת מוסדות שעוסקין בהצלות נפשות

משה רבינו אמר לא איש דברים אנכי (פ' שמות ד-י), ומשמעותו לפresher שיכשמודברים מענין "אנכי" ה' אלקיין אין צורך להאיש העומד לדריש להרבות דברים, שהדבר מדבר לעצמו וצוקעת ותוועת מכלל ישראל, וכל מי שעוז לבו פונה לה' ולתורתו הקדושה מבין עצמו חובה השעה שמחוייבין לעשות השתדרות להשריש בלב אחbn"י האמונה באנכי ה' אלקיין, ובאמת כך ה' המזיאות בדורות הקודמין, שמפלפני זאת בישראל כשןפש אחת מישראל נחפס לשמד ח"ו נזדען כל העולם כולל ד' מאות פרסה על ד' מאות פרסה וכל בני המדינה מנער ועד זקן כולם עשו השתדרות להצילו, [וכדןפסק בשו"ע או"ח סוס"י ש"ו שאף מותר לחלל שבת להציל נפש מישראל שנחפס לשמד רח"ל], אבל בעזה"ר עכשו איןبشر המת מרגיש, וצריכין אנו היום לעמוד כאן ולבאר חובת ההצלה הנזנה.

החויב להשתדר בזה הוא מן התורה מצד מצות תוכחה וחובת ערבות, וגם שחובה מוטל על כלל ישראל ללימוד תורה עם כל אחד מהחינו בני ישראל (כאשר הבאתי וביררתי בקונטרס ישראל ערבים), ומחוייב האדם חיוב גמור ליתן ממונו להציל מצפוני הכפירה והשמד כל ילד שנייתן להציל.

מה נאמר ומה נזכר אם נשמע ח"ו שיהודי אחד בסכנת מוות (כגון מי שהוא בין החיים והמתים וצריך לעבור בדחיפות ניתוח, וכדומה) ישראלי קדושים הם נתבעים ונונתנים ובמשך זמן קט יכולין להמציא סכומים אדירים להצלו, וכן بعد החזקת מוסדות התורה או بعد הכנסת כליה ולשاري צדקות נמצא הרבה תורמים ונונתני צדקה, אבל להצלה משמד אין אדם נרתע כל כך, הלא חז"ל הורו לנו אחרית דגדול המחתיאו יותר מההורגו [והוא הלכה ברורה הקבוע להלכה בכמה מקומות בשו"ע (כמוואר בדברינו בשוו"ת ויברך דוד ח"א ס"י ק"י)], דההורגו מאבדו רק בעזה"ז, ואילו המחתיאו מאבדו מעזה"ז ומעזה"ב, נמצא דלהשairovo לחיות חי הפרק כדרכם העבריינים הוא גרווע הרבה יותר ממיתה.

ומצינו בಗמ' במס' שבת (דף נד:) פרתו של ראב"ע יוצאה ברצואה בין קרני, וקאמר בגמ' לא שלו היהת אלא של שכינתו, ומtopic שלא מיחה בה נקראת על שמו וכו', דכל מי שאפשר למחות לאנשי ביתו ולא מיחה נתפס על אנשי ביתו, באנשי עירו נתפס על אנשי עירו, בכל העולם יכול נתפס על כל העולם, ובירושלמי שם (בسو"פ) ללמדך שכל מי שהוא סיפוקו למחות ואני מוחה קלקלתו תלוי בו, ובס' נחלה לישראל מביא שם שמע לפреш הפסוק יצא אדם לפعلו ולבודתו עדי ערבות, ר"ל שלא די بما שצורך להשלים לעבודתו, אלא עוד צריך לקיים "עדי ערבות" חלק הערובות שנתעורר בעד אחרים, והוא כי לפреш הפסוק ופשט את בגדיו ולבעש בגדים אחרים דאף אם כבר תיקן את בגידתו עם כל זה לא יאמר שכבר השלים עבדתו, רק ולבעש בגדים אחרים שעדיין לא נמלט מחיוב ערבות שלו.

ואיתא שם בירושלמי שלא יוצאה אחת והשחירו שניינו של ראב"ע מן הצומות!! נורא ואiom שם על ערבות על עיריה של פעם אחת צם עד שהשחירו שניינו מלחמת התענויות, מה נוענה אנן אבתראית כמה עונשים ח"ו אנו עלולים להענש אם נטרשל בהצלות נפשות, שע"י התרשלות זו אלף ישראל ממשיכים לילך בדרך החטאיהם, ובכל שעה ושעה עוברים עבירות חמורות רח"ל, וכשנכפיל זאת לכל יום ויום משך כל ימי חייהם, ואח"כ נכפיל זאת כנגד אלפיים מאחינו בני ישראל שהיו בידינו לקרב תחת כנפי השכינה ונתרשלנו בדבר, נמצא שעליינו אחירות הערובות על מיליון מליאני עבירות חמורות של אלף ישראל!! נורא נוראות, ותשמר שערות ראש.

ולא זאת שמוטל علينا אחירות של יהודים אלו עצמן, אלא עוד יתבע מאתנו דין וחשבו על בניהם ובני בניהם עד סוף כל הדורות (שעכשו כשבוע זיק של יהדות בלב ההורדים אם נקרבם ליהדות ממילא שהם יגדלו גם את בניהם אחרים על דרך התורה, אבל אם עכשו נעלים עין מקרבם אז משך הזמן יכבה מהם זיק יהדות למגרי עד ששוב לא יוכל לקרבם ליהדות לא הם ובודאי לא את בניהם, נמצא שאחירות דורותיהם מוטל עכשו עליינו), ונראה בהקדם מה שرأיתי בשוו"ת שערי ציון (ס"י כ"ז ענף ג' אות ד') לפреш מה שאומרים ביום נוראים צופה

ומבית עד סוף כל הדורות, דהקב"ה דן את האדם בין לטוב ובין לרע ח"ו במא שפועל ועשה וגרם בחינוך בניו וב"ב עד סוף כל הדורות, שאם חינכם כראוי עד שגם הם יחנכו בניהם כראוי או הכל נזקף לזכותו, ולהיפך ח"ו שאם ע"י חנוך מוקולקל שנתן להם גרם שיתרחקו מדרך התורה ענוש ייענס על כל העבירות של משך הדורות בני בניו ובני בניו וכ"כ שהכל על חשבון אב הראשון שהתחילה לקלקל, [כמו לענין ההורגו דרשו חז"ל (במס' סנהדרין דף לז) עה"פ קול דמי אחיך צועקים אליו מן האדמה וגוי שהיינו דמו ודם זרעיתיו, שהי עתידין לצאת ממנו, כמו"כ המחתיאו שגדול המחתיאו מההורגו עי"ש], ולענינו נמי נאמר כן לגבי חיוב העrobotות המוטל علينا, הן לשכר אם נקרbam למוטב שייהה לנו חלק ונחלה בכל המצוות ומעש"ט שעשו הם ובניהם ובניהם עד סוף כל הדורות, והן להיפך לעונש ח"ו אם נתרשל מלקרbam ליהדות, ובבחינה זו (כלפי השכר) נראה לפреш מאה"פ זרעו לכם לצדקה וקצרו לפি חסד, שהנה הצדקה כזו להצליל נפשות לתורה וליהדות הוא בבחינת זריעה, שזרע אין חטה או פרי ומצמיה וחזרה ולוקחין זרע מן הנזרע וזורעין ממנו מחדש, ושוב לוקחין עוה"פ מן הנזרע וחזרין זורע מן זורעינו וכך חזר חלילה עד סוף כל הדורות, והכל מכח זריעה הראשונה, וזה שאמר הפסוק כשנותנים לצדקה תבחרו כזו שהוא בבחינת זרע שחזר וצומח וחזרין זורעין ממנו, והטעם וקצרו לפি חסד, שבנתנית הצדקה תמיד תקבלו שכר לפि חסד שיצא ממנו ע"י השתדלותו, ומקבל שכר بعد פרי פועלותיו ופרי פירותיהם ופרי פרי פועלותיו עד סוף כל הדורות.

משל למה הדבר דומה למלך שנשבה א' מבניו ו עבר שנים ולא ראהו ונצער המלך הרבה מכך, עד שהחיל פשט א' ראה את צער המלך ולא יכול ליתן מרגוע לנפשו מחמת אהבת המלך, וחשב בלבו יעבור עלי מה ואני אմסור נפשי להשתדל להביאו בחזרה להמלך, וכך עשה ונכנס בעובי הקורה במסנ"פ עד שעלה בידו לשחררו, ולהביאו בחזרה להמלך, בודאי שאין קץ למתן שכורו שיעניק לו המלך, ובס' זרע קודש (פ' נשא) עה"פ ואיש את קדשו לו יהיה שמי שמזכה את הרבים זכות הרבים תלוי בו, וזה"כ שמי שמקדש את אחרים ומחזירם בתשובה לו יהיה דבר זה לחזר אליו שע"כ הקב"ה משפייע עליו קדושה עליונה ויתירה.

הה"מ זצ"ל פי' הפסוק ה' ילחם לכם ואתם תחרישון, שהוא בלשון בחתמי ושאלתו, בזמן שהרשעים לוחמים כביכול נגד השית"ב, אתם תחרישון? אטמהה, איך יכול יהודי מאמין לראות זאת ולהרוש, שומו שמים, עתה הוא עת מלחמה הלאו אתה אם לצרינו (יהושע ה-יג), אם נשתדרל בעוד מועד נוכל להכנסים תחת כנפי השכינה ולהציל אותם ואת דורותיהם לשמרות תורה ומצוות, ואין קץ להנחת רוח שנעשה בזה להקב"ה ולכל פמlia של מעלה [cmbואר בזוה]ק התענוג הגדול שיש להקב"ה בכפיית הסט"א], אבל אם ח"ז נזנich או ונוסיף גם הוא על שונאיינו, שבהתDSLותינו אנו מוסיפים ח"ז חיילים לכוחות הטומאה להס"מ ולכת דיליה, למלאות את כל העולם עם עבירות חמורות, שאין קץ להצער שנgrams בזוה לקב"ה ושכינה מה אומרת קלני מראשי קלני מזרועי.

ושמעתי שם החפץ חיים זצ"ל לפרש הפסוק עת לעשות לה' הפרו תורהך, ודרכו חז"ל על זה בזמן שהפרו תורה עת לעשות לה', וביאור שבדרך כלל האדם נותן רק חלק משנותיו וממן ממוני להקב"ה (דיהינו שעות התפללה והלימוד, ומעשר לצדקה), אבל בזמן שהפרו תורה שזו עת שמד רח"ל איז עת לעשות לה', פי' מהויב כל אדם ואדם להקדיש את כל זמנו (כל המעל"ע שלו) וככל עשנתוחיו להשת"ב להצל מה שאפשר להצליל מיד המפירים אותה, (ויל"פ בזוה הפסוק אדור אשר לא יקום דברי התורה הזאת ופי' הרמב"ן כנגד יד המפירים אותה, דהנה מצינו אצל מלחת סירא (שופטים ה' כ"ג) אדור מרוז (אמר מלאך ה') אדורו אדור יוושבי כי לא בא לעזרת ה' גברים וגוי, חזין דמי שאינו בא לסייע ולהצליל בעת מלחמה הוא בכלל אדור רח"ל, וזה נמי אמר הפסוק הכא אדור אשר לא יקום את דברי התורה הזאת להלחם כנגד המפירים אותה), והוסיף החפץ חיים ז"ל בד"מ משל מלך שמעמיד לגיוון ובני חיל, כדי שיהיו מוכנים לעמוד על המשמר לעת הצורך להצליל מלכתו, אז אם עכשו היה עת שלום אז מלמדים ומוכנים את החילים רק מספר ימים מסוימים, וכל יום מימים אלו ג"כ רק לאיזה שעות כדי שיהיו מוכנים בכל צרה שלא תבוא, אבל בשאר הזמנים הם פנוים לכל צרכיהם ומאווי נפשם הפרטיים, אבל בעת שנפרץ מלחמה אז מהויבים

כל החיללים במשמעותם כדי להציג את המדינה והמלוכה יומם ולילה לא ישבותו, ואם לאו הוא בכלל מورد במלכות, ואחת דתו להמית ע"י שופטי הקרב עכ"ד, מורי ורבותי עכשו הוא עת מלחמה שקמו הציונים והרבה כוחות הטומאה נגד ה' ומשיחו, יום ולילה לא נשבות מלhalb ציל כל אב וכל ילד וכל משפחה שאפשר להציג.

קול ה' חוצב להבות אש יוצאת גם לומדי תורה שאף הם יאזורו חלציהם בעבודה קדושה זו, להרבות פעלים לתורה ולהתועדה באונם והונם, ולעוזר לב נדיבי העם (בבחינת גدول המעשה יותר מהעשה), וראיתי עובדא מהחزو"א ז"ל שבעת שהביאו הציונים לידי ישראל לקיבוצים ושם העבירו על דעתם ועל דעת קולם, התאזור החזו"א ז"ל לפעולות הצלה ועלה בעצמו לכולל לעוזר לב הלומדים להשתדל בפעולות ההצלה, ובעת שנכנסו לכולל שמע אברכים מפלפלים ליישב את דברי הרמב"ם שהיה קשה מאוד בענייהם, אמר להם החזו"א ז"ל לא תdragו דאגת הרמב"ם, הרמב"ם בכוחו ליישב את עצמו מבלי סיוע שלכם, אבל תdragו לצאצאי הרמב"ם ובני עדתו יוצאי עדת ספרד להצלם מהקהמים עליהם לרצח נפש, שאין יכולתן להשיב נפשן בעצמן, ומסופר על הגרא"א שפעם באו אליו תלמידי חכמים לדבר עמו בלימוד, וסירב במענה שאין לו זמן שצורך למדוד לעצמו, ולאחר זמן ראו שהוא לומד משניות עם איש זקן פשוט, ושאלוהו היתכן שלדבר עמנו בלימוד לא היה לכבודו זמן ואילו למדוד עם איש פשוט היה לך זמן, השיב להם עמהם אין עליו חיוב לדבר בלימוד, אבל איש פשוט שאינו יכול למדוד שבא אליו שילמדו מהו עלייו מה"ת למדדו תורה כדכ' ושננתם לבניך ALSO התלמידים, אף שאילמלי למד לעצמו היה מתעללה יותר במדריגות הלימוד,ומי לנו גדול מהנתאים והאמוראים שימושם מסרו נפשם להרכבת התורה למען לא תשתחח בישראל, וכן התנא האלקי רבי עקיבא מסר כל נפשו בשביב הרכבת התורה בעת שמד (אף שידע שבנפשו הוא), ואין לך עת שמד גדול מדורותינו אלה, ואיתה בס' משכיל אל דל (כלל ו' פרט ב') דלומדי תורה שאין משתדלין לקרוב אחרים לעבודת השית"ב כל תורה זו וצדקה זו לא שווה כלום, ומשם האדמו"ר מטאש שליט"א שמעתי לפירוש הפסוק כתעת יאמר ליעקב ולישראל מה פעל קל פי' שלעתיד ישאלו

בין לאנשים פשוטים שהם בבחינת יעקב ובין לאנשים גדולים שהם בבחינת ישראל (כה תאמר לבית "יעקב" ותדבר לבני "ישראל") מה فعل קל מה פעולה בשבייל השכינה הקדושה ובعد אלוקותיהם יתברך.

ועל אנשים חרדים המתשללים בזה נאמר המשל הידוע שעשר א' כשמעד להשיא א' מבניו הצעיריים והיה לו שני בניים נשואים שדרו במקום אחר א' בעה"ב נכבד וא' עני, והזמין שניהם להחתונה וכי' להבעה"ב הנכבד שיבוא הוא וכל בני משפחתו להחתונה מלובשים בגדים נאים לפי כבודו, ושהוא ישלם לו כל ההוצאות שהוצאה לכבודו, וכן עשה שהזמין לעצמו ולכל בני משפחתו בגדים משי נאים ויקרים, אבל העלים עין מאחיו האבון, ואחיו העני בא להחתונה בגדים קרוועים ובלועים באופן שנחוצה אביהם העשיר מזה, ולאחר החתונה כשעבר כמה ימים כשרהה הבן הבעה"ב שאביו לא עשה עמו חשבון כמה הוצאה על החתונה (כדי להחזיר ולשלם לו), הלך הוא לאביו לתוכו הוצאותיו, השיב לו אביו שכוננה לא עשתי עמך חשבון שלא מגיע לך הוצאותיך, שהרי כתבתי לך שאחזר ואשלם לך כל מה שתוציא לכבודי, והוא מה שהוצאה הוצאה רק בשבייל כבוד עצמן לא לכבודי, שהרי לא נתת מעות לאחיך שגם הוא יכול לבוא אצלך בדרך כבוד שאהנה גם ממנו, רק הנחת אותו לבוא בגדים בלועים וקרועים עד כדי כך שנחוצהimi ממנו, ואילמלי הייתה כוונתך לכבודך היה מסלך גם בשביילו, רק הנמשל הנה תכליות הבריאה להרבות כבוד שמים כמו"ב (ישעה מג-ז) כל הנקרא בשם ולכבודך בראתיו יצתרטו אף עשיתו, ולאחר מהא ועתרים כשיבו אדם - שלעצמם קיימים תורה ומצוות מהא אחוז, אבל לא קירב את אחיו הנדחים ל תורה ומצוות - לעולם העליון ויתבע ויבקש שהיתנו לו שכרו למגיע לו بعد המצוות ומעש"ט שעשה, ישבו לו בעולם העליון שלא מגיע לך שכר כל שלא עשית המצוות למען כבוד השית"ב, אילמלי הייתה כוונתך לשם שמים לכבוד השית"ב בודאי היה משתדל גם שאר אחיך מבני ישראל גם הם יעשו רצונו של מקום, ועכשו שלא השתדרת בזה בהכרה שرك לכבודך נתקונות כדי שתתקבל שכר לעתיד לבוא.

והמקום בזה להביא סיפור נורא מה ששמעתי מהמגיד הירושלמי (המנוח) הגה"ץ ר' שבתי יודעלאויטש (שליט"א) ז"ל שפעם

בעת אסיפות הרבניים וראשי ישיבות בnocחת החפץ חיים זצ"ל, כאשר אחד מהראשי ישיבות הזקנים והחשוביים רצה ליתן פרישת שלום להחפץ חיים זצ"ל משך החפץ חיים זצ"ל את ידו ולא רצה ליתן לו את ידו, וכשנסתומים הלה ושאל מה פשי ומה חטאתי וכו', שאל אותו הח"ח זצ"ל אם הוא זוכר תלמיד בשם לייבעל בראנשטיין, ענה לו שכן הוא זוכר, אבל למד בישיבתו רק תקופה קצרה, מפני שאמו הייתה אלמנה ולא היה לה לשלם דמי שכיר מלמדות, וקיבלו לישיבתו רק על תקופה קצרה, ולאחר שעבר התקופה אמר לאמו שתחפש לבנה ישיבה אחרת, שאל אותו החפץ חיים זצ"ל וכי לוית אותו התלמיד לאחר שעזב את ישיבתו לדעת מה נעשה עמו אם נתקבל לישיבה אחרת וכו', ענה שלא, אמר לו החפץ חיים זצ"ל אני אגיד לך מה שאריע עם תלמידך הלו, היות שאמו לא מצאה ישיבה אחרת שהיא מוכן לקבלו ללא תלמידי שכיר לימוד עזב את הישיבה למורי ויצא רח"ל לתהבות רעה, עד שנעשה ריש ברינוי ריש הקומיניסטי"ן ושינה את שמו וקרא עצמו בשם לעו טראצקי ימש"ג, והוא לו כח הדיבור נפלא חד בדרא (ודרש שיטותיו האפיקורסית בריש כל פינות ורחובות של העיירות הגדלות שעוט ארכות), ונתקבזו אלף אלפיים לשם דרישותיו הנלהבות, עד שהשפיע על רבבות אנשים להצטרף לשיטת הקומיניסטי, עד שלבסוף תפסו הקומיניסטי"ן את הממשלה ברוסיה, וסיים החפץ חיים זצ"ל להריא ישיבה ההוא, תעשה חשבון הנפש אילמלי התאמצת קצת והחזקת אותו בתוך ישיבתו לעוד שנתיים וכו' היה בידו להתגדל לרבי ומגיד גדול שהיה בכוחו להחזיר רבבות ישראל בתשובה, ולקרבם לה' ולהתורתו, ועכשו שלא זכינו ונעשה ריש ברינוי כמה בתים כנסיות ובתי מדרשים נסגרו על ידי הגרמנים (תחת שליטת ממשלה הקומיניסטי"ן), כמה ורבנים וראשי ישיבות נאסרו במאסר, כמה מקומות נסתור ונסתם, כמה אלפי רבבות ישראל עזבו מקום חיים והצטרכו לשיטת הקומיניסטי רח"ל !!, נורא ואיום, מורי ורבותי מי יודע כמה כוחות הנפש יש לילדים אלו, שבידם להתגדל לרבניים או לראשי ישיבות או משליכים ובעלי השפעה, או סתם תלמידי חכמים, ולהיפך אם נתDSL בהצלתם מי יודע אולי ח"ו כשיתגדלו עוד יחתיאו את הרבים וירעו וישיחתו בכל הור קדשי, ויהיו לאבן נגף ליהדות.

והנה אחז"ל (במס' שבת דף קיט:) לא חרבה ירושלים אלא בשביל שלא הוכיחו זה את זה, עוד איתא שם לא חרבה ירושלים אלא שבטלו בה תינוקות של בית רבן, ובמס' נדרים (דף פא) איתא עה"פ מי חכם וגוי על מה אבדה ארץ וגוי דבר זה נשאל לנביאים ולא פירשו וכו' עד שפירשו הקב"ה בעצמו וכו' על שלא ברכו בתורה בתקילה, וקשה לכואורה הני מצילי סתראי נינהו, ונראה בהקדם לבאר שמה"ט הגיעו עונש גדול כל כך על מה שלא הוכיחו זה את זה (אף שלכואורה אינו אלא מ"ע יחידה כשאר מצוות עשה שבתורה) מפני שמצוות עשה זאת מורה על מدت אהבת ה' של האדם, וכגדיאתא בספרי עה"פ ואהבת את ה' אלקין בכל לבך ובכל נפשך וגוי ואהבת פ"י אהבהו על הבריות (והארכנו מזה בפנים הקונטרס בפרק ר' מפי ספרים וסופרים) שזו הצד הטבע שאמ שומע אדם שמחרfin את אביו או אמו שהוא אוחbam לא יכול לשבול, ויעשה כל ההשתדלות להפסיקם, ואם לא יעשה כן זה הוכחה ברורה שאינו אהbam, ומגדלא מיהו זה בזה ולא נגעה לכלם מה שאחרים מאחbn"י עוברים על מצות המלך ודתו שמע מינה שלא היה אהבת ה' בזעם בכלם כלל, וקיים המצוות רק כמצוות אנשים מלומדה, וכן נמי לימוד התורה עם הילדים וחינוך הבנים מורה על אהבת השית"ב (אדם אין גדיים אין תיישים) ומהאי טעמא נתאהב אברהם אבינו עד שקראו השית"ב אברהם ואהבי וגוי והטעם עפ"י הפסוק כי ידעתינו (אהבתינו) למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחורי ושמרו דרך ה' לעושת צדקה ומפשט וגוי' והיינו מדה כנגד מדה מאחר שבפועלותיו זה הראה אברהם ע"ה עמוק אהבתו להקב"ה כנ"ל על כן כמים פנים אל פנים גם הקב"ה אהבו, על כן بما שביטולו לימוד של תשב"ר הראו בזה ג"כ חוסר אהבתם להshit"ב, וכן بما שלא ברכו בתורה הראו שאין התורה אהוב עליהם דכל המקובל מתנה מחבירו כפי הנאותו ושמחה לבו מן המתנה יתרה לברכו על נתינתו שם נתן לו דבר שהוא ביותר ורבה יותר לשבחו ולפארו עי"ז אבל אם רואין שאין מברכו עליו וזה סימן שאין החשוב אצלו ואיןו אהוב מתנה זו, ווש"א שאבדה הארץ מפני שלא ברכו בתורה תחוללה שבזה הראו שאין התורה חשובה אצלם ואיןם אהבים אותה (רק לומדים מצוות אנשים מלמודה והוא לעול על צוואריהם).

זהה הקשר של ג' מאמרי חז"ל הנ"ל שהתורה והתוכחה בא על שאין עובדים אותו ית"ש מתחוק פנימיות הלב ואהבת השית"ב, אלא מצות אנשים מלומדה, ושלשה פשעי ישראל הנ"ל הם סימנים שאינן עובדים אותו יתריך מהאהבה, שדין גרמא שלא מיחו זה בזה וביטלו תשב"ר ולא ברכו בתורה בתחלה.

עי"ל שלא ברכו בתורה תחלה כלומר שלא קיימו מה שאומרים בברכת התורה והערוב נא ה' אלקינו את דברי תורהך וככ' בפיות "עמך בית ישראל", וננהיה אנחנו וככ' וצazzi עמך בית ישראל כולנו יודעי שמן וככ', שמתפללים על כלויות עם ישראל שידעו דרך התורה ודרכ' עבודה זו, והם לא השתדלوا בזה להוכיח זה בזה ולקרב תשב"ר לאבינו שבשמים.anno עומדים כתעת בעיקבתא דמשיחא זמן בירור האחרון ומשמעותם הגה"ק ר"ר שמעלקא מניקלשבורג זי"ע לפרש מאחז"ל ג' דברים צרייך אדם לומר ערבית שבת עם חסיכה קודם比亚ת המשיח צרייך לישראל ולדאוג שהכוונה שבער"ש עם חסיכה קודם比亚ת המשיח צרייך לישראל ולדאוג אם קיימו הני ג' דברים, "עשותם" הכי נתחים לצדקה מעשר ממועתיכם, "ערבתם" פי' הכי ידעתם שככל ישראל ערבים זה זה ואין אדם יוצא ידי"ח אף בנתינת מעשר אם עדין לא קיימים חובת העrobotות המוטל עליו, "הדליקו את הנר" פי' להדליק נשמה ישראל (שנו אלקים נשמת אדם) בבר מצוה ותורה אור.

בל אחד ואחד ז��וק לברכת שמים ולישועות, ומה לנו גדול מברכת הקב"ה בעצמו ב"ה שכחוב בתורה"ק ברוך אשר יקום את דברי התורה הזאת, הכל כולל כל מיני ברכות שבעולם, [זעוזן מדיכול לברך אחרים כמו שדרשו חז"ל (במס' ב"מ דף פה). עה"פ ואם תוכיא יקר מזולל כפי תהיה, שהמלמד את בן עם הארץ תורה אפילו הקב"ה גוזר גזירה הוא מבטלו בשבילו, כל שכן שהוא עצמו בכלל ברכה].

ובוכות זאת יקווים התפלה שמתפללין בכל יום וננהי אנחנו וצazziינו וצazzi צazziינו וצazzi עמך בית ישראל כולנו יודעי שמן ולומדי תורהך לשמה עבגצביב"א.

נֶר הַיְשָׁמֵית אֲדָם

יזכור אלקם את נשמי'ת

אבי היקר באנשיים, עטרת תפארת ראשינו, הרבנו החסיד המרום ומפואר בפי כל, מופלא ומופלג בתורה וביראת ה' טהורה ובהצדות ובמדות תרומות, קיבל את כל אדם בספר', ואשר השליך נפשו מנגד בימי הועם להציל רבים מגוורת גירוש (שכידוע הי' זה גירות מיתה רח'ל), כל ימי עסך

בצרכי ציבור באמונה,

כבוד שמו תפארתו

מוח"ר מנחם נחום בן משה הארפונגעט ז"ל

נפטר פרחים בארץינו הקדושה ביום כ"ח תשרי שנת תשנ"ב לפ"ק
ונבר במרומי הר הזיתים בחלקת בני משפחתו

ואת נשמתAMI היקרה האשיה החשובה צנעה
וחסורה בעלת לב טוב, הרבתה פעלים להטיב
לאחרים, מפורסמת במעשי הטובות ובמדות'
התרומות ובסמה הטובה

מרת שרה ע"ה בת הרבני החסיד מוח"ר יהושע הכהן כ"ץ ז"ל

נפטרה ביום י"א כסלו שנת השם"ח לפ"ק
ונברה בק"ק קריית יואל י"ז

תאה נשמתם צורוה בצרור החיים - ויעמדו
לקין הימין, בגין עדרן תהא מנוחתם עדי יקוץ
וירנו שוכני עפר, במהרה דין, אמן

ל ז כ ר ז נ ב ה י כ ל ה '

נשנת אא"ז תמים בדרכיו וחסיד במעשי

מוח"ר משה בהרה"ח ר' ראוּבֵן יוֹאָל ז"ל

ווע' זקנתי האשה החשובה והצנועה

מרת חי"י בת מוח"ה יוסף יו"ט [גאנץ] ע"ה
נחרנו עקרדה"ש ביום ט' סיון תש"ד הי"ד

נשנת אא"ז הכהן הנדרול מאחויו, מוכתר בכתר כהונה וכתר שם טוב

מוח"ר יהושע הכהן במוח"ר ישראאל דוד [כ"ז] ז"ל
נפטר בשיבה טובה ביום ז' טבת השנה לה'פ"ק

ווע' (בוזו"ר) זקנתי האשה החשובה והצנועה

מרת חנה בת מוח"ה שאול [גאלדשטיין] ע"ה
נה' עקרדה"ש ביום ט' סיון תש"ד הי"ד

נשנת מוח"ז משרידי דור היישן, מרביין תורה לעדרים רכובות
בשנים, ועשה הרבה לטובות צדקה רבי מאיר בעל הנם, החסיד

מוח"ר אליעזר בר' שלום אבערלאנדער ז"ל
נפטר בשם טוב ביום ט' אלול שנת חמש"ט

ונשנת חמו"ז האשה החשובה הכשרה והצנועה

מרת אפתר בת הרה"ג ר' דוד [אויש] ע"ה
נכרת הנה"צ ר' עמרם גראנוואל ז"ל ולמעלה בקורש
נפטרת בשם טוב ביום י"ד אדר א'

נשנת מוח"ז הרבני החסיד, דרכו ועשה צדקה וחסד וכו'

מוח"ר יעקב יצחק בר' שלום לפשיטין ז"ל
נכרת הנה"צ בעל סגולת ישראל ז"ל
נפטר בשם טוב ביום כ"ה אלול

ונשנת זוגתו החשובה הכשרה והצנועה

מרת פיגא רחל בר' משה דוד [שפיטצער] ע"ה
נכרת הנה"ק ר' קאיפיל'קעווער זוק"ל
נפטרת בשם טוב ביום א' דצנ' השבועות

ת נ צ ב " ה